

Z P R A V O D A J

muzea v Hradci Králové

22

1996

MUZEUM VÝCHODNÍCH ČECH

Elšbimova nábř. 485

HRADEC KRÁLOVÉ

PSČ 500 01

5

IČO 088302

Muzeum východních Čech v Hradci Králové

ZPRAVODAJ MUZEA V HRADCI KRÁLOVÉ

Muzeum východních Čech v Hradci Králové

Číslo 22

1996

V roce 1996 se dožívají významných životních jubileí dva pracovníci archeologického oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové - PhDr. Jiří Sigl (14. 5. 1946) a PhDr. Vít Vokolek (28. 5. 1936). Starší z obou jubilantů, Vít Vokolek, nastoupil po zakončení studii na Karlově universitě v roce 1959 do hradeckého muzea a postupně zde vybudoval archeologické oddělení. Jiří Sigl, dnes vedoucí tohoto oddělení, který rovněž studoval na Karlově universitě, posílil archeologické pracoviště v roce 1969.

Celoživotní doménou odborné práce V. Vokolka se stala problematika mladší doby bronzové až starší doby železné - období lidu popelnicových polí ve východních Čechách. Provedl zde řadu výzkumů pohřebišť kultury lužické i slezskoplatěnické (např. Jeřice, čímž značně rozšířil naše znalosti o pohřebním ritu jejich nositelů). Vedle výzkumů z období lidu popelnicových polí je jeho jméno například spjato se záchranou polykulturních sídlišť na katastrech Plotišť a Předměřic nad Labem a s řadou dalších výzkumů. V poslední době se zabývá mimo jiné i problematikou pravěkého osídlení skalních dutin v oblasti Českého ráje.

Jiří Sigl se po celý svůj život věnoval raně a vrcholně středověkému osídlení východních Čech. Například jeho výzkumy slovanských hradišť podstatně obohatily naše vědomosti o jejich zástavbě i způsobu fortifikace. Na zpracování dosud čeká výzkum zásadního významu - výzkum středověké osady v Hořické ulici v Hradci Králové vyvolaný stavbou pobočky České národní banky a nejnovější rozsáhlá záchranná akce na středověkých městských parcelách v Chrudimi.

Oba jubilanti mají za sebou nepřehlednou řadu článků a studií, a právě některé dosud nepublikované výzkumy nám dávají jistotu, že se jejich počet ještě rozmnoží.

Přejeme proto našim jubilantům mnoho síly, elánu a životního optimismu k završení jejich celoživotní vědecké práce.

Ad multo annos!

J. Kalferst - J. Prostředník

ARCHEOLOGICKÉ AKCE NA JIČÍNSKU V ROCE 1995

Eva Ulrychová

1/ BÍLSKO - CHODOVICE

KULT.: vypíchaná; LOK.: západně od Bilska, po obou stranách silnice do Chodovic (z hlavní trasy Jičín - Hořice v P.), ZM 10:13-21-05, 35 mm od Z, 165 mm od J, 3 mm od Z, 166 mm od J, PI 2, 298 - 300 m n. m.; OKOL.: rýha pro dálkový optický kabel (DOK) profala 11 sídlištních objektů, záchranná akce 15. 8. 1995; NÁLEZ: keramika, kamenné nástroje - BI (broušená industrie), ŠI (štípaná industrie); ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 33/95; LIT.: nálezová zpráva pro archiv NZ AÚ Praha (dále jen NZ) čj. 5412/95; POZN.: Pravděpodobně západní okraj sídliště Bilsko II.

2/ BYSTRICE

KULT.: VS 2 (vrcholný středověk), NO (novověk) 2; LOK.: ZM 10:03-34-24, 394 mm od Z, 40 mm od J, 407 mm od Z, 62 mm od J, PI 2, 285 - 290 m n. m.; OKOL.: trasa vodovodu (II. etapa), nálezy u čp. 16 a čp. 76 (11. 8. - 17. 8. 1995); NÁLEZ: keramika; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 34/95; LIT.: NZ čj. 5413/95.

3/ DOLANY

KULT.: hradištní (?); LOK.: jižní okraj k. ú., ZM 10:13-12-05, 452 mm od Z, 152 mm od J, 448 mm od Z, 131 mm od J, 459 mm od Z, 132 mm od J, 463 mm od Z, PI 2, 242-252 m n. m.; OKOL.: při letecké prospekci 21. 6. 1995 objevena opevněná plocha, rekognoskace místa 5. 9. 1995, sběr na rozoraném pásu plochy 31. 10. 1995; NÁLEZ: keramika; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 39/95; LIT.: NZ čj. 5414/95; POZN.: Místo i dle místních pověstí považováno za tvrziště.

4/ DOLNÍ ROKYTĀNY

KULT.: NO 1; LOK.: ZM 10:13-12-03, 33 mm od Z, 249 mm od J, PI 1, 236 m n. m.; OKOL.: Rýha pro DOK profala před vraty čp. 4 požárovou vrstvou; NÁLEZ: keramika; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 58/95; LIT.: NZ čj. 5415/95.

5/ HOŘICE V PODKRKONOŠÍ

KULT.: NO 1, NO 2; LOK.: ZM 10:13-21-05, 279 mm od Z, 131 mm od J, PI 2, 308 m n. m.; OKOL.: stavba (neohlášená) telefonní ústředny v zadním traktu domu čp. 144 v Havlíčkově ulici, záchranná akce 4. - 6. 4. 1995; NÁLEZ: keramika, mazanice, kachle, sklo; LIT.: NZ čj.

5416/95; POZN.: Ve značně porušeném terénu zjištěna pravděpodobně keramická pec, byla odkryta její zborcená klenba a částečně i topeniště.

6/ HOŘICE V PODKRKONOŠÍ

KULT.: NO 1; LOK.: ZM 10:13-21-05, 291 mm od Z, 173 mm od J, PI 2, 332 m n. m.; OKOL.: v základech rodinného domku čp. 515 v ul. Otakarově, 29. 6. 1995; NÁLEZ: keramika; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 27/95; LIT.: NZ čj. 5417/95.

7/ HOŘICE V PODKRKONOŠÍ

KULT.: NO 2; LOK.: ZM 10:13-21-05, 289 mm od Z, 122 mm od J, PI 2, 307 m n. m.; OKOL.: výkopy pro dešťovou kanalizaci, terén narušen do hl. 1,2 m, 10.7. 1995; NÁLEZ: lidské kosti (porušený hřbitov), bronzový křížek s Ukřížovaným; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 30/95; LIT.: NZ čj. 5418/95.

8/ HOŘICE V PODKRKONOŠÍ

KULT.: NO 1, NO 2; LOK.: ZM 10:13-21-05, 308 mm od Z, 163 mm od J, 304 mm od Z, 164 mm od J, 300 mm od Z, 154 mm od J, PI 2, 322 - 326 m n. m.; OKOL.: rýha pro osvětlení ulic Maixnerovy a Šafaříkovy, 14. 7. - 10. 10. 1995; NÁLEZ: keramika; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 31/95, 49/95; LIT.: NZ čj. 5419/95; POZN.: Zaznamenán postupný růst města severním směrem v průběhu 16. a 17. století.

9/ HOŘICE V PODKRKONOŠÍ

KULT.: NO 2; LOK.: ZM 10:13-21-05, 253 mm od Z, 134 mm od J, PI 2, 309 m n. m.; OKOL.: rýha pro DOK před čp. 62 ul. Havlíčkova, 29. 8. 1995; NÁLEZ: keramika; ULOŽ.: M Jičín ev. č. 40/95; LIT.: NZ čj. 5420/95.

10/ HOŘICE V PODKRKONOŠÍ

KULT.: NO 1; LOK.: ZM 10:13-21-05, 280 mm od Z, 149 mm od J, PI 2, 313 m n. m.; OKOL.: rýha pro telefonní kabel před čp. 96 ul. Sladkovského 20. 10. 1995; NÁLEZ: keramika; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 50/95; LIT.: NZ čj. 5421/95.

11/ HOŘICE V PODKRKONOŠÍ

KULT.: NO 1, NO 2; LOK.: ZM 10:13-21-05, 288 mm od Z, 130 mm od J, 294 mm od Z, 140 mm od J, PI 2, 309 - 313 m n. m.; OKOL.: rýha pro plynovod a telefonní kabel při západní straně náměstí Jiřího z Poděbrad, úsek před čp. 147 - 156 vč., 10. - 24. 10. 1995; NÁLEZ: keramika, kachle, mazanice; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 51/95, 52/95, 55/95, 56/95; LIT.: NZ čj. 5422/95; POZN.: Terén porušen do hloubky až 80 cm, severní úsek stavby (čp. 158 - 169) bez nálezů.

12/ HRADIŠŤKO

KULT.: hradištní; LOK.: ZM 10:13-21-07, 261 mm od Z, 233 mm od J, 266 mm od Z, 235 mm od J, 253 - 255 m n. m.; OKOL.: sběr při jižním okraji předhradí, 17. 10. 1995; NÁLEZ: keramika; ULOŽ.: M Jičín ev. č. 53/95; LIT.: NZ čj. 5423/95.

13/ CHODOVICE

KULT.: vypíchaná, Ha (halštat) C-D, RS (raný středověk) 3, RS 4, VS (vrcholný středověk) 1, NO (novověk) 1; LOK.: ZM 10:13-21-04, 455 mm od Z, 239 mm od J, 459 mm od Z, 239 mm od J, 459 mm od Z, 232 mm od J, 455 mm od Z, 234 mm od J, PI 2, 320 - 327 m n. m.; OKOL.: sběr na ploše zahrádky čp. 6, 26. 4. 1995, majitel daroval keramiku z téhož místa ze sběrů asi od r. 1970; NÁLEZ: keramika, kamenný nástroj - ŠI; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 4/95, 5/95; LIT.: NZ čj. 5424/95; POZN.: velmi hodnotný soubor keramiky z období hradištního a vrcholného středověku z exponované polohy asi 30 m JJV od kostela zmiňovaného prvně roku 1143. Tři dna nádob s hrnčířskými značkami.

14/ JEŘICE

KULT.: vypíchaná, slezskoplatěnická; LOK.: ZM 10:13-22-06, 99 mm od Z, 274 mm od J, 107 mm od Z, 280 mm od J, 109 mm od Z, 279 mm od J, PI 2, 280-282 m n. m.; OKOL.: neohlášená skrývka na ploše pravěkých sídlišť v poloze "U mlýna" 10. 5. a 26. 5. 1995, sběr na zasažené ploše; NÁLEZ: keramika, zlomek zmotěrky; ULOŽ.: M Jičín ev. č. 6/95, 19/95; LIT.: NZ čj. 5425/95.

15/ JIČÍN

KULT.: VS 2, NO 1, NO 2; LOK.: ZM 10:03-43-16, 200 mm od Z, 159 mm od J, 207 mm od Z, 159 mm od J, 222 mm od Z, 153 mm od J, PI 2, 289-291 m n. m.; OKOL.: rýha pro plynovod při jižním okraji ulice Jiráskovy 6. - 22. 9. 1995; NÁLEZ: keramika, kosti zvířat, kachle, železný hřebík; ULOŽ.: M Jičín ev. č. 41/95 - 46/95; LIT.: NZ čj. 5426/95.

16/ JIČÍN

KULT.: neolit, lineární, NO 1; LOK.: ZM 10:03-43-16, 221 mm od Z, 163 mm od J, PI 2, 284 m n. m.; OKOL.: lineární sídliště narušené r. 1981, záchranná akce 28. 8. 1981 (parc. č. 295/9, 295/10); NÁLEZ: keramika, zv. kost; ULOŽ.: M Jičín ev. č. 1/95; LIT.: NZ čj. 5427/95 a 772/91, 773/91, 539/95; POZN.: Důvodem hlášení je předání materiálu Dr. V. Mouchou z AÚ Praha do M Jičín 1995.

17/ JIČÍN

KULT.: VS 1, VS 2, NO 1, NO 2; LOK.: ZM 10:03-43-16, 187 mm od Z, 153 mm od J, 189 mm od Z, 155 mm od J, PI 2, 285-286 m n. m.;

OKOL.: sběr v rýhách pro přeložky inženýrských sítí v ulici Fortna v sousedství opravované jezuitské koleje 1. 6. 1995 a 20. 6. 1995; NÁLEZ: keramika, kachle, zv. kosti; ULOŽ.: M Jičín ev. č. 22/95; LIT.: NZ čj. 5428/95.

18/ KOVAČ

KULT.: vypíchaná; LOK.: ZM 10:03-43-23, 32 mm od Z, 296 mm od J, PI 2, 284 m n. m.; OKOL.: rýha pro DOK profala okraj leteckým snímkem zachyceného kruhovitého objektu se středovým světlym bodem, kulturní vrstva v hl. 40 cm, z ní keramika 19. 9. 1995; NÁLEZ: keramika, mazanice; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 48/95; LIT.: NZ čj. 5429/95.

19/ LÍSKOVICE

KULT.: VS 1, VS 2, NO 1; LOK.: ZM 10:13-21-09, 220 mm od Z, 184 mm od J, PI 2, 269 m n. m.; OKOL.: rýha pro elektrický kabel narušila okraj tvrziště před čp. 50, záchranná akce 11. 5. 1995; NÁLEZ: keramika, kachle; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 21/95; LIT.: NZ čj. 5430/95.

20/ LUŽANY

KULT.: VS 1, VS 2; LOK.: ZM 10:03-43--18, 186 mm od Z, 228 mm od J, PI 2, 340 m n. m.; OKOL.: rekognoskace středověkého hrádku Mokřice 1. 6. 1995; NÁLEZ: keramika, železné kování zámku; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 21/95; LIT.: NZ čj. 5431/95.

21/ MILETÍN

KULT.: NO 1, NO 2; LOK.: ZM 10:03-44-21, 163 mm od Z, 155 mm od J, 158 mm od Z, 160 mm od J, 155 mm od Z, 153 mm od J, PI 2, 336 - 339 m n. m.; OKOL.: v rýze pro DOK nálezy před čp. 103 a 104, dále v zámeckém parku; NÁLEZ.: keramika, železo, kachle, struska, sklo; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 24/95, 25/95; LIT.: NZ čj. 5432/95.

22/ MILETÍN

KULT.: NO 2; LOK.: ZM 10:03-44-21, 154 mm od Z, 163 mm od J, PI 21, 339 m n. m.; OKOL.: hromadný hrob zachycený jámou pro lokální čističku odpadních vod u čp. 110, záchranná akce 18. 5. 1995; NÁLEZ: hromadný hrob nejméně šesti jedinců, bronzový křížek s Ukřížovaným; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 18/95, ANT 4/95; LIT.: NZ čj. 5433/95; POZN.: Hromadný hrob obsahoval jedince obou pohlaví, dospělé i děti. Různá barva jednotlivých koster signalizuje pravděpodobně jejich původ z více hrobů a jejich nové uložení v blízkosti kostela na okraji hřbitova. Materiál odborně posouzen RNDr. V. Kuželkou z NM Praha 1995.

23/ OSTROMĚŘ

KULT.: NO 1; LOK.: ZM 10:13-21-04, 168 mm od Z, 213 mm od J, PI 2, 265 m n. m.; OKOL.: základy kůlny č. 2 ve dvoře čp. 344, nález 17.

10. 1995; NÁLEZ: keramika, zlomky kachle; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 54/95; LIT.: NZ čj. 5434/95.

24/ OSTROMĚŘ

KULT.: únětická; LOK.: pouze k. ú. Ostroměř; OKOL.: ?; NÁLEZ: celý kostrový hrob a další kosti z nálezu z počátku 20. století ze sbírky M Jičín a M Lázně Bělohrad; ULOŽ.: M Jičín, č. 4142 (hrob), ANT 3/94 (jednotlivé kosti); LIT.: NZ čj. 5435/95; POZN.: Materiál posouzen RNDr. V. Kuželkou z NM Praha 1995.

25/ ROBOUSY

KULT.: mladší doba bronzová, NO 2; LOK.: ZM 10:03-43-16, 410 mm od Z, 104 mm od J, 452 mm od Z, 93 mm od J, 449 mm od Z, 78 mm od J, 441 mm od Z, 57 mm od J, PI 2, 282 - 286 m n. m.; OKOL.: skrývka pro továrnu fy ITT, 12. 4. - 3. 7. 1995; NÁLEZ: bronzová sekerka s laloky a ouškem, keramika; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 17/95, 29/95; LIT.: NZ čj. 5436/95; POZN.: Jihozápadně od místa nálezu sekerky zjištěno v roce 1991 rozsáhlé sídliště (pravěk bez bližšího určení), severozápadně v roce 1993 kulturní vrstva s nálezy keramiky z pozdní doby bronzové.

26/ SEKEŘICE

KULT.: VS 2, NO 1; LOK.: ZM 10:13-21-16, 410 mm od Z, 350 mm od J, PI 2, 278-280 m n. m.; OKOL.: lokalizace a identifikace tvrziště u čp. 10, sběr na zorané ploše; NÁLEZ: keramika, kachle, zv. kosti; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 32/95; LIT.: NZ čj. 5437/95; POZN.: V obci je další tvrziště při hrázi rybníka (u čp. 20).

27/ SOBOTKA

KULT.: VS 2, NO 1; LOK.: ZM 10:03-34-13, 368 mm od Z, 110 mm od J, PI 2 294 m n. m.; OKOL.: přístavba k rodinnému domku čp. 110, 15. 6. 1995; NÁLEZ: keramika; ULOŽ.: M Jičín ev. č. 26/95; LIT.: NZ čj. 5438/95.

28/ TETÍN

KULT.: NO 1; LOK.: osada Vidoň, ZM 10:03-43-25, 385 mm od Z, 366 mm od J, PI 2, 350 m n. m.; OKOL.: rýha pro DOK asi 100 m západně od okraje osady Vidoň narušila pískovcovou destrukci (sklípek?) zaniklé usedlosti; NÁLEZ: keramika; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 20/95; LIT.: NZ čj. 5439/96.

29/ ÚDRNICE

KULT.: VS 1; LOK.: ZM 10:13-12-05, 31 mm od Z, 218 mm od J, PI 2, 269 m n. m.; OKOL.: rýhy pro dešťovou kanalizaci SV od kostela sv. Martina, v nich lidské kosti a keramika 26. 5. 1995; NÁLEZ: keramika; ULOŽ.: M Jičín, ev. č. 20/95; LIT.: NZ čj. 5440/95.

30/ VRBICE

KULT.: NO 1; LOK.: ZM 10:13-21-02, 291 mm od Z, 112 mm od J, PI 2, 248 m n. m.; OKOL.: rýha pro el. kabel na jižním okraji obce, 29. 6. 1995; NÁLEZ: keramika, kachle; ULOŽ.: M Jičín ev. č. 28/95; LIT.: NZ čj. 5439/95.

31/ VŘESNÍK

KULT.: RS (?); LOK.: ZM 10:03-43-20, 273 mm od Z, 150 mm od J, PI 2, 376 m n. m.; OKOL.: rýha pro telefonní kabel, z písčité vrstvy stěp (?), 19. 9. 1995 (u čp. 23); NÁLEZ: keramika (?); ULOŽ.: M Jičín ev. č. 47/95; LIT.: NZ čj. 5442/95.

32/ VYSOKÉ VESELÍ

KULT.: VS 1, VS 2, NO 1, NO 2; LOK.: ZM 10:13-21-07, 308 mm od Z, 94 mm od J, 299 mm od Z, 107 mm od J, PI 2, 243-245 m n. m.; OKOL.: kanalizace A v ul. prof. Deyla, kulturní vrstva v hl. 14-185 cm, záchranná akce 16. 8. a 22.-24. 8. 1995; NÁLEZ: keramika, zvířecí kosti, železný hřebík; ULOŽ.: M Jičín ev. č. 36 a 37/95; LIT.: NZ čj. 5444/95.

33/ ZÁMOSTÍ

KULT.: RS 4; LOK.: ZM 10:03-34-15, 180 mm od Z, 144 mm od J, PI 2, 380 m n. m.; OKOL.: nález lidských kostí z ostrožny Starý Hrádek (Prachovské skály) v západní části Javorového dolu lesním praktikantem Fišerou 10. 10. 1945; NÁLEZ: lidské kosti; ULOŽ.: M Jičín, ANT 2/1993; LIT.: NZ čj. 5445/95; POZN.: Části koster nejméně dvou jedinců. Materiál určen RNDr. V. Kuželkou z NM Praha 1995.

34/ ŽELEZNICE

KULT.: NO 2; LOK.: ZM 10:03-43-11, 427 mm od Z, 157 mm od J, PI 2, 321 m n. m.; OKOL.: kanalizace Husova - náměstí Míru, nález z nároží ul. Husova a T. Šimona, 14. 11. 1995; NÁLEZ: keramika; ULOŽ.: M Jičín ev. č. 57/95; LIT.: NZ čj. 5446/95.

Eva Ulrychová: Archaeological operations in the Jičín region in 1995. - In most cases this concerned monitoring of trenches excavated for supply pipelines, with most of the finds being datable to the medieval and post-medieval periods. An old find of human bones from the Prachovské-skály hillfort was also studied.

ARCHEOLOGICKÉ VÝZKUMY OKRESNÍHO MUZEA ČESKÉHO RÁJE V ROCE 1995

Jan Prostředník

1/ ČESKÝ DUB (okr. Liberec)

KULT.: 12.-13. stol., vrcholný středověk - recent. LOK.: východní průčelí čp. 1/IV (parc. č. 681), komenda johanitských rytířů. OKOL.: 11. 5. 1995, záchranný výzkum v souvislosti s parkovými úpravami u presbytáře pozdně románské kaple objevené při výzkumu F. Gabriela v roce 1991 (Gabriel 1994). NÁLEZ: V sondě 9/95 (navazuje na číslování sond při výzkumu v roce 1994) dokumentována stratigrafie 19 kontextů - kontexty 903 - 911 obsahovaly zejména recentní materiál a jako intruzi i nálezy novověké. Z uložení 912 byly získány nálezy novověké a taktéž z výplně kanálu obloženého pískovcovými kvádry (č. k. 918, 919, 920). Na bázi řezu zjištěna uložení (913) tvořící původní terén stavby presbytáře (pol. 13. stol.) V následné vrstvě (914) zjištěny 3 do spráše zahloubené kostrové hroby dětí uložené v poloze na zádech a orientované v ose západ - východ. Dva hroby byly poškozeny při stavbě presbytáře. Vzhledem k tomuto zjištění je můžeme spojit se starším pohřebním horizontem souvisejícím se hřbitovem předjohanitského kostela s apsidou. ULOŽ.: PMKS Český Dub. LIT.: Gabriel 1994, Prostředník 1996.

2/ ČESKÝ DUB (okr. Liberec)

KULT.: vrcholný středověk - recent. LOK.: východní svah jižní špičky českodubské ostrožny, pod Kulturním domem, parc. č. 160, 311. OKOL.: 17. 5. 1995, záchranný výzkum v souvislosti s budováním kanalizace (délka průkopu 45 m). NÁLEZ: V horních partiích průkopu, který zde probíhal téměř vodorovně s východní stěnou KD, byla zachycena destručovaná zeď z mohutných kamenů (pískovec, čedič?), pojivo tvořila značně narušená, vydrolená malta. Zeď byla zachycena v délce 3 m (jednalo se o podélný řez, základová spára nezjištěna). Předpokládáme, že se jednalo o středověkou městskou hradbu nebo fortifikaci johanitské komendy. Průkop se ve vzdálenosti 4 m od východní stěny KD lomil v pravý úhel - byl zde dokumentován severní řez průkopu v délce 32 m. Mezi 0 - 1,5 m (všechny kóty jsou udávány od západní hranice výkopu) zachycena zeď z opracovaných pískovcových kvádrů s cihlovými vysprávkami a vydrolenou vápennou maltou (základová spára zachycena v hloubce

2,6 m, 6 řádků). Předpokládáme, že se zde jedná o zadní (východní) zeď domu, který ustoupil výstavbě KD (tento dům byl vystavěn až po zániku městského opevnění, blíže neurčený novověk). Základový vkop pro novověkou zeď narušila v příčném řezu do podloží zahlobená polozemnice (poč. 15. stol.) zaplněná vrstvou dotvrda vypálené mazanice (až 0,5 m), vrstvou výmazu s mírnými stopami žáru, vrstvičkami uhlíků a drobnými jílovitými proplásky. Z výplně pochází drobná keramická plastika dítěte v zavinovačce s jablkem a ptáčkem v rukou. V průkopu byly zachyceny zdi domů demolovaných v souvislosti s výstavbou "Kulturního domu" v roce 1987. ULOŽ.: PMKS Český Dub. LIT.: Prostředník 1996.

3/ ČESKÝ DUB (okr. Liberec)

KULT.: vrcholný středověk - recent. LOK.: Kostelní ulice, Zámecký okruh - parc. č. 681. OKOL.: únor 1995, výzkum formou dohledu v souvislosti s budováním STL plynovodu (125 m). NÁLEZ: Zemní práce prováděné v Zámeckém okruhu narušily u čp. 1/IV (západní průčelí) destrukční vrstvu o mocnosti 70 - 80 cm a délce 15 m. Tuto uložninu lze vzhledem k nálezům novověké keramiky a k jejímu umístění spojit s destrukcí západního křídla renesančního zámku. Sprašové podloží zde nebylo zachyceno. V severní části Zámeckého okruhu (před vchodem do čp. 11/IV) byl dokumentován severní řez průkopu o délce 5,5 m. Byla zde zjištěna stratigrafie složená z 11 uloženin. Bohužel jsme odsud nezískali žádný datovací materiál. Dále sledován průkop v délce cca 50 m od domu čp. 11/IV směrem k náměstí. Byl dokumentován méně poškozený západní řez průkopu. Zjištěno celkem 18 uloženin sledovaných víceméně v celé délce průkopu. Situace byla porušena několika subrecentními vkopy pro inženýrské sítě. Vedle recentních uloženin zde zjišťujeme i doklady antropogenní aktivity ve vrcholném středověku (uloženiny 7, 8, 16, 18, z těchto vrstev bylo získáno několik zlomků keramiky 15. století). Podloží zde opět tvořila světle žlutá spraš nasedající v hloubce cca 100 - 120 cm. Na základě zjištěné nálezové situace můžeme předpokládat, že se zde nacházíme v prostoru komunikace, která je užívána od středověku až do současnosti. ULOŽ.: PMKS Český Dub. LIT.: Prostředník 1996.

4/ ČESKÝ DUB (okr. Liberec)

KULT.: 13. stol. - recent. LOK.: areál kostela sv. Ducha, parc. č. 690, 691. OKOL.: předstihový výzkum v srpnu 1995 před parkovými úpravami v areálu kostela sv. Ducha, P. Kracík, J. Prostředník. NÁLEZ: ve zděném objektu původně interpretovaném jako středověký špitál byla položena průtahová sonda v ose Z-V. Západní stěna "špitálu", umístěná na hraně svahu obtékaného potokem Ještědkou, zde těsně přiléhá k zachovalé zdi

městské fortifikace. Pod recentními a subrecentními zásahy nalezena planýrovací vrstva s keramikou 16.- 17. století a množstvím lidských kostí. Pod touto planýrkou byla objevena destrukční vrstva zděné stavby a k ní náležející požárová vrstva, datována keramikou do konce 15. století. Ve východní části sondy před zdi byla zjištěna starší pískovcová zeď. Na profilu ve vnitřní části "špitálu" bylo pak patrné, že v tomto časovém horizontu (15. stol.) byla hrana svahu posunuta cca 8 m východně od hrany současné - vymezené městským opevněním. V těchto místech stávala starší zděná stavba, umístěná na tehdy původní okraj svahu. Její vznik lze na základě archeologického materiálu klást do 2. pol. 14. století, zaniká pak požárem někdy na konci 15. století. Místo bylo poté zplanýrováno, zarovnáno tak, že se vnitřní sídelní plocha zvětšila o 8 m. Na této ploše je záhy postavena stavba nová (ruiny dodnes stojícího objektu) fungující do konce 16. století. V přední části sondy jsme registrovali slabou požárovou vrstvu obsahující zbytky zhořelých trámů a keramiku 2. pol. 13. stol. V interiéru dodnes stojící ruiny špitálu byly objeveny mocné vrstvy obsahující zvířecí kosti a keramiku 2. pol. 13. století. Předpokládáme, že zde před založením prvního zděného objektu stával objekt dřevěný, fungující po krátký časový úsek (předpokládáný vznik provizorního špitálu je kladen do 40. let 13. století). Dřevěný objekt zanikl požárem. Na tehdejší svahu byl na úrovni vrstev časově shodných s dřevěnou stavbou nalezen kostrový hrob jedince s degenerativními nárůstky na kostech. U presbytáře kostela sv. Ducha byla položena sonda, kterou jsme zde prokázali vrcholně a pozdně středověký hřbitov. ULOŽ.: nálezy budou po zpracování uloženy v PMKS Český Dub.

5/ DOLNÍ ŠTĚPANICE (okr. Semily)

KULT.: 13. - 16. stol.; LOK.: Dolní Štěpanice - hrad; ZM 10: 03-41-14, 114,5 mm od Z a 122,5 mm od J s. č.; OKOL.: předstihový výzkum v areálu dolního hradu, MVČ (PhDr. Jiří Kalferst) a OMČR, červenec 1995. NÁLEZ: keramika, Fe, bronz, kosti, uhlíky. Sondy 9, 10-10A a 12/95 sledovaly průběh východní hradby dolního hradu. Společně se sondou 8/95 zachytily všechny výše uvedené sondy hradbu v jejím přímém průběhu bez ohledu na stávající terén. Výška dochovaných relikvů kolísala od necelého metru zhruba do 1,20 m. Základy zdi byly nepoškozené. To snižuje pravděpodobnost, že by k její destrukci došlo posunem podloží, ve kterém byla založena. Pravděpodobnější možností je pád z důvodů mrazových výlomů nad úroveň terénu, popřípadě zánik způsobený lidskou aktivitou. Za pozornost stojí, že tato partie hradu byla nejbližší původní komunikaci z Horních Štěpanic a tím i nejnázřejší přístupná k případnému

komunikaci z Horních Štěpanic a tím i nejnázne přístupná k případnému rozebrání. Nálezy získané u její vnitřní paty pak dokládají minimální nárůst sídlištních vrstev během staršího období vývoje hradu a naopak zvýšené ukládání druhotných destruktivních vrstev z období zhruba posledních 150 let. Napojení hradby na systém opevnění horního hradu se nepodařilo dořešit a toto zjištění je otázkou budoucího výzkumu. Nejistá rovněž zůstává problematika budovy na spočinku břidlicového výchozu ve svahu mezi horním a dolním hradem zachycená sondou 5/94. Situaci poškozenou hlubokým vybíráním kamene měla řešit sonda 5A/95. Ta zachytila ve své severní části masivní novověké destruktivní vrstvy zřícené z horního hradu. V této vrstvě byl vypreparován silně rozpadavý blok zdíva (rozlišitelný převážně jen orientací kamenů) o rozměrech cca 2 x 3 m. I když nelze vyloučit jeho pád z horního hradu nebo blízké západní hradby, jeví se podle nálezových okolností pravděpodobnější možnost, že by se mohlo jednat o část stěny budovy patrně obrysově na starých rytinách hradu. Ta je dnes doložitelná jen jizvou ve svahu horního hradu. Sonda 11/95 byla položena k západní hradbě a měla za úkol prozkoumat co největší plochu hradu. Zachytila systém kůlových jamek signalizující přítomnost stavby lehkého typu (nebo přístřešku) v prostorách dolního hradu. Stavba v šíři asi 2,5 m se opírala zadní stěnou o vnitřní líc hradby a využívala patrně i skalní výchoz ležící v jejím těsném jižním sousedství. Délku ani účel stavby se sondou nepodařilo stanovit a i toto zjištění bude cílem následného výzkumu. Vzhledem k blízkým nálezům železné strusky lze předběžně uvažovat o výrobním objektu. ULOŽ.: OMČR Turnov. LIT.: Prostředník 1996.

6/ TURNOV (okr. Semily)

KULT.: pozdní halštatský/časný latén, 13. stol. LOK.: "Výšinka" - Vrchhůra, parc. č. 1026/1 (ppč. 3172/3), 325 m n. m. OKOL.: záchranný výzkum v září 1995 při stavbě rodinného domku, P. Kracík, J. Prostředník. NÁLEZ: keramika HD, kolkovaná keramika LTA. Ve výkopech pro základy domu byla na 3 místech registrována kulturní vrstva s nálezy keramiky a mažanice. ULOŽ.: OMČR Turnov přír. č. 49/96. LIT.: Kracík 1996.

7/ TURNOV (okr. Semily)

KULT.: neolit, lužická, slezskoplatěnická, doba římská. LOK.: jižní okraj Maškovy zahrady parc. č. 1243, 1242/1, 1240/1 (ppč. 3579, 3581, 3583/1, ZM 10:03-32-23, 193 mm od Z s. č., 229 mm od J s. č.). OKOL.: záchranný výzkum v říjnu 1995 v souvislosti s výstavbou „Areálu technických služeb“, P. Kracík, J. Prostředník. NÁLEZ: polykulturní sídliště, 322 objekty, včetně kůlových jamek. Nejsilnější sídlištní aktivita zjištěna

meandru Jizery. Sídlíště zaniklo zřejmě při některé z povodní. ULOŽ.: OMČR Turnov přír. č. 97 - 140/95, 561 - 685/95. LIT.: Prostředník 1996a.

Literatura:

- Gabriel, F. 1994: Český Dub I/IV. Nálezová zpráva. Nepublikovaný rukopis. Ústí nad Labem.
- Kracík, P. 1996: Nález kolkované keramiky v Turnově. In: Pojizerský sborník 3, Turnov, 71 - 76.
- Prostředník, J. 1996: Archeologické výzkumy turnovského muzea v roce 1995. In: Z Českého ráje a Podkrkonoší 9, Semily, 149 - 180.
- Prostředník, J. 1996a: Záchranný výzkum sídliště lidu popelnicových polí a doby římské v Turnově. In: Pojizerský sborník 3, Turnov, 11 - 70.

Jan Prostředník: Excavations of the Český-ráj District Museum in 1995. - The site of Český-Dub, district of Liberec, was investigated by a series of rescue excavations. These documented a 12th-century cemetery by the chancel of a late Romanesque chapel, three phases of a 13th-to-16th-century medieval hospital at the church of St. Spirit, and other site components. The second campaign of excavations at the Dolní-Štěpánovice castle, district of Semily, concentrated on tracing out the castle's E perimeter wall. A multi-cultural site on the bank of the Jizera river at the town of Turnov has yielded evidence for occupation in the Hallstatt (Late Bronze and Early Iron) HA1, HC, HD1 and HD3/LTA periods as well as in the early Romano-Germanic age. A cultural layer with stamped pottery of HD/LTA (Early Iron) date was observed at the Vrchhůra site in Turnov.

VÝZKUM OSADY VYPÍCHANÉ KERAMIKY V JAROMĚŘI - DOLNÍCH DOLCÍCH V R. 1995

Vít Vokolek

V červenci 1995 probíhal záchranný výzkum neolitického sídliště na staveništi ZISOFT - BOBI s.r.o. Stavba byla situována na JZ okraji Jaroměře (okr. Náchod), V od osady Dolní Dolce, Z od státní silnice Hradec Králové - Jaroměř, na parc. č. 2407/5, 7-11 a 2290/14.

Lokalita svou polohou geomorfologicky náleží Skalické tabuli, kterou údolí Labe dělí na dvě části, Velichovskou (JZ) a Chvalkovickou (V). Reliéf krajiny vznikl v průběhu kvartéru. V místech výzkumu bylo podloží tvořeno mazlavou okrovou spraší. Podle průkopu kanalizace hloubené na J a Z straně staveniště až do hl. 4 m, byla sprašová vrstva nestejně silná, průměrně 2 - 2, 5 m, na S straně vyklíňovala až na 1,5 m. Pod ní ležela štěrkopísková terasa, v J části mezi ní a spraší byla v délce přesahující 20 m pozorována 50 cm silná černá vrstva, náležející patrně staré slatině. Pod štěrkopískovou terasou následoval nazelenalý jíl, který v některých partiích při Z okraji naleziště již přecházel v opukové podloží. Nadmořská výška naleziště je 263 - 264 m. Je tedy téměř ploché, jen nepatrně se sklánějící J směrem. Na Z straně protéká Dolecký potok, proměněný v bezprostřední blízkosti naleziště v rybník. Terén zde výrazně klesá Z směrem a vytváří hluboký zářez. Krajina je bezlesá (jen okraj rybníka je osázen smíšeným lesem), intenzivně dlouhodobě zemědělsky obdělávaná. V místech staveniště bývala oplocená školka.

V severní blízkosti lokality byla v minulém století založena cihelna, ve které učiněny četné pravěké nálezy, převážně náležející lidu popelnicových polí (Duška 1898). Okolí naleziště sledoval povrchoвым průzkumem J. Boček a v r. 1981 zde zachytil osídlení především neolitické, dále hradištní a středověké (Sigl - Vokolek 1982, 10). Námí zkoumaná parcela nebyla tehdy sběru přístupná (školka). Při stavbě přeložky silnice J od našeho naleziště byl v r. 1981 proveden J. Kalferstem a J. Bočkem záchranný výzkum, který zachytil jak objekty neolitické, tak lužické, pozdně římské, slovanské a středověké (Sigl - Vokolek 1982, 10). Při stavbě benzinové stanice v těsné blízkosti naleziště prozkoumal J. Kalferst v r. 1994 další objekty neolitické, lidu popelnicových polí a mladohradištní (Kalferst 1995). Proto zkoumané lokalitě byla hned od začátku projektu věnována zvýšená pozornost.

Po dohodě s investorem byla lokalita sledována již při skrývce nadložních vrstev. Pro nepříznivé počasí byla skrývka pro nás provedena nešťastně, kdy do mokrého terénu se kola nakladačů a vozidel hluboko zařezávala. Plocha byla dodatečně upravována boldozerem, takže při zahájení výzkumu byla velmi nečitelná. Bylo tak znemožněno začistění plochy a tak i možnost zachycení mělkých objektů, především kúlových jamek. Mechanicky tak byla skryta ornice (cca 30 cm) a podbrázdi do hl. 40 - 45 cm. Záchranný výzkum se soustředil na bezprostřední záchranu a dokumentaci objektů, znatelných svou tmavší výplní. Výzkum probíhal současně se zahájením stavby, se všemi tak vzniklými potížemi. Převážnou část narušených objektů se však podařilo odkrýt i přes značnou rozlehlost naleziště (více než 4 ha). Nepodařilo se prozkoumat SZ cíp staveniště, kde byla skupina objektů, poněvadž zde probíhala přístupová komunikace na staveniště. Sledovali jsme všechny zásahy do terénu (především hloubení patek pro nosnou konstrukci), hlavně v centrální části, žádné další objekty však narušeny nebyly. Domnívám se, že nám uniklo maximálně 15 - 20 objektů, které ležely pod maringotkami v J části středního úseku staveniště. Celkem bylo prozkoumáno 34 objektů (obj. 1 - 9A, 9B, 10 - 22A, 22B, 23 - 32), z nichž pouze 2 (obj. 5, 23) nebylo možno podrobně dokumentovat, poněvadž byly rozježděny auty. Všechny zkoumané objekty náležejí osadě vypíchané keramiky. Výzkum probíhal ve spolupráci s OM v Náchodě (M. Tůma).

Objekty osady byly poměrně řídké rozloženy po celé ploše staveniště, ale při pohledu na celkový plán (tab. 2) přece jenom vytvářely dvě skupiny. Jedna byla ve V polovině lokality a tu se podařilo prozkoumat celou, druhá v Z části, ze které byla zachráněna jen J část, S zůstala pod příjezdovou cestou. Mezi oběma skupinami, alespoň na S okraji, bylo celkem prázdné místo. Vztah obou skupin ukáže až podrobný rozbor nalezeného materiálu. Skrývka nedovolila zachytit kúlové jamky a další pozůstatky domů, pokud však byl očištěn prostor v blízkosti objektů, kúlové jamky objeveny nebyly. Absence kúlových jamek může tedy být způsobena dvěma faktory. Jednak hrubou skrývkou, jednak i tím, že výzkum probíhal na okraji osady, kde byla soustředěna výroba či zpracování štípané a broušené industrie, kamenných drtel na obilí či hliněných korálků a ozdob. Druhé variantě nasvědčují i bohaté nálezy v jednotlivých jamách.

Sídlištní objekty sestávaly jednak z více méně pravidelných oválných jam (např. obj. 1, 3, 4, 6, 8, 12, 24, 25, 28, 32), někdy osmičkovitého tvaru, to jest spojením dvou jam, většinou chronologicky rozdílných (např. obj. 18, 26), čemuž nasvědčují zakreslené profily. Oba typy ve své primární podobě sloužily jako zásobní jámy. Zvlášť charakteristický byl obj. 12 se schůdky do nejhlubší

části, vytvářející tak typické silo na uskladnění obilí. Jinou část objektů tvořily více méně nepravidelné, ale rozsáhlé objekty, tvořené soustavou různě hlubokých jam, které jsou charakteristické pro tzv. hliníky, tj. jámy pro odběr spráše (např. obj. 9A, B, 16, 19). Třetí skupinu tvoří objekty jasně výrobního charakteru, např. obj. 10 s destrukcí pece, či obj. 1 s prostým ohništěm na dně.

Nálezy byly neobyčejně bohaté. Nejpočetnější byly zlomky keramiky a části nádob, z nichž nejzajímavější je část zoomorfní nádoby. V několika objektech (obj. 17, 22, 31) na J okraji zkoumané plochy byly nalezeny v obsahu jam i válečkovité hliněné korále, některé nedokončené či zkažené. Nacházely se zde i hliněné závěsky a různé kousky tvarované hlíny. Byla nalezena i drobná plastika. Všechny předměty byly zde zhotovovány. Specializované pece na výrobu keramiky nebo zmíněných hliněných předmětů, které byly před časem nalezeny v Plotištích n. L., zde zatím chybí. Mohly však být umístěny mimo objekty a zničeny hlubokou skrývkou.

V důsledku naprosté dekalifikace vrchních vrstev spráše se vůbec nedochovaly kostrové pozůstatky. Mimo keramiku nejpočetnější složku nálezů tvoří štípaná industrie, převážně z baltského pazourku, ale podle předběžného rozboru i ze surovin pocházejících z Polska i Moravy, nechybí porcelanit z Kunětické hory, kozákovský jaspis a obsidián z karpatské oblasti. Značný počet jader a odštěpků nasvědčuje, že výroba nástrojů byla prováděna na místě. Velký podíl nástrojů (čepelí, škrabadel, ale i srpových čepelek) ukazuje též na výrobu předmětů z materiálu, který se nedochoval (např. dřevo, kůže). Z hlazených nástrojů nalezeny především pokažené předměty a vývrtky. Četné jsou pískovcové brousky, často drobných rozměrů, deskovitě zbroušených. Ve zkoumané části je doložena též výroba drtidel na obilí. Např. v objektech 14 a 16 byly nalezeny velké kusy hrubozrného pískovce či slepence, jen hrubě opracované ořukáváním a velké množství úlomků. Ty se vyskytovaly téměř ve všech objektech.

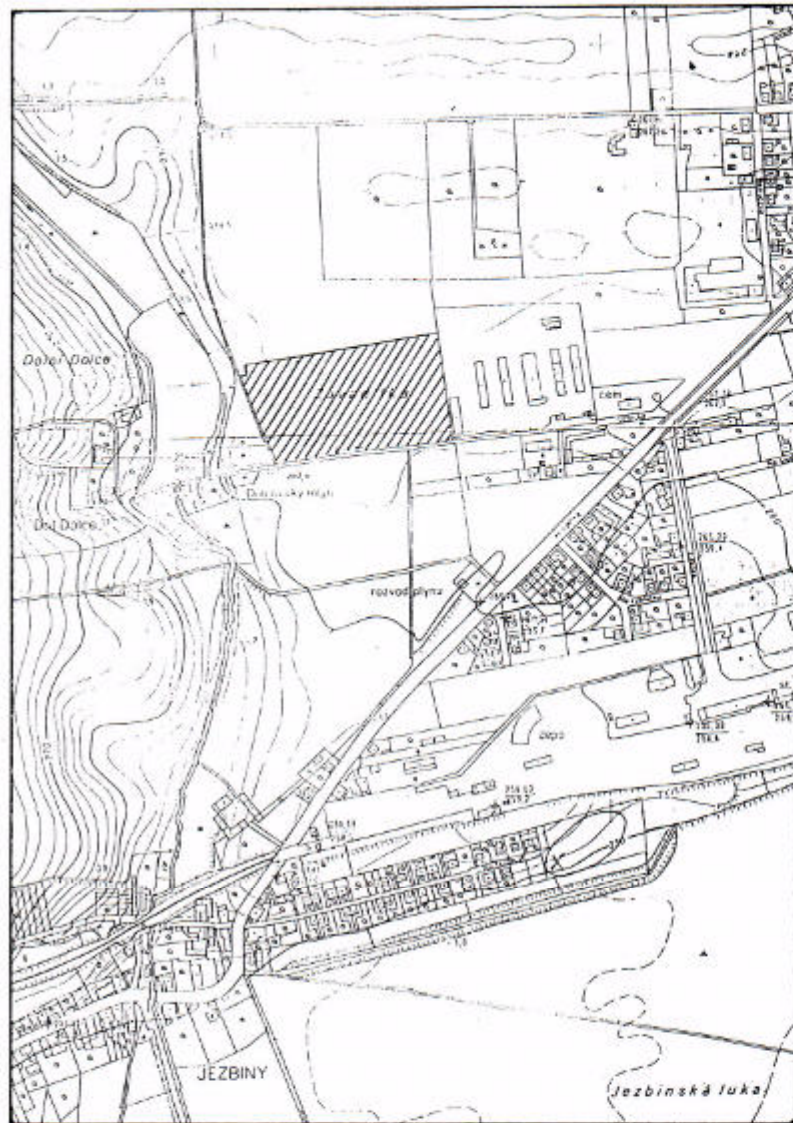
Závěrem lze konstatovat, že v Jaroměři - Dolních Dolcích, na staveništi BOBI byl v r. 1995 zkoumán výrobní areál rozsáhlého sídliště vypíchané keramiky, náležející jejímu mladšímu stupni (fáze IVa podle M. Zápotocké), kde se soustřeďovala výroba štípané industrie, hlazených nástrojů, byla zde zhotovována kamenná drtidla a hliněné předměty, především korále a závěsky. I přes nepříznivé podmínky výzkumu přinesla tato akce významné poznatky pro poznání charakteru jednotlivých osad, rozkládajících se v neolitu na pravém břehu Labe, kde v pásu mezi Hradcem Králové a Jaroměří probíhal v posledních 40 letech intenzivní výzkum a řadí se tak k významným objevům posledních let.

Literatura:

- Duška, J. 1898: Nálezy předhistorické v kraji Královéhradeckém, Hradec Králové.
- Kalferst, J. 1995: Výzkum na staveništi autobazaru v Jaroměři - Dolních Dolcích, Zpravodaj muzea v Hradci Králové, 21, 36 - 37.
- Sigl, J. - Vokolek, V. 1982: Archeologické nálezy v letech 1980 - 1981, Zpravodaj KMVČ IX/1, 5-14, Hradec Králové.

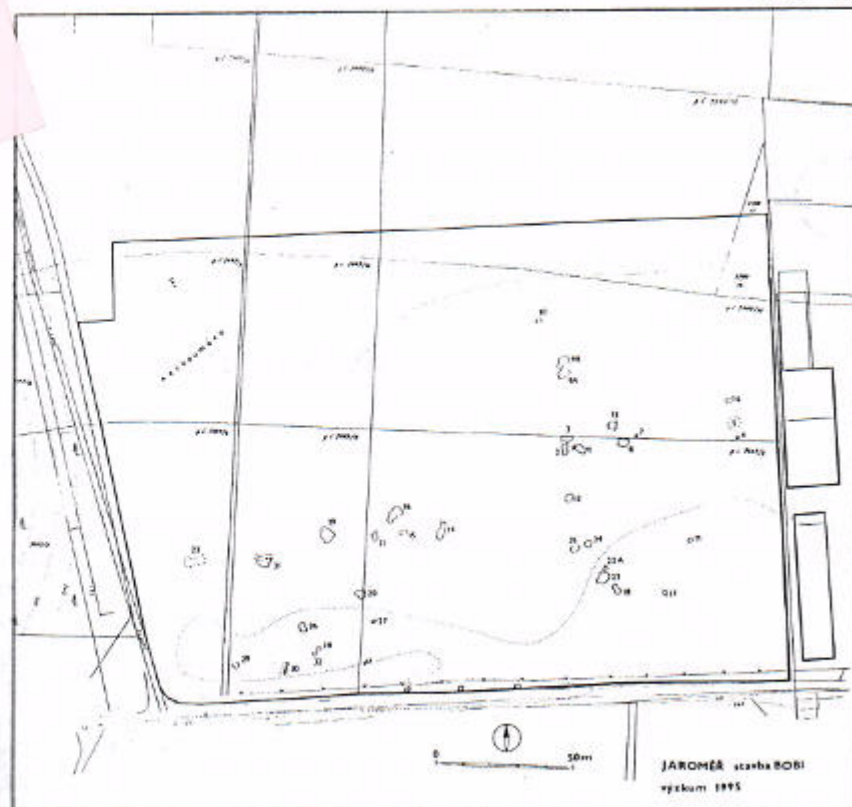
Vít Vokolek: Excavations at a Stroked-Pottery culture (Neolithic) settlement at Jaroměř-Dolní Dolce in 1995. - This was a rescue excavation of a part of a Stroked-Pottery culture settlement at a BOBI building site. Thirty-five features belonging to the later (IVa) Stroked-Pottery culture phase was investigated in an area surpassing 4 hectares in extent. This seems to have been a fringe area of the village in which the production of both chipped and ground stone industry, including grinding stones, was concentrated. The local manufacturers turned out clay products as well, especially clay beads and pendants; the finds include an animal sculpture. This site falls within a dense Stroked-Pottery culture settlement zone on the right side of the Labe river between the cities of Hradec-Králové and Jaroměř.

Tab. 1

Tab. 1 - Jaroměř - Dolní Dolce (okr. Náchod), poloha výzkumu v r. 1995.
 Pl. 1. Jaroměř-Dolní Dolce, district of Náchod. Situation of the 1995 excavation.

Tab. 2

Tab. 2. Jaroměř - Dolní Dolce, okr. Náchod. Plocha výzkumu s objekty.
 Pl. 2. Jaroměř - Dolní Dolce, district of Náchod. The excavated area with features.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM V AREÁLU PÍSKOVNY I - "NA POŽÁRCE" K. Ú. OBĚDOVICE (OKR. HRADEC KRÁLOVÉ)

Jiří Kalferst

Ve dnech 7. až 9. srpna 1995 provedlo archeologické oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové (dále AO MVČ) na základě předchozích zjištění záchranný výzkum v areálu pískovny I - „Na požárce“ na katastru obce Obědovic.

Naleziště se rozkládá při západních hranicích katastru na parc. č. 346/1 s dosud nespécifikovaným přesahem na sousední pozemky. Leží na jihozápadním svahu a temenu šterkopískové, sprašovou hlinou kryté terasy, na levém břehu Bystřice v nadmořské výšce od 227 do 232 m, asi 250 m jihovýchodně od samoty „Požáry“ (tab. 1).

Pravěké osídlení celého prostoru bylo zjištěno povrchovými sběry AO MVČ Hradec Králové již roku 1990 a zpřesněno opakovaným průzkumem v roce 1994 a v únoru roku 1995, kdy z prostoru záboru pro pískovnu byly získány keramické zlomky a kamenné nástroje datované do mladší doby kamenné (kultura s vypíchanou keramikou) a střepty ze sídliště kultury slezskoplatěnické. Tyto nálezy jsou uloženy v archeologické sbírce MVČ pod přírůstkovými čísly 433/95 a 568/95. Vzhledem k tomu, že první skryvky z února a března 1995 nezachytily žádné archeologické situace, byl další postup zemních prací pouze pravidelně kontrolován. Při kontrole dne 2. srpna 1995 bylo konstatováno několikanásobné porušení pravěkých sídlištních objektů a neprodleně zahájeny záchranné práce. Po mechanické skrývce provedené dne 3. srpna se na ploše pískovny vyrýsovaly 3 skupiny objektů patrných v zahliněném písku po odstranění zbytků ztvrdlého podorniči (tab. 3).

Pro potřeby výzkumu byla celá plocha rozdělena čtvercovou sítí o ploše čtverce jeden ar a s hlavní osou ve směru sever-jih tak, aby SV roh výzkumu byl totožný s JZ rohem parcely 346/2.

Popis objektů:

Objekt č. 1/95

byla přibližně kruhová jáma o průměru asi 1,15 m s pravidelnými sešikmenými stěnami a plochým dnem. Její maximální hloubka byla 32 cm. Vyplněna byla jednolitou hnědošedou hlinito-písčitou zeminou. NÁLEZ: keramika,

štípaná industrie, přepálené kosti. KULT.: mladší stupeň kultury s vypíchanou keramikou.

Objekt č. 2/95

byla oválná jáma s delší osou ve směru sever-jih o rozměrech asi 1,50 x 0,85 m s nepravidelně sešikmenými stěnami a plochým dnem. Maximální hloubka 15 cm. Její výplň byla jednolitá, hlinito-písčitá, hnědošedé barvy. NÁLEZ: keramika, štípaná industrie, mazanice. KULT.: neolit.

Objekt č. 3/95

byla oválná jáma s delší osou ve směru severozápad-jihovýchod o rozměrech asi 1,05 x 0,85 m s nepravidelně sešikmenými stěnami a plochým dnem. Maximální hloubka 10 cm. Její výplň byla jednolitá, šedá hlinito-písčitá. KULT.: neurčeno.

Objekt č. 4/95

byla kruhová jáma o průměru asi 1,00 m s nepravidelně sešikmenými stěnami a rovným dnem. Maximální hloubka 34 cm. Její výplň byla jednolitá, hnědošedá, hlinito-písčitá. NÁLEZ: uhlíky. KULT.: neurčeno.

Objekt č. 5/95

byla oválná jáma s delší osou ve směru severovýchod-jihozápad o rozměrech asi 1,45 x 0,80 m s nepravidelně sešikmenými stěnami a plochým dnem. Maximální hloubka 14 cm. Její výplň byla jednolitá, šedá hlinito-písčitá. KULT.: neurčeno.

Objekt č. 6/95

byl žlabovitý objekt s pravouhlým zalomením na jižní a rozšířeným severním koncem. S rozměry 3,10 x 2,40 m (průměrná šířka žlabu 0,8 m), plochým dnem a maximální hloubkou 20 cm. Výplň jednolitá, hnědošedá, hlinitopísčitá. KULT.: neurčeno. POZN.: Patrně část kúlové stavby.

Objekt č. 7/95

byl žlabovitý pravouhle zalomený objekt s nepravidelně sešikmenými stěnami a schodovitě upraveným plochým dnem a šífkou žlabu kolísající mezi 0,30 - 0,60 m. Maximální hloubka (na jižním konci) 30 cm. Výplň jednolitá, hnědočerná, hlinitopísčitá. KULT.: podle tvaru objektu - závěr neolitické chaty.

Objekt č. 8/95

byla kúlová jamka se sešikmenými stěnami o průměru 0,42 m a hloubce 18 cm. Výplň jednolitá, hnědošedá, hlinitopísčitá. KULT.: neurčeno.

Objekt č. 9/95

byla oválná jáma s delší osou ve směru východ-západ o rozměrech asi 1,80 x 0,90 m s nepravidelně sešikmenými stěnami a plochým dnem. Maximální hloubka 30 cm. Její výplň byla jednolitá, hnědošedá hlinito-písčitá. KULT.: neurčeno.

Objekt č. 10/95

byla kruhová jamka o průměru asi 0,60 m s nepravidelně sešikmenými stěnami a rovným dnem. Maximální hloubka 16 cm. Její výplň byla jednolitá, hnědošedá, hlinito-písčítá. NÁLEZ: stěp. KULT.: neolit.

Objekt č. 11/95

byla kúlová jamka se sešikmenými stěnami o průměru 0,48 m a hloubce 20 cm. Výplň jednolitá, hnědošedá, hlinitopísčítá. NÁLEZ: mazanice. KULT.: neurčeno.

Objekt č. 12/95

byla kúlová jamka se sešikmenými stěnami o průměru 0,40 m a hloubce 20 cm. Výplň jednolitá, hnědošedá, hlinitopísčítá. NÁLEZ: keramika. KULT.: neolit.

Objekt č. 13/95

byla oválná kúlová jamka s delší osou ve směru severozápad - jihovýchod, nepravidelně sešikmenými stěnami a stupňovitě se k severu zahlubujícím plochým dnem. Hloubky 14 a 34 cm. Výplň jednolitá, hnědošedá, hlinitopísčítá. KULT.: neurčeno.

Objekty z obédovické pískovny nebyly po ploše výzkumu rozloženy stejnoměrně, s výjimkou objektu 13, který představuje poslední zbytek kúlové stavby zaniklé při mechanickém začistování povrchu, jsou rozloženy ve dvou shlucích.

První severněji ležící shluk je lokalizován do čtverce IV a je tvořen objekty 4, 5, 6, 7 a 10/95. Vzhledem k objektu 7/95 lze tento shluk nejspíše interpretovat jako žlabovitě zahloubené nároží kúlové stavby s několika doprovodnými objekty orientované ve směru severozápad - jihovýchod, tedy v typickém směru pro domy z mladší doby kamenné.

Druhou skupinu tvoří objekty 1, 2, 3, 8 a 9/95, které byly zachyceny poblíž hrany písničky v blízkosti styku rohů čtverců XI, XII, XV a XVI. S výjimkou objektu 8/95, kterým je kúlová jamka, jsou ostatní objekty sídlištní jámy. Jejich rozmístění by opět mohlo signalizovat blízkost obytného objektu, nejspíše opět kúlového domu, který se opět nedochoval.

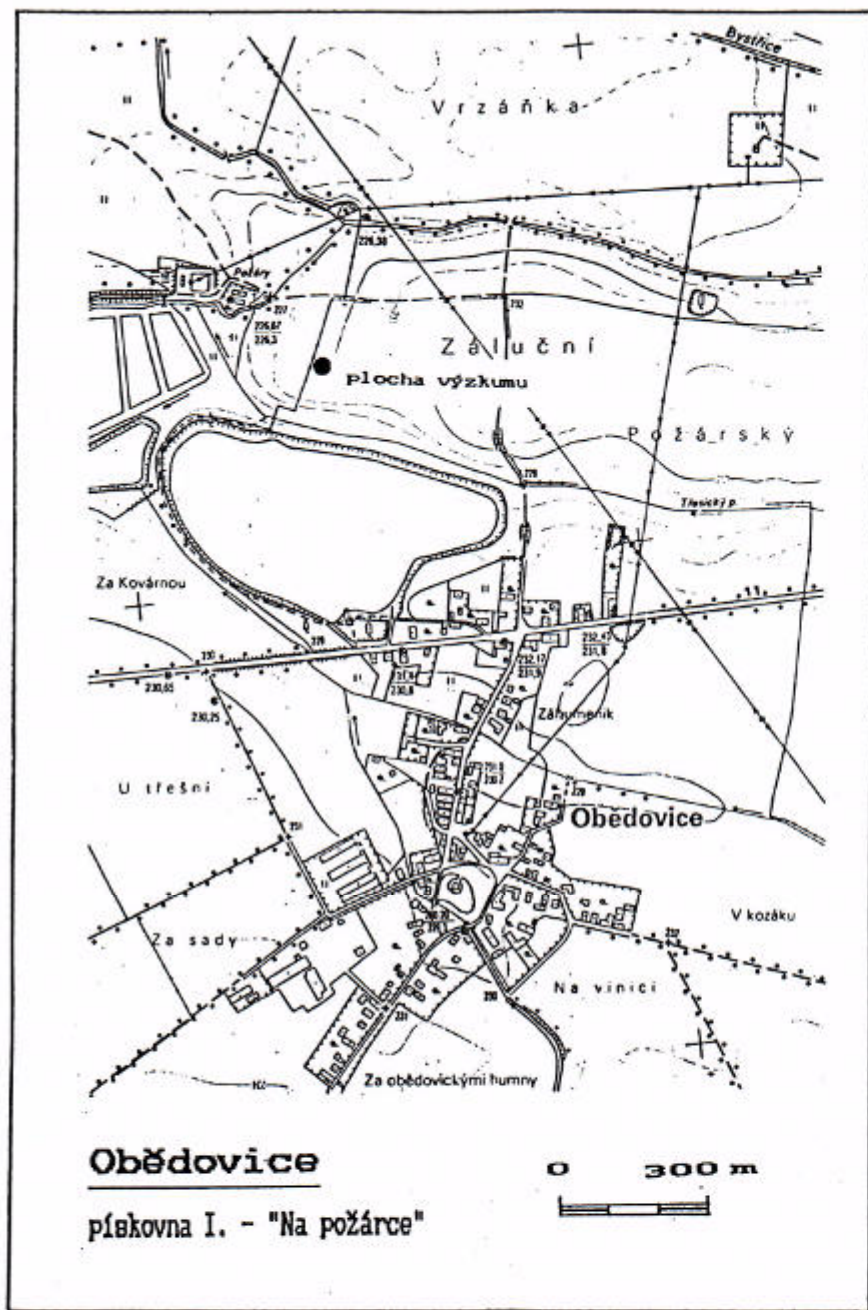
Za samostatnou skupinu je asi možné považovat i nález dvou osamocelených kúlových jamek (objekty 11 a 12/95) v jižní části plochy - čtverec XXV. Přítomnost mazanice v jejich výplni opět umožňuje domněnku o blízkosti lehké, mazanici zpevňované nadzemní stavby (chaty, přístřešku, pece /?/).

Neolitické sídliště v obédovické pískovně představuje svoji polohou typickou pravěkou lokalitu situovanou na jihozápadní svah nízkého pahorku nad říční nivou do blízkosti tekoucí vody. Nadmořská výška, klimatické podmínky i půdní pokryv vyhovují zemědělskému charakteru tehdejšího obyvatel-

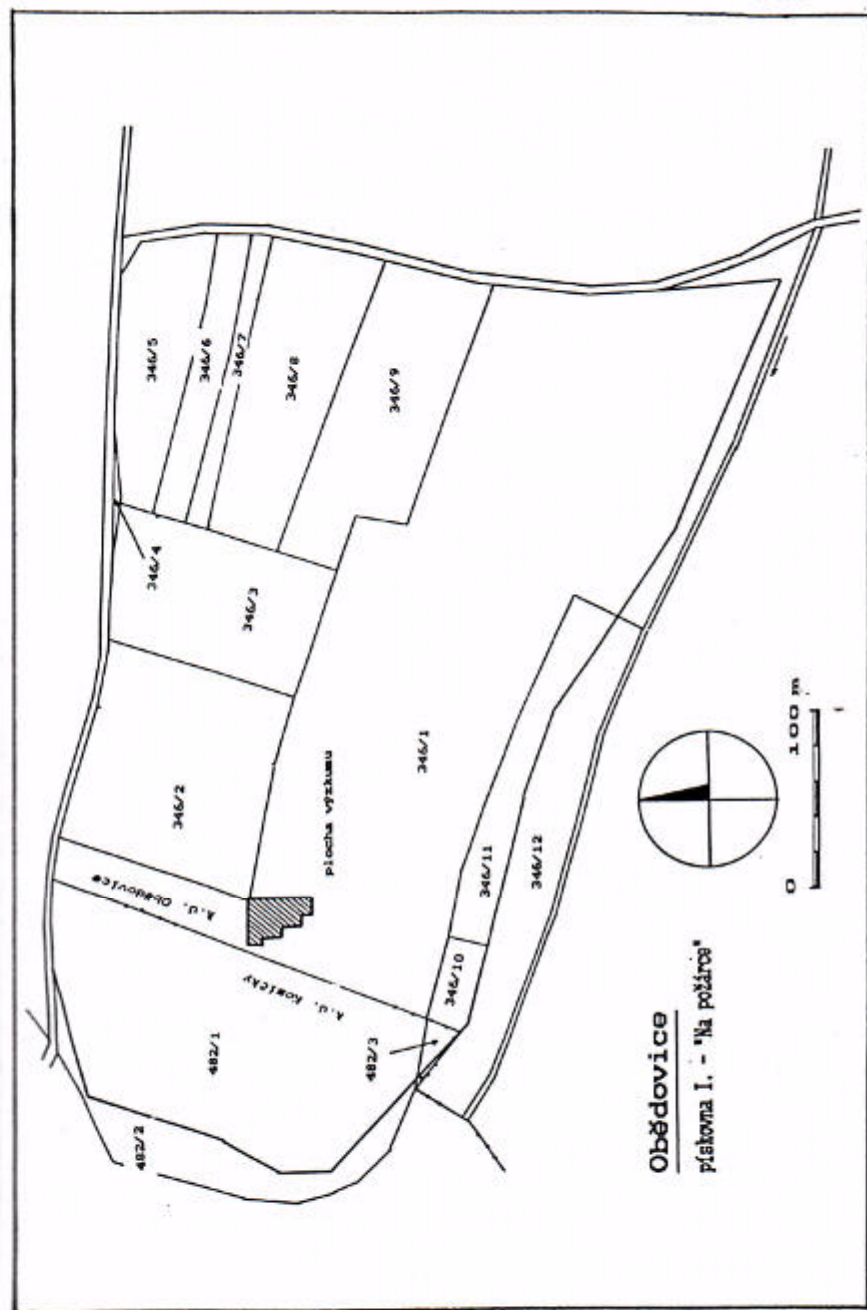
stva stejně, jako je tomu u obdobných osad například u dvora Oktaviánov nebo u dvora Ostrov na sousedních katastrech. Nízká vrstva spraše, respektive její minulé proorávání způsobilo sníženou čitelnost drobnějších objektů a tím i absenci nálezů slezskoplatěnické kultury, jež byly prokázány povrchovými sběry. Tato absence mohla být rovněž způsobena extrémně suchým a horkým létem, kdy na přepálené ploše byly dobře viditelné pouze sytější zbarvené neolitické situace. Rovněž skutečnost, že byl zachycen teprve okraj osady s nižší koncentrací objektů, se musela odrazit ve výsledcích výzkumu. Nicméně pokud bude skrývka a následná těžba štěrkopísku pokračovat směrem k temenu pahorku, bude předstihový záchranný výzkum nezbytný.

Jiří Kalferst: Rescue excavations in the area of a sand-mining pit I "Na požárce", cadastral territory of Obédovice, district of Hradec-Králové. - A fringe area of a multi-cultural site was disturbed during sand-mining in a newly opened pit. Specialists from the Archaeological Department of the Museum of East Bohemia, Hradec-Králové, collected the discarded finds and proceeded to a rescue operation. Thirteen features dating to the Neolithic Stroked-Pottery culture were documented in an area off which the surface soil was stripped before mining. Fragments of the Bronze- and Iron-Age Silesia-Platěnice culture pottery were also collected.

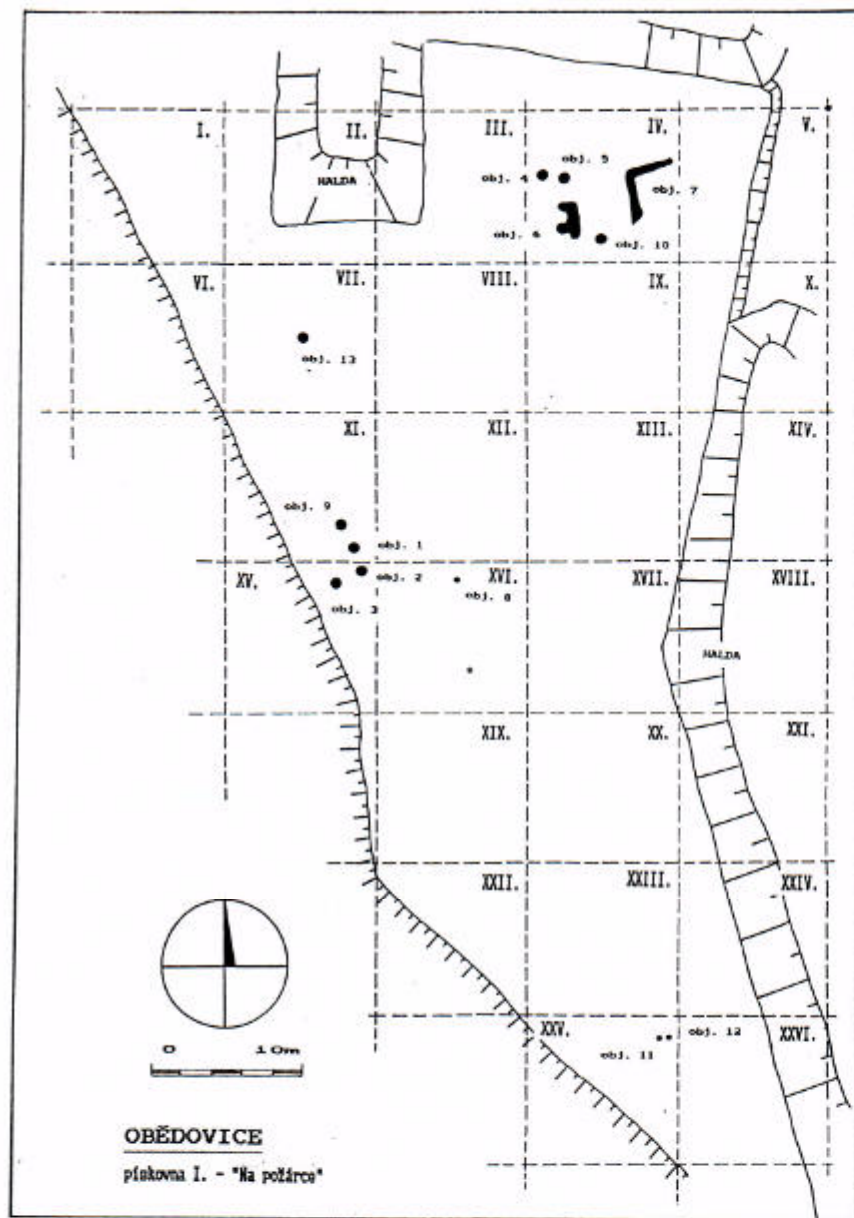
Tab. 1

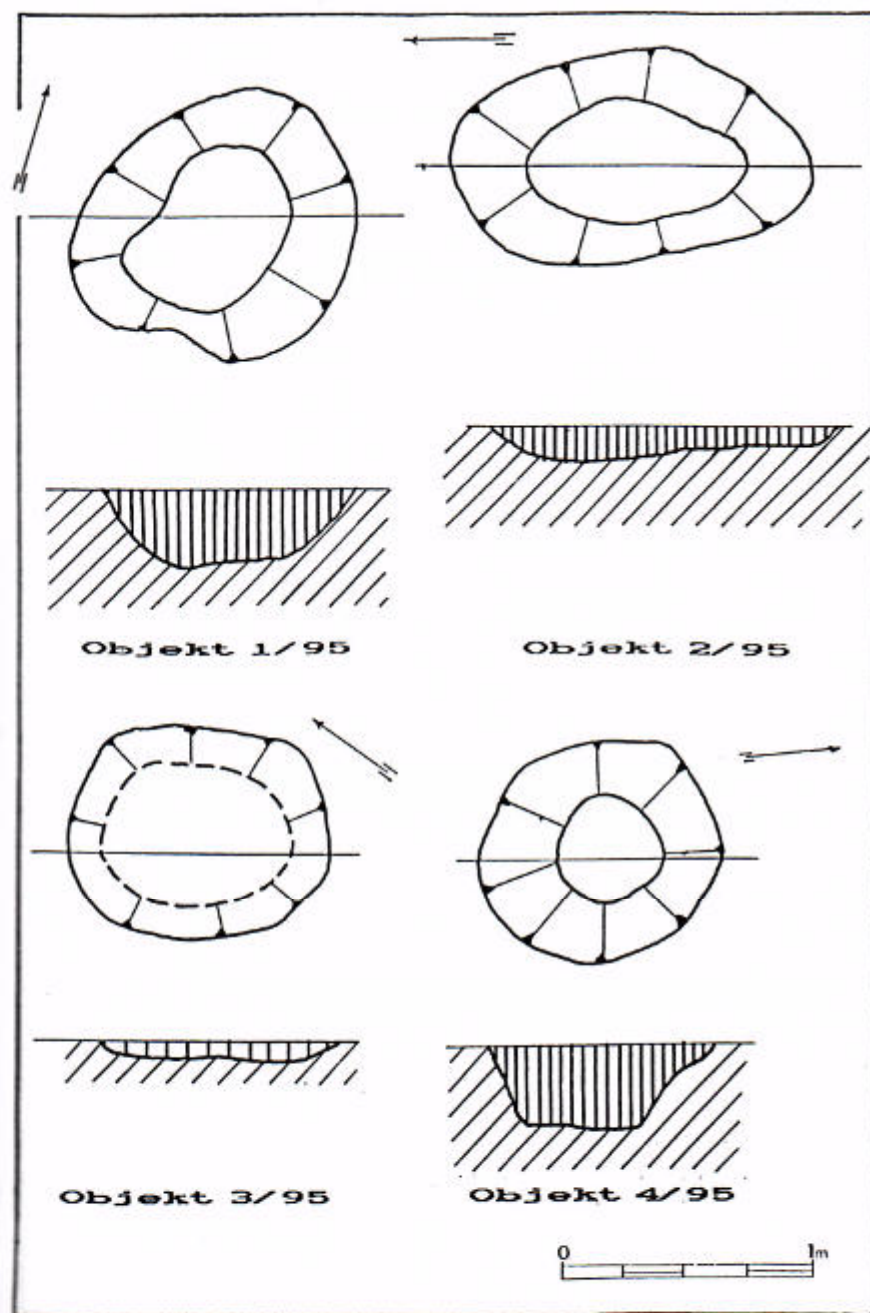
Tab. 2

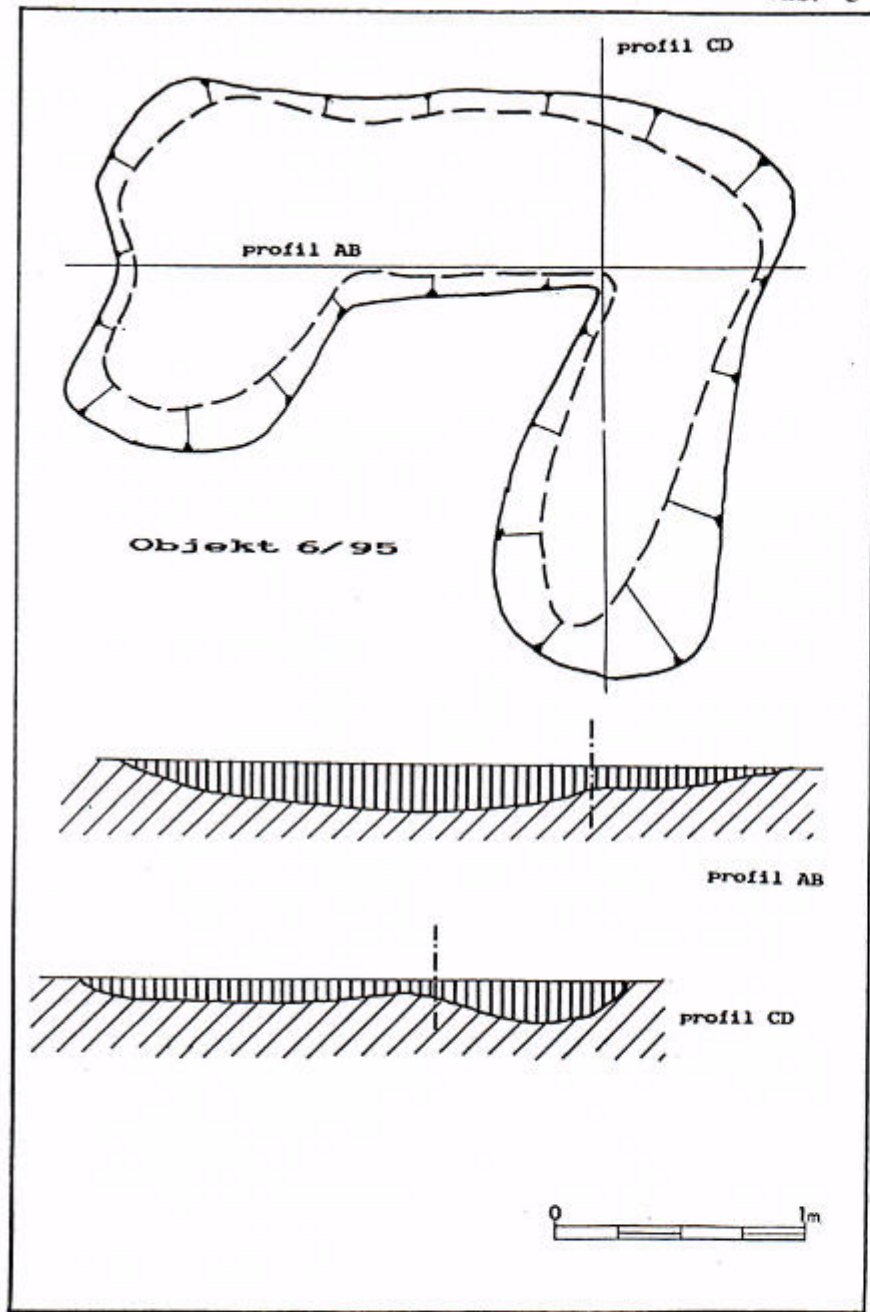
Tab. 3

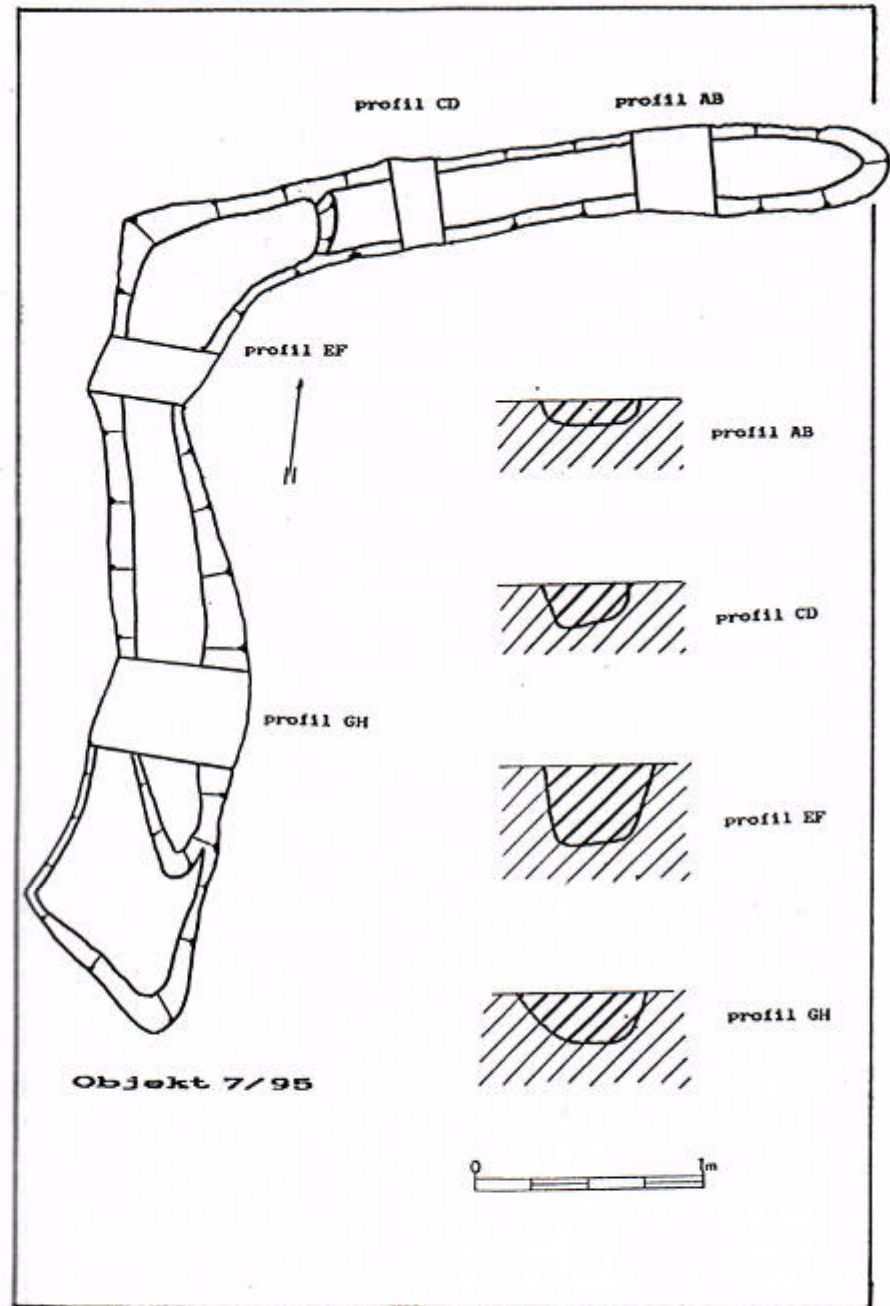
Tab. 4

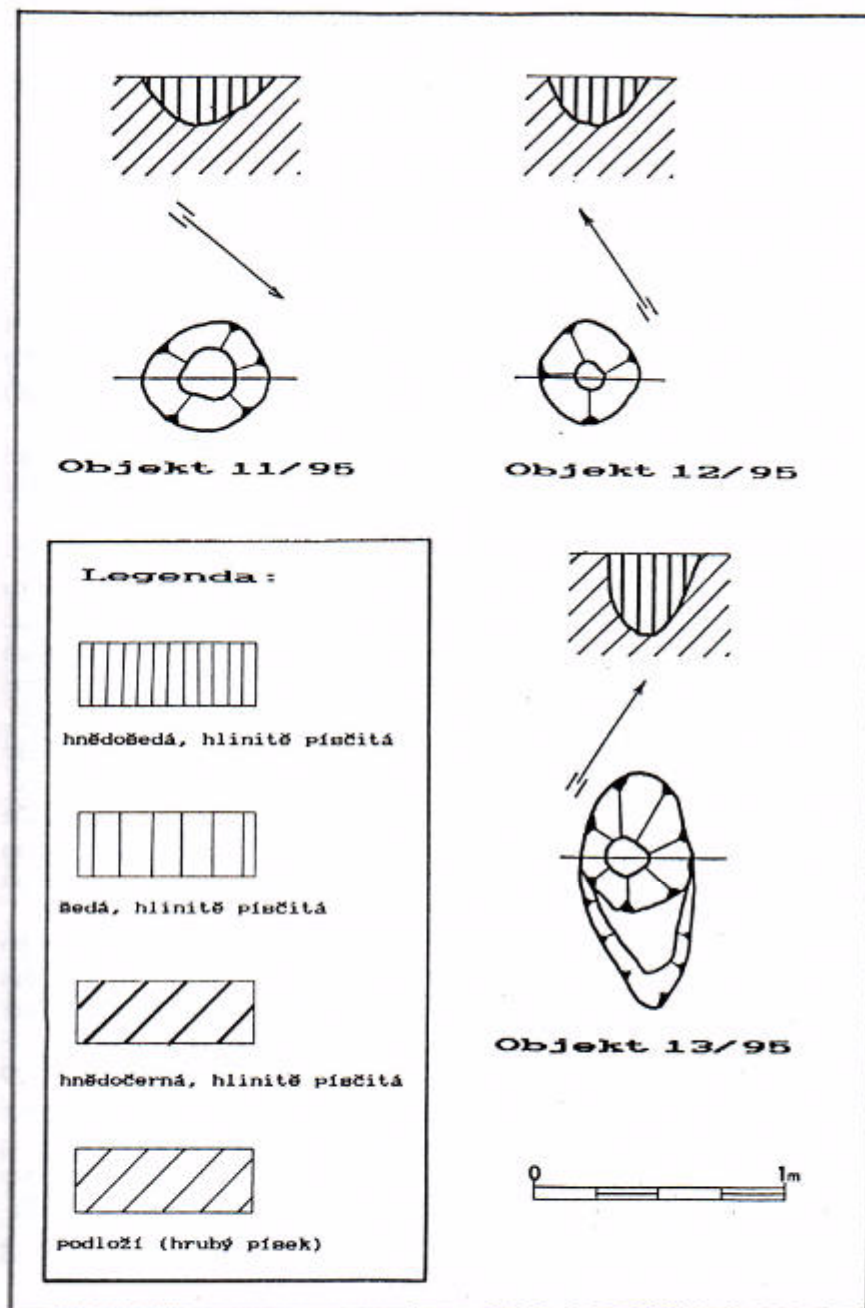
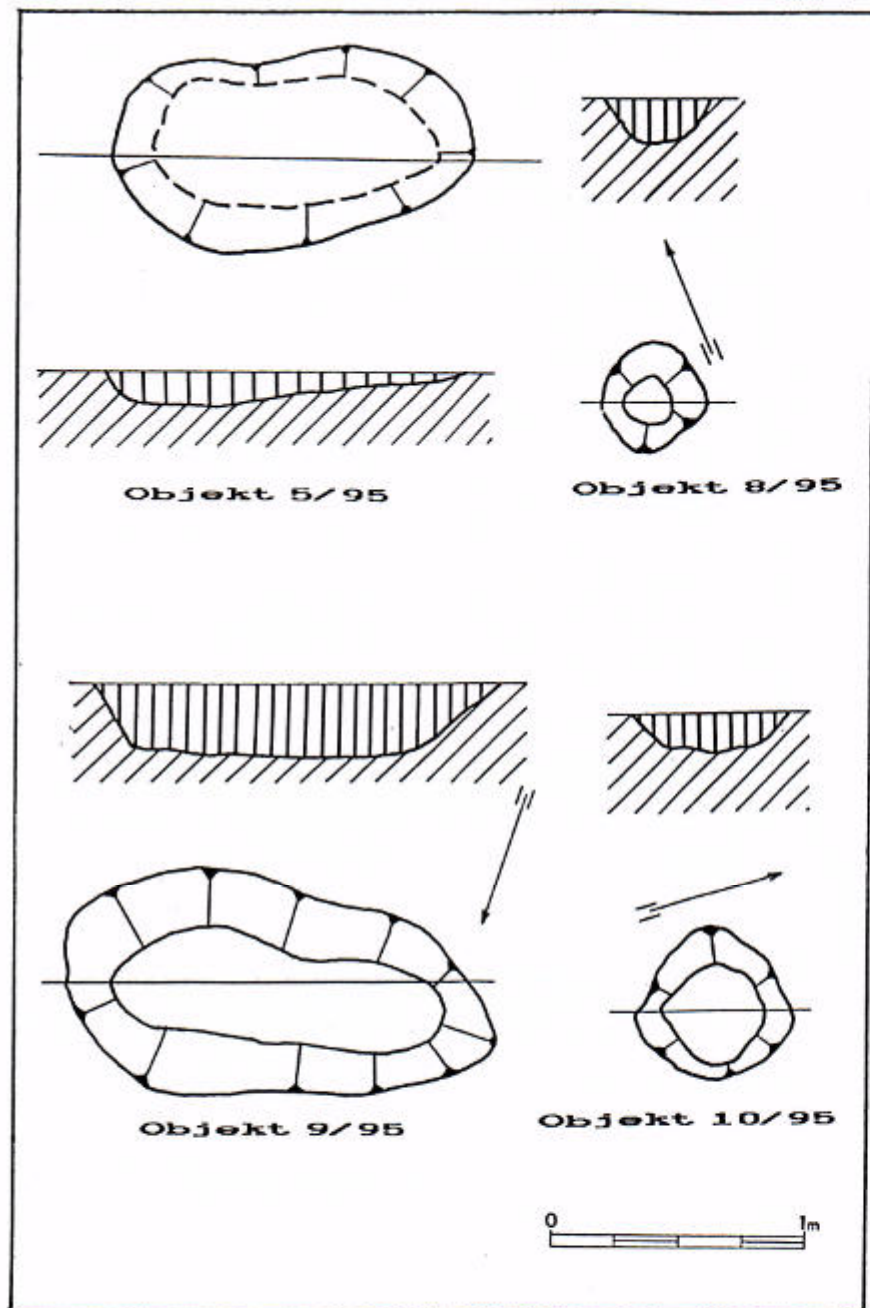

Tab. 5

Tab. 6

VÝZKUM POHŘEBIŠTĚ LIDU POPELNICOVÝCH POLÍ V KOLDÍNĚ V LETECH 1994 - 1995

Vít Vokolek

Žárové pohřebiště lidu popelnicových polí v Koldíně (okr. Ústí nad Orlicí) bylo objeveno při melioračních pracích v r. 1929 na pozemku velkostatku p. Zámečnicka. Několik lužických nádob zachránil učitel K. Prudič pro M v Chocni. Mezi nimi byla i nádoba ze starší doby římské (zpráva J. Tomského v archivu ARÚ, čj. 5015/49). Podle zprávy J. Böhma (archiv ARÚ, čj. 1408/30) a L. Horákové (čj. 39/31). využívající hlášení V. Masáka, správce pily v Kostelci n. Orl., byly při výkopech narušeny jak lužické tak slezskoplatěnické žárové hroby s keramikou a bronzovými předměty. Krátké zprávy byly publikovány pouze L. Horákovou-Jansovou (1932, 94) a J. Filipem (1936-37, 160).

Pohřebiště se rozkládá v nevýrazné poloze, na mírném svahu sklánějícím se SZ směrem, na poli parc. č. 725/2, JZ od Koldína a SZ od budov statku Ovcína, v nadmořské výšce 316 - 320 m. Na S straně je naleziště ohraničeno ostrou hranou vytvořenou Skořenickým potokem, protékajícím rybníkem Tatarákem, který lokalitu ohraničuje na SZ straně. Potok vytvořil poměrně hlubokou strž, s výraznou polohou na S straně, obtékanou na Z další vodotečí, vlévající se do Skořenického potoka. Na této poloze předpokládáme pravěké osídlení; zatím nalezené atypické drobné střepey nedovolují jednoznačné kulturní zařazení. Pohřebiště se patrně táhne v úzkém pásu při hraně potoka, podle našich sběrů a podle výpovědí pamětníků starých nálezů v délce téměř 200 m ve směru Z - V. Podloží zde tvoří žlutavá sprašová hlína, pokrytá 20 - 25 cm silnou ornici.

Nekropole v Koldíně představuje dosud nejvýchodnější naleziště svého druhu. Proto jsme využili laskavé nabídky p. ing. V. Zámečnicka, kterému znovu pozemek náleží, ke kontrolnímu výzkumu v rámci zkoumaného osídlení lidu popelnicových polí choceňské kotliny. Zjišťovací výzkum byl proveden ve dnech 3. - 24. srpna 1994. Podle záznamů K. Prudiče byly nálezy z r. 1929 učiněny asi 100 m J směrem od rybníka Tataráku. Zhruba v této vzdálenosti jsme umístili 2 sondy jdoucí rovnoběžně s polní cestou, 1 m široké a 10 m dlouhé, vzdálené od sebe 10 m. Jižněji situovaná sonda I byla zcela bez stop hrobů. V sondě II hned po skrytí ornice se objevovaly shluky střepey a spálených kostí z rozoraných žárových pohřbů. Sonda byla rozšířena na plochu 11 x

2 m a bylo v ní prozkoumáno celkem 8 hrobů, náležejících slezskoplatěnické kultuře. Všechny hroby byly téměř zničeny orbou.

Nejzajímavější byl hrob 4. Již při odkrývání a čištění bylo zřejmé, že se jedná pravděpodobně o 2 hroby ležící blízko sebe. Souvislá vrstva střepey, roztažená orbou ve směru S - J, však nedovolovala rozlišit inventář jednotlivých pohřbů. Střepey ležely těsně pod ornici a tlakem byly rozmačkány na plocho. Pouze v J shluku bylo možno pozorovat střepey okřinovitě nádoby ležící na boku a květináče, rovněž sesutého na stranu. Při začišťování právě v této partii byly nalezeny drobné skleněné korálky světle modré barvy. Při okraji hrobu, na JV straně, byly do červena vypálené menší plochy. Po vyzvednutí nálezů a začišťování podloží se ukázaly 2 hrobové jámy a je možné, že severnější hrob 4a byl zahlouben do staršího. Ve dně J hrobu byly vyhloubeny 3 jamky vyplněné popelem a spálenými kůstkami. V těsné blízkosti hrobu, na jeho J okraji, byla oválná jamka se spálenými kůstkami a zlomky žárem přepálených předmětů. V tomto případě se jedná o další jámový pohřeb, přidáný ke hrobu 4. Do červena vypálené plochy ukazují, že s největší pravděpodobností byl starší hrob uložen přímo na žárovišti.

Po vyzvednutí žárových hrobů a začišťování podloží sondy II se mezi hroby 7 a 2 podařilo zachytit stopy žároviště podkovovitého tvaru, překrytého mohylovým náspem, dobře znatelným na profilech. Při V konci sondy, pod hrobem 5 byly opět znatelné probarvené vrstvy vyznačující mohylový násyp. Na jejím spodku, poněkud zahoubeném do podloží, byla jamka se spálenými kůstkami a zlomky bronzových přepálených předmětů, kolem obvodu pak několik kúlových jamek. Oba tyto objekty byly starší než slezskoplatěnické pohřby a jejich význam byl pochopen až výzkumem v následujícím roce.

Výzkum v r. 1995 pokračoval dvěma souběžně jdoucími sondami (III a IV/95), 20 m dlouhými a 2 m širokými, kde sonda IV/95 byla Z pokračováním sondy II/94. Sondy byly od sebe odděleny 50 cm širokými kontrolním blokem, který však byl v průběhu prací většinou odstraněn. Hned po skrytí ornice byly zachyceny opět rozorané hroby. Celkem v r. 1995 bylo prozkoumáno dalších 12 žárových hrobů (hr. 9 - 20). Převážná část z nich byla zcela zničena orbou (hr. 9, 10, 10B, 12), některé se dochovaly alespoň jako shluky střepey a spálených kostí (hr. 11, 14, 19). Většina z nich náleží slezskoplatěnické kultuře.

Pozoruhodné je však odkrytí několika hrobů náležejících lužické kultuře, které ač uloženy dnes těsně pod ornici, byly poměrně dobře zachovány. Byl to jednak hr. 15, obsahující 8 nádob, které byly postaveny na S okraj většího žároviště. Skupina tří hrobů (hr. 16 - 18) byla zkoumána ve střední části obou sond. Hrob 16 sestával z 9 nádob, hr. 17 ze 7 a hr. 18 obsahoval pouze osudíčko a shluk střepey. Zcela výjimečný byl bohatý hrob 20, narušený jen částečně

recentním zásahem, sestávající nejméně z 15 nádob v řadě Z - V. V hrobě 15 v nádobě s pohřbem nalezeny zlomky 2 bronzových náramků, v hrobě 20 volně v zemi ležel bronzový nůž. Nádoby byly vyzvedávány v blocích, takže je pravděpodobné, že bronzových milodarů bude po rozplavení nalezeno více.

Závažným poznatkem výzkumu však bylo zachycení okrouhlých vrstev s nálezy, zjištěných po vyzvednutí svrchních žárových pohřbů, které se ukázaly být obrysy podlah původních mohylek. Mohyla byla zjištěna u hrobu 15, dobře znatelná na profilech, ke které náleží i žároviště, v jehož středu byla hluboká, nepravidelně oválná jáma se střepy a kůly v rozích. V úrovni žároviště nalezeny nejméně 3 misky a další shluky střepů.

Hroby 16 - 18 byly kryty jednou mohylou. Na její bázi bylo velké ohniště, shluky střepů, ale i celé nádoby. Po vybrání a začištění tmavší výplně v podloží se ukázaly 4 drobné zahrocené kolíky v podobě obdélníku a 3 menší jamky vyplněné uhlíky a spálenými kůstkami. Tato mohylka byla zapuštěna k okraji velké mohyly přecházející S směrem mimo zkoumaný prostor a vyznačující se tmavohnědou vrstvou. Na JZ okraji této velké mohyly bylo odkryto rozsáhlé žároviště s do červena vypálenou spraší, uhlíky a spálenými jednotlivými kůstkami. K mohyle náleží i zmíněný nejbohatší hrob 20.

Na Z okraji obou sond byla prozkoumána další menší mohylka, náležející hrobu 10A, která byla porušena meliorací i orbou. I zde na podloží byly vyhloubeny 2 menší jamky, jedna ve středu, druhá při JV okraji, v níž ležel celý přepálený okřínek. Zatím jen částečně prozkoumány zůstaly mohyly při J okraji sondy III/95 (obj. E) a jiné, rozkládající se Z směrem obou sond, z které byla zachycena pouze jamka u hrobu 9.

Lze tedy konstatovat, že výzkum v roce 1995 zachytil a prozkoumal část lužického pohřebiště, jehož hroby, uložené dnes těsně pod ornici, byly orbou jen málo porušeny. Pohřby byly kryty malými mohylkami o o cca 4 m, které byly zcela sneseny nejen dlouhodobou orbou, ale patrně již při zakládání slezskoplatěnického pohřebiště. Před uložením lužických pohřbů byly na místě mohyl provozovány pohřební obřady, z nichž se dochovaly jak shluky střepů ze záměrně rozbitých nádob, tak i celé nádoby, položené na bázích mohylek. Někdy byl žeh proveden přímo na místě (hroby 15, 20). Lužické hroby náleží nejmladšímu stupni východočeské skupiny (fáze IIIa). Slezskoplatěnické hroby, zapuštěné již do snižujících se násypů mohylek (nebo uměle sníženým terémem ?) byly převážně zničeny orbou a většinu jich lze klásti do II. stupně (HB).

Závažné poznatky k pohřebnímu ritu lužické kultury, dále neporušená část pohřebiště této kultury i její poloha nás opravňuje k pokračování výzkumu, aby byla plošně odkryta alespoň část této nekropole. Každoroční orba totiž může zničit i tyto poslední zbytky důležité lokality, která svou polohou náleží

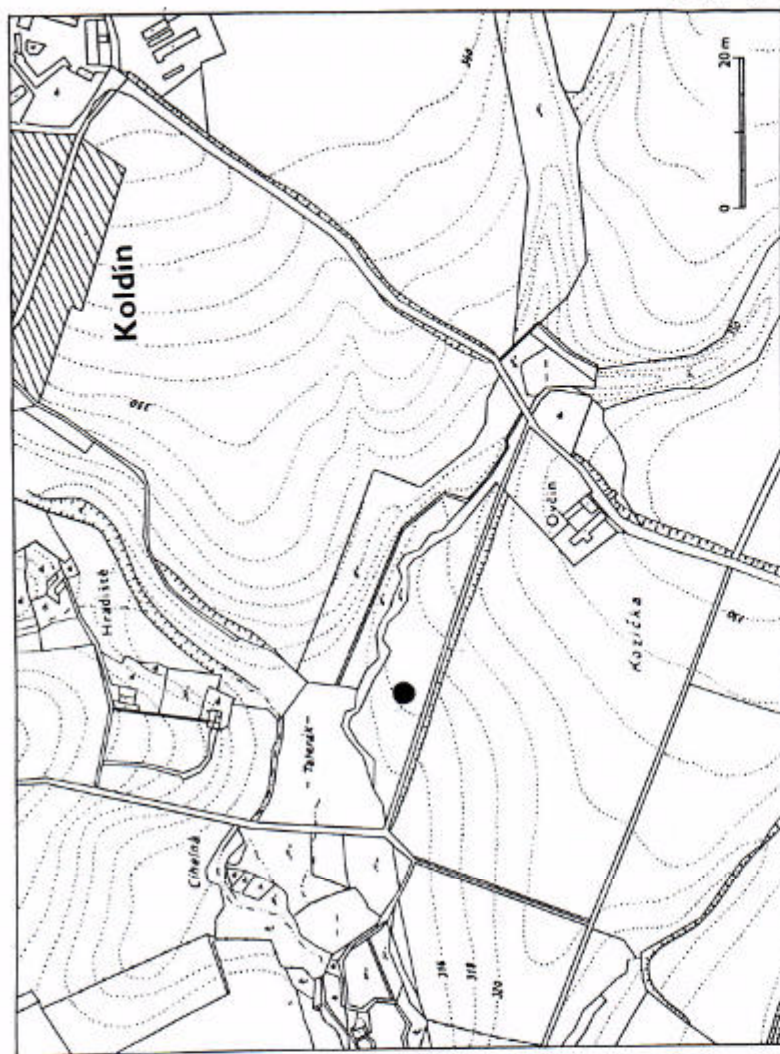
k nejvýchodnějšímu pohřebišti lidu popelnicových polí. Výzkum v Koldíně probíhal za přímé spolupráce s Orlickým muzeem v Chocni a bez pomoci ředitele Dr. Z. Štaffena by nemohl být realizován.

Literatura:

Filip, J. 1936 - 37: Popelnicová pole a počátky doby železné v Čechách, Praha.
Horáková-Jansová, L. 1932: Prehistorické nálezy v roce 1930 a 1931, Pam. arch. XXXVIII, 92 - 98.

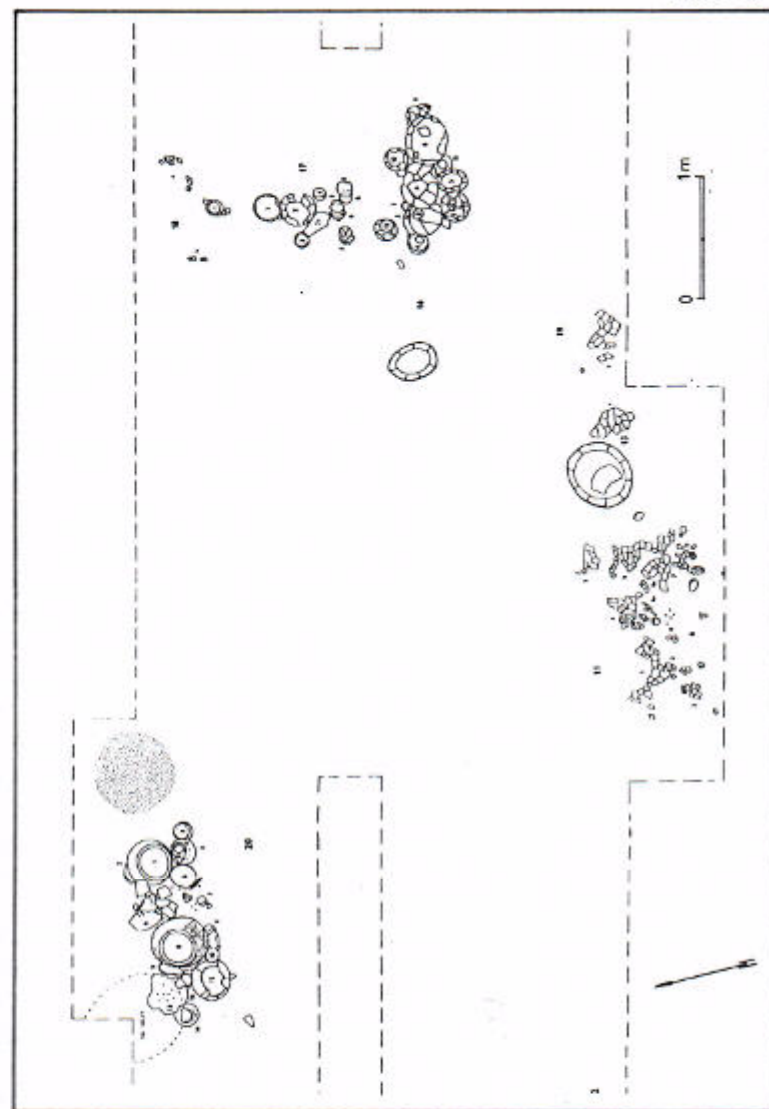
Vít Vokolek: Excavations of an Urnfield cemetery site at Koldín in 1994-1995. - In 1929, a cemetery site belonging to the Bronze- and Early Iron Age Lusatian and Silesia-Platěnice cultures was discovered in the course of drainage works at Koldín. A prospection excavation was carried out here in 1994-1995 in terms of a systematic investigation of the Choceň-town basin. We have excavated twenty cremation burials. Graves of the Silesia-Platěnice culture (Stage II, HB) were hopelessly destroyed by ploughing and could be identified only as clusters of sherds and burnt bone. Grave 4 yielded tiny beads of light blue glass. These graves were sunk into small Lusatian-culture funerary barrows the diameters of most of which clustered around 4 m. Protected from ploughing by their depth, Lusatian interments gave forth numerous pottery items (7-15 vessels) and bronze equipment articles, of which most had unfortunately gone through the funeral pyre (bronze bracelets and a knife). The barrow bases showed traces of complex burial rites (post-holes, pots, clusters of sherds and burnt bone). Some of the remains were lying very close to the fire-stained areas. These Lusatian graves belong to the latest phase of the E Bohemian group (Stage IIIa, HA 2 - HB 1). The Koldín cemetery is the easternmost necropolis of the Urnfield people.

Tab. 1

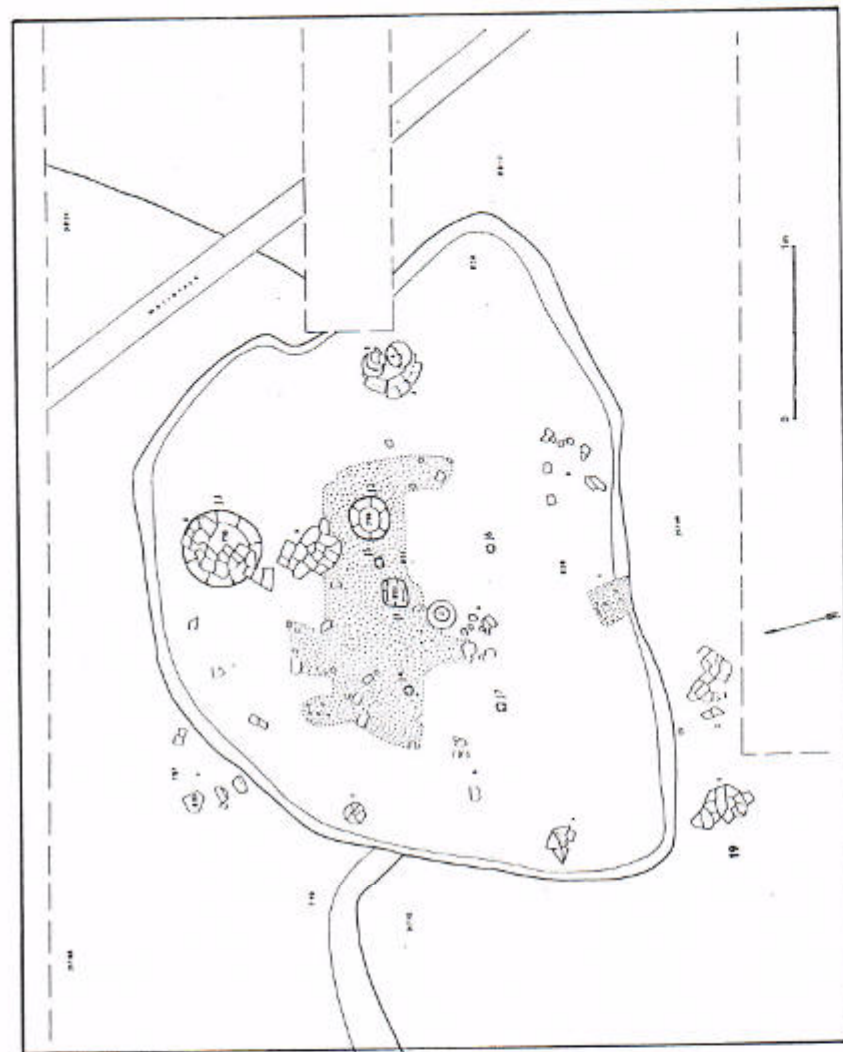

Tab. 1 - Poloha pohřebiště v Koldíně (okr. Ústí n. Orł.).
Pl. 1. Koldín, district of Ústí-nad-Orlici. Situation of the cemetery.

Tab. 2

Tab. 2. Koldín. Lužické žárové hroby 16 - 18.
Pl. 2. Koldín. Lusatian cremation graves Nos. 16 - 18.

Tab. 3. Koldín. Situace pod lužickými hroby 16 - 18 (báze mohyly).
Pl. 3. Koldín. A situation below the Lusatian graves 16 - 18 (a funerary-barrow base).

ZPRÁVA O ZÁCHRANNÉM VÝZKUMU NA REKONSTRUKCI TRANSFORMAČNÍ STANICE 5/04 KV Č. 5 NA VELKÉM NÁMĚSTÍ V HRADCI KRÁLOVÉ

Jiří Kalferst

Ve dnech 26. září až 12. října 1995 provedlo archeologické oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové předstihový záchranný výzkum na staveništi rekonstruované transformační stanice č. 5 na Velkém náměstí v Hradci Králové.

1. Historický souhrn

Hradecké návrší, na kterém je dnes rozloženo centrum města, je tvořeno pozůstatkem druhohorních turomských slínů překrytých místy slabou šterkopískovou vrstvou. Na ně nasedají sídlištní vrstvy a navázky dokládající dlouhodobé využití tohoto prostoru.

Nejstarší prokazatelné osídlení na temeni kopce pochází již z počátku eneolitu a patří kultuře s nálevkovitými poháry. Ta se vedle ojedinělých nálezů keramických zlomků a kamenných nástrojů prezentuje i sídlištními objekty a kulturní vrstvou nasedající přímo na původní, místy značně členitý terén. Podle laskavého sdělení dr. V. Vokolka lze na základě nálezu části palisádového žlábků zvažovat i možnost opevněného sídliště, tedy hradiště, představujícího pro okolí prvotní centrum. Na základě rozptylu nálezů v areálu města je reálná možnost osazení celé plochy návrší.

Následné osídlení je až z mladší doby bronzové, kdy v době lidu s lužickou kulturou je osídlen celý areál starého města. Z víceroch míst je archeologickými výzkumy doloženo i opevnění sídliště hlinitým valem s palisádou. Hradecké hradiště představovalo v této době významné lokální centrum soustřeďující pod svoji kontrolu výsledky těžby zlata z podhůří východních Čech. Tomu nasvědčují i opakované nálezy svitků zlatých drátů (např. Dlouhá, Zieglerova a Rokytanského ulice, Malé i Velké náměstí). Vedle zlatých nálezů jsou z areálu starého města známy i poklady bronzové. Část posledního získala AO MVČ při záchranném výzkumu v roce 1990 přímo ve výkopu kanalizace na Velkém náměstí před čp. 146 (viz Sigl - Vokolek, 1992). Vedle částí dochovaných archeologických situací svědčí o intenzitě lužického osídlení i ojedinělé

nálezy předmětů druhotně přemístěných do mladších vrstev vlivem antropogenní aktivity.

Osídlení z mladších období pravěku představuje jen několik keramických zlomků z výzkumu L. Domečky v areálu královského hradu datovaných do mladší doby železné. Popřípadě dubiozní nález římských mincí z prostoru u úpatí návrší dokládající přítomnost germánského etnika.

Strategická poloha nad soutokem dvou velkých řek byla plně využita až Slovany v období střední doby hradištní tj. od konce 9. a v 10. století. Osídlení je opět doloženo z celé plochy návrší, ale známější je spíše z jeho východní části (Richter - Vokolek, 1971). Rovněž mladohradištní nálezy jsou výraznější z východní poloviny návrší. Vedle sídlištních situací zde máme z tohoto období i doklady hrobů. V mladší době hradištní dochází rovněž k přestavbě opevnění - valové těleso je zesíleno čelní opukovou plentou.

Hradiště je centrem okolního území a svoje postavení si uchovává nejen po pádu Slavíků, i po dobudování východočeského systému hradské správy. Naopak se stává vedle střediska moci politické (v 11. století doloženo jako sídlo východočeského úředního knížete) i střediskem církevní správy (k r. 1167 doloženo arcijáhenství).

K roku 1225 je první zmínka o Hradci jako o městě. Značnou antropogenní aktivitu v průběhu 13. století pak nepřímě dokládají i mocné sídlištní vrstvy především v západní části města, které překrývají nejen zbytky starších situací, ale někdy (díky vhodným půdním podmínkám) v sobě uchovávají i relikty soudobých objektů z organických materiálů (prkenné podlahy, ploty, části staveb). Výzkum z roku 1990 zachytil i první štetovanou dlažbu. Mladší středověké vrstvy již nejsou tak mocné a jsou silně poškozeny recentními zásahy. Ty konečně často protínají i hlouběji položené vrstvy historického i prehistorického stáří.

Tradičně je návrší děleno (na základě Bienenberkových pozorování a následné hypotézy o příčném příkopu nebo rokli) na západní a východní část. Deprese dělicí návrší byla umísťována zhruba pod východní uliční čáru Klicperovy ulice a dále pak v její linii do obou směrů, tj pod kostel P. Marie a pod divadlo.

Výzkum v roce 1990 dosáhl asi do vzdálenosti 50 metrů od zvažované deprese, ale na průběhu podloží nebyla žádná výraznější sníženina patrná. Z tohoto důvodu byl výzkum staveniště trafostanice č. 5 posunutý ještě o 25 m východněji zvláště důležitě.

2. Postup prací

Na základě smlouvy bylo staveniště vymezeno a ohrazeno dodavatelskou stavební firmou. Ta rovněž v rámci smlouvy vytyčila plochu výzkumu a sňala mozaikovou dlažbu a teracové dlaždice, tvořící část povrchu západního ukončení sondy (vrstva 1). Proti původnímu záměru ale nebyla odstraněna betonová vrstva a spolu s ní i část dlaždic, takže výzkum musel být z technických důvodů asi o 1 m zkrácen. Ze zkoumané plochy byla rovněž vyňata plocha transformační kobky, protože zde byly vrstvy (vzhledem ke stávající hloubce objektu) zničeny již při stavbě původního transformátoru.

Pod mramorovou mozaikovou dlažbou se objevila vyrovnávací vrstva říčního písku (vrstva 2) a pod ní starší dlažba z pískovcových kostek circa 15 x 15 cm plochy a nestejně vysoké (vrstva 3). Kostky tvořily povrch vozovky a byl jimi vydlážděn i zakulacený ostrůvek v okolí vstupu do trafostanice. Ostrůvek byl převýšen asi 10 cm nad vozovku a vymezen cihlovým obrubníkem (vrstva x). Toto vymezení bylo v podobě pásu ze dvou vrstev příčné položených cihel. Spodní řadu tvořily druhotně použité cihly z hradeckých pevnostních staveb tzv. „šancovky“, svrchní řada byla postavena ze soudobých standardních cihel. Vzájemně byly spojovány kvalitní maltou s pod spodní řadou byl i maltový základ. Vyrovnávací vrstva pod pískovcovou dlažbou byla ze světle červeného šterkopísku (vrstva 4).

Na úrovni cihlového pasu bylo možné rozlišit dva sektory v novověkých zásypech severně a východně od rozhraní, tj. pod komunikací byly navážkové vrstvy (vrstva 6) písčitohlinitá žlutohnědá a středněhnědý písek (vrstva 7). Lze je interpretovat jako zásypové a vyrovnávací vrstvy vkopů inženýrských sítí v tomto prostoru. Jižní část sondy obsahovala situace ovlivněné spíše stavbou původní transformační stanice. Ať to byla promíšená tmavě šedá vrstva nad betonovým stropem kobky (vrstva 5), nebo zásypové písčité oranžovohnědé vrstvy podél její severní stěny (vrstva 8).

Prostor byl zasypán i jemnějšími destrukcemi (vrstva 9) v některých partiích i s příměsí zlomků cihel a kameny. Po odstranění recentních navážkových vrstev se objevila první zachovaná sídlištní situace (vrstva 14) protnutá vícerymi vkopy ať již stavebního rázu (vrstva 10) - základový vkop trafostanice, nebo technické rýhy kabeláže, plynovodů a vodovodů (vrstvy 11, 12 a 17). V povrchu vrstvy 14 se rovněž rýsovaly příznaky objektů do sídlištní vrstvy zahloubených nebo jí protínajících - objekty 1/95 (vrstva 16) výplň černá, hlinitojilovitá s popelovitou vrstvičkou a ostrůvkovitým výskytem mazanícových hrudek nade dnem a objekt 2/95 (nejistý, splynul s promíšenou výplní průkopu

v delší ose sondy (vrstva 11), popřípadě jílovité výplně novověkých jímek převážně pravoúhlých půdorysů v obou západních rozích výzkumu. Jímka v jihozápadním rohu byla větší a obsahovala souvrství barevných jííl (vrstvy 13, 15, 21 a 22) popřípadě přesahující do jímky v severozápadním rohu (vrstvy 15, 21 a 28). Rozsah objektů byl nepřímě kontrolován i absencí následující štetové vrstvy (vrstva 18). Na ní poblíže objektu 1/95 byla zachycena kumulace dřev, úlomků mazanice a kousků cihel (vrstva 19).

Situace byla poškozena vkopy takovým způsobem, že další výzkum plochy sahající circa 2 metry od východního profilu směrem do sondy se (na základě sondáže v průkopech a vymezením jejich rozsahu) ukázal jako nerenatibilní a bylo od něho ustoupeno.

Vrstva 18 - štetovaná dlažba byla zachycena již předchozím záchraným výzkumem v roce 1990 před čp. 143 a datována na základě keramických nálezů do 13. století. Pod ní byla nalezena mohutná sídlištní vrstva (vrstva 20) svědčící o intenzivním osídlení, ale zároveň menším komunikačním využití tohoto prostoru (viz výše citované články o vývoji Hradce Králové). Tato vrstva obsahovala vedle značného množství keramiky datované do 13. století, i zvířecí kosti, železné předměty, zlomky předmětů ze dřeva, ústřížky kůže, části konopného provázku (?) a pecky z ovoce. Vzácnější nález představují skleněné kroužky (nalezen 1 a půl) sloužící ve středověku snad i jako typ nemincovního platidla zastupujícího drobnou minci. Při začistování rozhraní s následnou vrstvou (vrstva 24) byl v těsné blízkosti severního profilu nalezen drobný kroužek z 20 karátového zlata a jednostranně puncovaným povrchem. Kroužek bez jakéhokoliv úchytu mohl sloužit jako nášivka, ozdobná páska na jiném nebo součástka složitější ozdoby.

Ve vrstvě 24 světle šedohnědě zbarvené byl zaměřen nápadný shluk prken s ojedinělými opukovými kameny a cihlovinou u severního profilu. Na rozhraní s následnou vrstvou (vrstva 25) konstatována skupina plochých opukových kamenů s jilem bez patrného úmyslného uspořádání. Další dvě vrstvy, z nichž prvá (vrstva 25) byla šedohnědá písčítá a následná vrstva (vrstva 26) tvořily silně podmáčený závěr severovýchodní části sekvence vrstev.

Po jejich sejmutí a odebrání sousedící vrstvy (vrstva 29) de facto spodní mírně proplavené části vrstvy 20 se objevilo dno sondy se zahloubenými objekty. Vzhledem ke keramickým nálezům je předběžně, před podrobným zpracováním datujeme rámcově do 13. století s možným přesahem do století následujícího. U západního profilu byl odkryt vanovitý mělký objekt 3/95 a v jeho těsném východním sousedství i objekt 4/95. Nejzajímavějším nálezem

byl ale bezesporu objekt 30/95 studna nebo jímka u severního profilu sondy (vrstva 30). Její přítomnost byla signalizována shlukem dřeva na úrovni východní hrany jejího ústí. Po začistění bylo konstatováno, že se jedná o přibližně čtvercovou jámu se srubovitě vydrvenými stěnami, o vnitřní světlosti asi 0,6 metru, orientovanou zhruba ve směru světových stran. Vedle západní stěny byl zaražen masivní kůl s plochým koncem. Výdřeva stěn byla zdvojená. Vnitřní vodorovně kladené cca 5 cm silné fošny svázané srubovou vazbou byly zesíleny vnější obšívkou ze samostatně zarážených zahrocených prken a zpevněny zhruba uprostřed stěn a v místě křížení kolíky. Na dně objektu ležely ploché kameny (největší rovněž ukotvený kolíkem) a nádobka pozdně hradištní tradice. Objekt č. 5/95 obsahoval výplň co do kvality i obsahu příměsí totožnou s vrstvou 20. Pouze na začistěném profilu byly zpětně rozeznány šikmé vrstvičky vzniklé patrně za provozu jámy. V profilu byly rozpoznány tři tenké vápenné proplátky - patrně stopa po sanaci objektu.

3. Závěr

Výzkum na Velkém náměstí v Hradci Králové zachytil situaci dokládající nejstarší horizont vzniku Hradce Králové jako města. Specifická okolnost nálezů studny (?) a tím i místně zvýšená četnost komunikace způsobila patrně zánik starších pravěkých a raněhistorických vrstev v místě výzkumu. Doklady tohoto osídlení byly zachyceny pouze v druhotném uložení v rámci mladších vrstev. Pozorování během výzkumu potvrdila zjištění ze záchranné akce v roce 1990 o přítomnosti štetované dlažby v ploše náměstí. Tato dlažba, historicky nepodložená žádnou zmínkou nám spolu s předchozí silnou sídlištní vrstvou patrně dává možnost zachytit změnu užívání plochy náměstí. Tedy období kdy z víceméně vedlejšího prostoru s odkladnými funkcemi se plocha náměstí stává komunikačním centrem, jehož povrch se vyplatí zpevnit na onu dobu značně nákladným způsobem (jsou doložena mladší privilegia jiným městům, pomáhající řešit formou daňových úlev nebo naopak přiznáním jednorázových požitků ekonomickou stránku zadláždění).

Zároveň s novými zjištěními přinesl výzkum 200 položek soupisu nálezů, tedy jeden z největších odborně získaných souborů z prostoru Velkého náměstí.

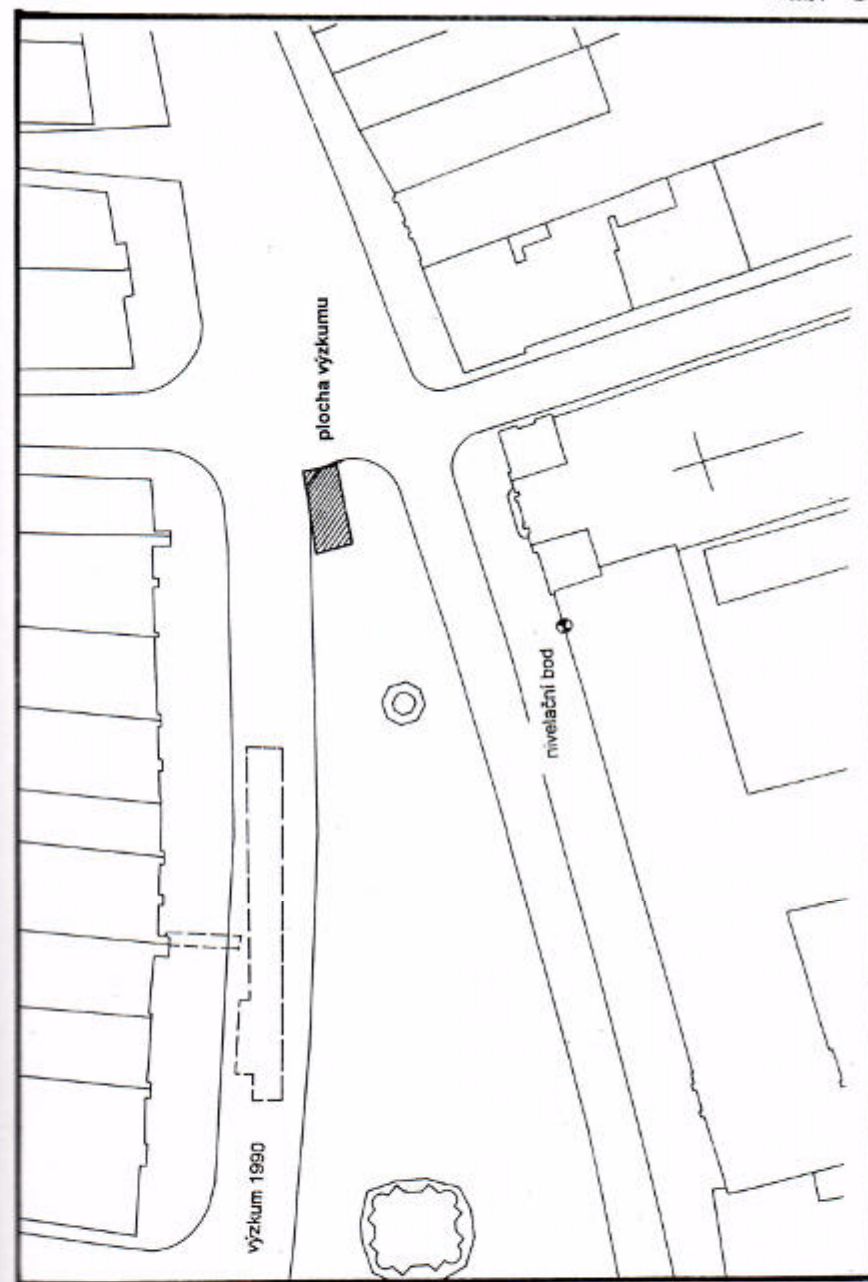
Výzkum zároveň potvrdil skutečnost, že pouze mladší části sekvence historických vrstev jsou zcela zničeny a naopak starší partie, především v místech mimo běžné tahy inženýrských sítí se dochovaly doposud ve velmi dobrém stavu. Archeologické oddělení MVČ bude proto sledovat i další postup zemních prací plánovaný pro rok 1996.

Literatura:

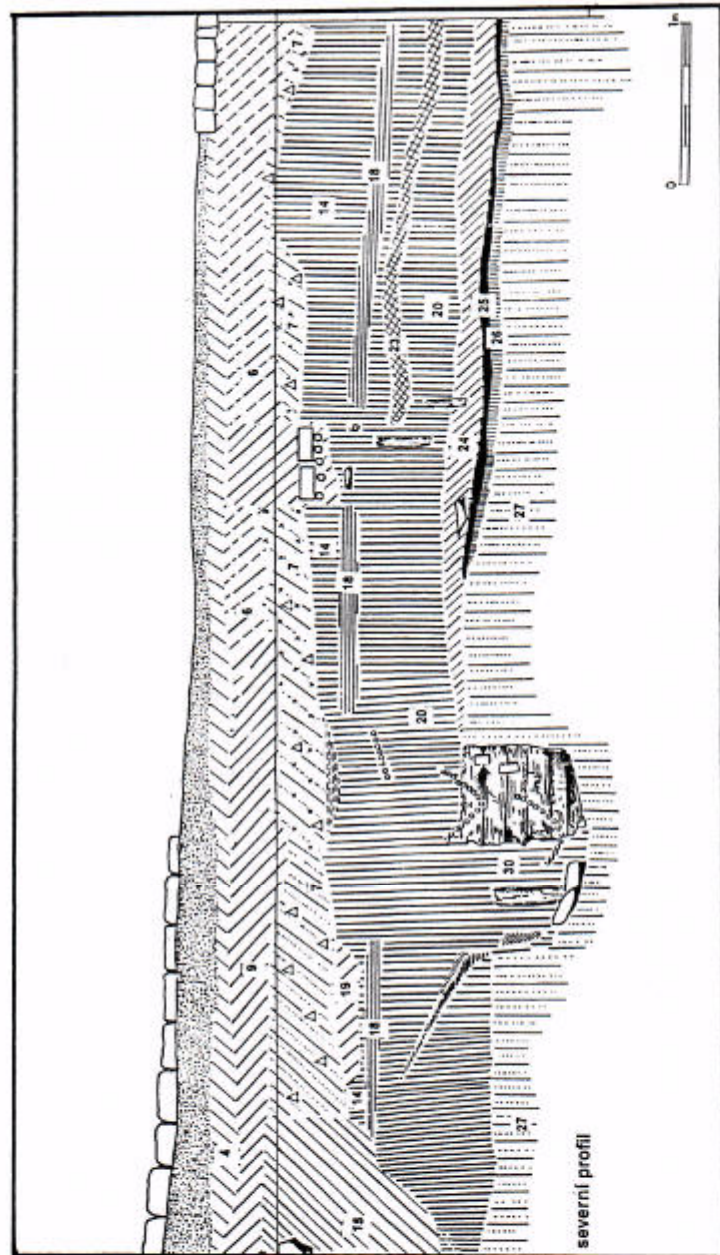
Richter, M. - Vokolek, V. 1971: První etapa výzkumu v Hradci Králové, AR XXIII, 605 - 617.

Sigl, J. - Vokolek, V. 1992: Výzkum Velkého náměstí v Hradci Králové, AH XVII, 83 - 90. Brno.

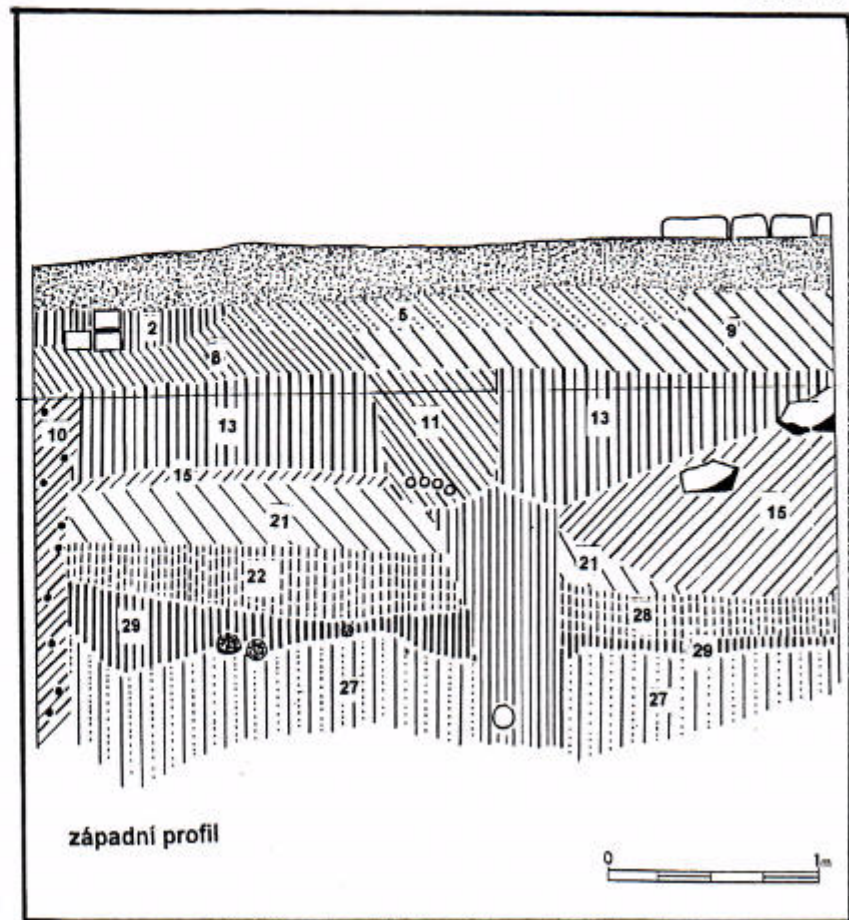
Jiří Kalferst: Rescue excavations during reconstruction work on a transformation plant 5/04 kV No. 5, Velké-náměstí, Hradec-Králové. - A rescue excavation by the Archaeological Department of the Hradec-Králové Museum of East Bohemia took place on a building site of an electricity-transformation plant within the prehistoric and early medieval hillfort of Hradec-Králové. The post-medieval levellings rested on a sequence of medieval layers down to the city's earliest public pavement, dating to the 13th century. A feature which may be a well was also dated to the 13th century by accompanying pottery finds. Earlier medieval and prehistoric settlement features were unfortunately obliterated by subsequent medieval settlement activities.

Tab. 2

Tab. 3

PŘEDSTIHOVÝ VÝZKUM NA NÁMĚSTÍ ČESKÉHO RÁJE V TURNOVĚ

Jan Prostředník

1. Lokalizace naleziště

Výzkum byl prováděn na náměstí Českého ráje v Turnově (okr. Semily) v severozápadní čtvrtině, na parcele č. 480/1 (tab. 1). Městiště domu čp. 95 se nachází v severní frontě domu a patří mezi objekty, jejichž parcely byly vyměřeny při lokaci města. Nadmořská výška se pohybuje okolo 267 m n. m.

V roce 1993 byl na této parcele demolován dům čp. 95. Dům čp. 96 v západním sousedství čp. 95 byl zbourán již v roce 1992. Městiště čp. 95 zakoupila v roce 1994 Česká spořitelna a.s., které náleží i sousední pseudorenesanční dům čp. 94. Na městišti čp. 95 je plánována výstavba objektu s trezorovou místností.

2. Geologické a geobotanické podmínky na lokalitě

Rostlý terén je tvořen sprašovou návějí mocnou 8 - 9 metrů; pod ní pokračují hlinité štěrky s písčitou svrchní vrstvou, náležející k terasovým říčním sedimentům; vlastní křídové podloží ve formě zvětralých křemenitých pískovců se objevuje v hloubce cca 12 metrů od současného povrchu (Řídkošil 1993).

Klimaticky se ekumena řadí mezi mírně vlhké až mírně suché okrsky s mírnou zimou (roční úhrnné teploty 7 - 9°C, roční srážky 600 - 700 mm - Mikyska 1972).

V povodí Jizery byly rekonstruovány dubo-habrové háje. Úzký pás podél toku tvoří luhy a olšiny. Na Turnovsku se rozkládají borové doubravy.

3. Historie naleziště

V bezprostředním okolí naší lokality byly prováděny v minulosti četné výkopy. Na Mariánském náměstí bylo při zemních pracech v roce 1909 nalezeno značné množství vrcholné a pozdně středověké keramiky (Filip 1947, 266). V roce 1993 byl v prostoru severně od kostela Panny Marie prováděn záchranný výzkum v souvislosti s výstavbou budovy České pojišťovny a.s., který nám doložil osídlení v závěru starší doby železné, a dále pak od druhé poloviny 13. století do století šestnáctého (Prostředník 1993b). Na náměstí Českého ráje byly od roku 1992 registrovány veškeré zemní zásahy, které nám

přinesly pozorování složitějších souvrství s destrukčními horizonty datovanými keramikou do poloviny 15. století (Prostředník 1993a, 31, 32). Z průkopů byla získána i keramika druhé poloviny 13. století. V přízemí renesanční radnice vystavěné v roce 1526 byla při výklizu prostor "černé kuchyně" zachycena stratigrafická situace, která byla v roce 1991 dokumentována J. Kosinou. Dokumentaci bohužel nelze nalézt, ale v depozitáři turnovského muzea se nachází neinventovaná keramika z této akce (13. - 16. století). V roce 1993 byl odevzdán do turnovského muzea soubor keramiky z prostoru černé kuchyně, který získal při zemních pracech v průběhu roku p. Jan Koucký (správce hradu Valdštejn). Soubor obsahuje nálezy od 2. poloviny 13. do poloviny 16. století (Slavík 1994, 29-30). Tato keramika je uložena v OMČR pod přírůstkovým číslem 85/93. Na podzim 1993 jsme v průkopu pro STL plynovod v jihozápadní části náměstí Českého ráje dokumentovali dvě mírně zahloubené polozemnice zaniklé požárem, jejichž zánik je díky keramice z destrukčního horizontu datován do druhé poloviny 15. století (Prostředník 1994, 20-21). Nálezy jsou uloženy v turnovském muzeu pod přírůstkovými čísly 87 až 90/93.

4. Metodika výzkumu

Původní záměr prozkoumat pouze bezprostředně ničenou plochu se nám vzhledem k četným nálezům reliktní architektury nezdařil. Novostavba bude založena dvěma řadami armovaných betonových patek o rozměrech 1,5 x 1,5 m a čelním základovým pasem. Vzhledem k zjištěným reliktním zdí bylo nutné položit podélně dvě paralelní průtahové sondy o stabilní šířce 1,5 m a průměrné délce (sondy 1, 2, 3, 4, 5/95). V přední, jižní části parcely byla položena sonda 6/95 v místě projektovaného čelního základového pasu (tab. 2 - příčný a podélné řezy parcelou s nadmořskou výškou). Touto metodou bylo prozkoumáno 80% nepodskepené plochy parcely. Parcela je cca z 50% podskepena dvěma podlažními sklepy (Slavík 1995).

Výzkum byl prováděn v měsících březnu a dubnu, kdy došlo k prudkému ochlazení a návratu zimního počasí. Plocha výzkumu byla po ránu zamrzlá. Výzkum navíc ztěžovala přítomnost spodní srážkové vody koncentrované do vodonosného horizontu. Tato voda velmi zaplňovala objekty zahloubené do nepropustného sprašového podloží. Přesto jsme ve všech sondách prozkoumali stratigrafickou situaci až na sprašové podloží.

5. Popis nálezové situace

Sonda 1 a 5/95

Sonda 1/95 byla situována při severovýchodní hranici parcely podélnou stranou na osu sever - jih. Její rozměry byly z původního kvadrátu o straně 1,5 m rozšířeny na plochu 6,8 x 1,5 m. V místech zjištěných reliktů architektury došlo k protažení sondy o 2 výběžky o rozměrech 0,8 x 1,3 a 0,8 a 1,4 m. Na jihozápadní straně navazovala na sondu 1 sonda 5/95 o rozměrech 2 x 3,5 m. Obě sondy byly zkoumány jako jeden celek.

Svrchní partie byly tvořeny planýrkou po demolici domu čp. 95 (kontext 100 a 500 - suť). Kontext 101 představovala vrstva střední šedohnědé hlíny s velkou kumulací kamenů (destrukce) kamenů. Kontext 102 byl tvořen sytě hnědou hlínou s odstínem do černa, jílové konzistence s příměsí písku (20%) s úlomky opuky a uhlíky. Kontext 103 - světlá až středně hnědá hlína s odstínem do šeda, s jílem a příměsí písku (10%). Kontext 104 - relikt zdi složené ze tří řádků nasucho (na hlínu?) kladených větších pískovcových lomových kamenů (tato zeď souvisí se zdí č. kontextu 115 a 119 - identické kontexty), která k ní kolmo přiléhá a je s ní provázána - lze předpokládat, že se jedná o základy dvorních staveb (kúlny, chlěvy) - Slavík 1995, 7 - oba reliкty nelze archeologicky datovat. Kontext 105 - středně šedohnědá hlína jílové konzistence s příměsí písku (10 - 20%) s uhlíčky. Kontext 106 - vrstva tvořená směsí cihelné a mazanice drti s příměsí písku a pískové šedohnědé hlíny (20%, - planýrka po požáru, 16. - 17. stol.). Kontext 107 - vrstva žluté spraše se stopami propálení a nálezy spálených dřev (totožné s kontextem 303 a 304). Kontext 108 tvořen vrstvou uhlíků. Kontext 109 - šedozelenohnědá jílovitá hlína s četnými uhlíky a keramikou. Kontext 110 - dlažba chodby z pískovcových plochých kamenů (starší než demolovaný dům čp. 95 - jeho klasicistní podoba). Kontext 111 - šedozelená hlína sprašové konzistence s uhlíky (identická s kontextem 316). Kontext 112 - oranžově vypálená mazanice (dle stupně výpalu se dělí na kontexty 112 A, 112 B - srovnej kontext 118). Kontext 113 a 114 zrušen. Kontext 115 - zeď (srovnej kontext 104 a 119). Kontext 116 - vrstva pískovcových a čedičových kamenů vystupujících z východního řezu (snad relikt blíže nedatované dlažby). Kontext 117 - základový vkop pro středový pilíř č. k. 115 provázaný se zdmi č. k. 104 a 119 (+ 115). Kontext 118 - vkop pro objekt s výplní č. k. 112 (A, B). Kontext 119 - zeď - srovnej zdi č. k. 104, 115. Kontext 120 - základový vkop pro zeď č. k. 119 (srovnej kontexty 104 a 115). Kontext 121 - nálezově sterilní světle žlutá spraš. Kontext 122 - vrstvička suti související s destrukcí klasicistního domu (20. léta 19. stol. - srovnej Slavík 1995, 7). Kontext 123 - tmavě rezavá až středně hnědá hlína s uhlíky, oblázky ("životní špína" a doklad planýrky po požáru). Kontext 124 -

výplň vkopu č. k. 120 pro zeď č. k. 119 - "mramorovaná" hlína složená z hmoty kontextů 107, 123, 111 (pozn. reliкty nádvořních staveb lze hrubě datovat do 17. - 18. století). Kontext 125 - identický s kontextem 121 - sterilní žlutá spraš. Kontext 126 - výplň vkopu pro zeď č. k. 104 (osa sever - jih). Kontext 127 - základový vkop pro zeď č. k. 104 (osa sever - jih, srovnej s kontexty 115, 119). Kontext 128 - spáleníštní horizont - vrstva uhlíků promíšená vodou nasáklou jílovitou hlínou (16. stol.). Kontext 129 - základový vkop pro zeď č. k. 104 (osa západ - východ - identické s kontexty 126, 127, srovnej s kontextem 115, 119). Kontext 120 - výplň základového vkopu č. k. 129 pro zeď č. k. 104 (osa západ - východ). Kontext 131 - výplň objektu č. k. 133 - hnědozelený jíl nasáklý vodou, se středními pískovci, s uhlíky a ztrouchnivělým dřevem (výplň septiku 13. - 14. stol.). Kontext 132 - žlutohnědá spraš nasáklá vodou - kontaminována výplní septiku č. k. 131 (č. k. 133). Kontext 133 - vkop pro septik (13. - 14. stol.).

Kontext 500 - identický s kontextem 100. Kontext 501 - dtto kontext 112, 121, 123. Kontext 502 - vkop pro kúlovou jamku (výplň č. k. 504 - identická s kontextem 316). Kontext 503 - vkop pro kúlovou jamku (výplň č. k. 505 - identická s kontextem 218). Kontext 506 - relikt zahloubeného objektu? - deprese? - výplň identická s kontextem 316.

Nejstarší uložení jsou datovány keramikou do 2. poloviny 13. stol. - kontext 111. Kontexty 131 a 132 (133) představují výplň septiku ze 13. - 14. století. Kontexty 112, 123, 128 dokládají požár (15. stol.). Uložení č. k. 106, 107 jsou taktéž pozůstatky po požáru (16. - 17. stol.). Všechny reliкty architektury lze datovat až do období konce 17. - 19. století.

Sonda 2/95

Sonda byla umístěna v místě projektované patky a měla původní rozměry 1,5 x 1,5 m. Paralelně probíhala se sondou 1/95 a navazovala přímo na sondu 3/95 (tab. 2). Opět došlo vzhledem k nálezům architektury k jejímu rozšíření na obdélník 1,5 x 3,6 m.

Nálezová situace byla tvořena následujícími kontexty (tab. 3): kontext 200 - suť (totožné s kontextem 100, 500). Kontext 201 - destruovaný klenutý pas z lomového pískovce (není blíže datován - mladší než 16. století). Kontext 202 - základový vkop pro destruovaný klenební pas (basální část vkopu ležela na vodou konzervovaném prknu překrývající výplň septiku datovaného do druhé poloviny 13. století). Kontext 203 - výplň vkopu pro kanalizaci ("mramorovaná hlína"). Kontext 204 - vkop pro kanalizační potrubí (60. - 70. léta). Kontext 205 - šedozelená jílovitá hlína s uhlíky. Kontext 206 - destrukční vrstva světle hnědé hlíny (50%), mazanice (30%) a drobných uhlíků - destruk-

ce klenutého pasu č. k. 201. Kontext 207 - šedozeleňá jílová hlina středně ulehlá s uhlíky (14./15. stol.). Kontext 208 - černá, silně uhlíkatá sprašová hlina nasáklá vodou - překrývala výplň odpadní jímky z 2. pol. 13. století - kontext 221 (222), (14. stol.). Kontext 209 - čočky čisté spraše v uloženině č. k. 208. Kontext 210 - šedozeleňá středně ulehlá sprašová hlina s uhlíky a kousky nezuhelnatělého dřeva a masivním dřevěným prknem překrývajícím jímku (kontext 221, 222), (uloženina identická s kontexty 111, 316). Kontext 211 - šedožlutá spraš se štětem (20%) z drobných říčních oblázků - horizont související s funkčním obdobím odpadní jímky - kontext 221 (222), (2. polovina 13. století). Kontext 212 - sterilní světležlutá spraš. Kontext 213 - vkop pro kúlovou jamku (0,1 - 0,15 m, hl. 0,3 m) s výplní č. k. 214 (žlutozeleňohnědá sprašovka). Kontext 215 - vkop pro kúlovou jamku (0,08 m, hl. 0,1 m) s výplní 216 (žlutozeleňohnědá sprašovka). Kontext 217 - vkop pro kúlovou jamku (0,12 m, hl. 0,1 - 0,2 m) s výplní č. k. 218 (žlutozeleňohnědá sprašovka). Kontext 219 - kúlová jamka s dochovaným kúlem, výška 0,5 m, průměr 0,11 m, zachovala se ze čtyř stran osekáná špice se stopami opálení - tato jamka zřejmě souvisela s dřevěnou konstrukcí jímky - kontext 221 (222) - v severním řezu zachycen další relikv kúlu s opálenou špicí, který byl vtesán do středu septiku a byl ukotven do sterilní spraše. Taktéž následující kontext 220 souvisel s dřevěnou konstrukcí jímky - jednalo se opět o relikv dřevěného kúlu (průměr 0,15 m) s opálenou špicí, který byl zasekán do spraše. Kontext 221 - výplň septiku č. k. 222 - šedočerná humózní hlina s četnými nálezy předmětů organického původu (zejména uštěpky dřeva), 10 - 20% příměs opuky. Uloženina byla silně nasáklá vodou a značně zapáchala - objekt je datován nálezy do druhé poloviny 13. století. Kontext 222 (tab. 3) - vkop pro odpadní jímku - původně kruhový objekt, sondou 2/95 zachycena jeho severovýchodní čtvrtina o průměru 1,3 m a hloubce 0,48 - 0,5 m - další části se nacházejí na sousedním městisti domu čp. 96 (západní sousedství). Severní polovina byla zničena průkopem pro kanalizační šachtu (60. - 70. léta).

Nejstarší uložení jsou datovány do 2. poloviny 13. stol. (štět č. k. 211, č. k. 210, 221/222/, tab. 3). Další antropogenní aktivita zachycena průběžně do 15. století. V 16. (17.?) století lze předpokládat stavbu klenutého pasu (č. k. 201, tab. 3) Svrchní uložení dokládají zejména novověkou aktivitu.

Sonda 3/95

Sonda 3/95 navazovala na jižní straně na sondu 2/95 a paralelně probíhala se sondou 1/95 (západně sondy 1/95; tab. 2). Z původního rozměru 1,5 x 1,5 m byla sonda rozšířena na plochu 1,5 x 3,7 m. Nálezová situace byla

tvořena následujícími kontexty (tab. 4): kontext 300 - prohliněná suť žlutohnědé barvy s tmavými čočkami, se středně velkými a drobnými pískovci, oblázky a cihlami. Kontext 301 - středně hnědá sypká hlina s drobnými úlomky cihel a pískovce. Kontext 302 - středně žlutohnědá hlina středně ulehlá s malými čočkami písku, drobné uhlíky a středně velkými kameny. Kontexty 303 a 304 - čistá sprašová hlina žlutohnědé a žlutočervené barvy dvouvrstevná se stopami požáru. Kontext 305 - světlý, šedožlutý jíl. Kontext 306 - černo-hnědá sypká hlina s příměsí písku, úlomky cihel, kamenů - výplň vkopu pro kanalizační potrubí (60. - 70. léta). Kontext 307 - průkop pro kanalizaci (výplň č. k. 306). Kontext 308 (= kontext 311) - středně hnědá hlina, středně ulehlá s drobnými oblázky, čočkami jilu a štěpinami opuky. Kontext 309 - recentní narušení kontextu 303. Kontext 310 - narušení (nedatovatelné) kontextu 303. Kontext 312 - vkop pro kúlovou jamku s výplní č. k. 314. Kontext 313 - středně až tmavá vrstva ulehlé hlíny s drobnými až středními oblázky a uhlíkovou drtí. Kontext 314 - výplň kúlové jamky č. k. 312. Kontext 315 - vrstva středně rezavého říčního štěrku (izolace mezi sídlištními horizonty 15. a 16. století). Kontext 316 - černá až tmavě hnědá ulehlá hlina se středně velkými oblázky, mazanicí, štěpinami opuky. Kontext 317 - zrušen. Kontext 318 - vrstva středně hnědé, středně ulehlé hlíny s větší kumulací uhlíků, drobnými kameny (štět). Kontext 319 - vrstva žlutozeleňého jilu s příměsí drobné až střední opuky. Kontext 320 - základ zdi (podezdívka?) tvořený pěti řádky větší otesané opuky pojené jilem - jednoduchá vazba (novověk - snad základ jedné z nádvorních staveb). Kontext 321 - základový vkop pro zeď č. k. 320. Kontext 322 - vrstva žlutozeleňého jilu s uhlíkovou drtí (pod zdí č. k. 320 - izolační výmaz). Kontext 323 - čočka černošedohnědé jilu se spáleným trámem. Kontext 324 - vkop pro kúlovou jamku zahloubenou do podloží (výplň č. k. 325). Kontext 325 - žlutošedá sprašová hlina, mírně ulehlá, nasáklá vodou - výplň kúlové jamky č. k. 324. Kontext 326 - vkop pro kúlovou jamku zahloubenou do podloží (výplň č. k. 327). Kontext 327 - žlutošedá sprašová hlina, mírně ulehlá, nasáklá vodou - výplň kúlové jamky č. k. 326. Kontext 328 - šedohnědá vrstva sprašové hlíny s drobnými kameny a uhlíky - výplň objektu č. k. 331 - polozemnice (13. stol.). Kontext 329 - vrstva plastické hlíny - nedokonale vypálená mazanice (spadlá stěna polozemnice č. k. 331 - 13. stol.). Kontext 330 - ulehlá, žlutohnědá sprašová hlina s ojedinělými drobnými kamínky - výplň polozemnice č. k. 331 (13. stol.). Kontext 331 - vkop pro polozemnici (13. stol.) - rozměry zachycené sondou: 1,85 x 1,5 x 0,36 m, výplně: kontext 328, 329, 330, 332'. Kontext 332' - světle žlutá sterilní spraš (v sekundárním uložení - vrstva vzniklá erozí po zániku objektu č. k. 331). Kontext 332 - sterilní světle žlutá spraš. Kontext 333 - světle až středně šedá

sprašová hlína s ojedinělými drobnými uhlíky (starší sídlištní horizont před vznikem objektu č. k. 331 - polozemnice - horizont je starší než městská lokace v polovině 13. století.)

Nejstarším dokladem osídlení je kontext 333 (vrstva šedé drobnými uhlíky a mazanicí kontaminované spraše), ze kterého bohužel nebyl získán žádný datovací materiál (pravěk? - raný středověk?). Ze stratigrafických vztahů vyplývá, že je starší než vlastní lokace města. Od následných uloženin antropogenního původu je vrstva č. k. 333 oddělena vrstvou sterilní světležluté spraše. Vzhledem k umístění v mírném svahu můžeme předpokládat splach; obdobně jako v případě sídlištní vrstvy kultury slezskoplatěnické prozkoumané při záchranném výzkumu v srpnu 1993 na Mariánském náměstí vzdáleném vzdušnou čarou 150 metrů od městiště domu čp. 95. Sídlištní vrstva zde byla "pohřbena" pod 60 - 70 cm spraše (Prostředník 1993b, 71, tab. II: D, vrstva 3). Nejstarším objektem souvisejícím s městskou lokací je nález do spraše zahluobené polozemnice (kontext 331 s výplní 323, 328, 329, 330, tab. 4, 6), která byla od výše citované uloženiny č. k. 333 oddělena sprašovou hlínou v sekundárním uložení (kontext 332'). Polozemnice je datována nálezy keramiky do 2. poloviny 13. století. Uloženiny č. k. 303 a 304 korespondují s některým z požárů 16. století (1526?). Kontext 311 představuje sídlištní horizont přelomu 15./16. století. Pod ním se nachází kontext 313 - sídlištní horizont 15. století, který je od spodních antropogenních uloženin oddělen vrstvou čistého říčního štěrku (kontext 315). Relikt architektury (kontext 320, 321) souvisí zřejmě s aktivitou mladší 16. století - může se jednat o základ jedné z dvorních staveb (srovnej Slavík 1995, 7). Nejmladší uloženiny souvisí až s novověkou stavební činností.

Sonda 4/95

Sonda 4/95 byla situována v západní části parcely a navazovala v ose sever - jih na průtahové sondy 2 a 3/95; její rozměry činily 3 x 1,5 m (tab. 2). V závěru došlo vzhledem k nálezům reliktu architektury k rozšíření sondy východním směrem, kde byla zjištěna destrukce stěny z drobného lomového pískovce na jílu (snad nejstarší část domu ze 16. století) - tato destrukce souvisela s podezdívkou č. k. 401 (2 řádky středně velkého lomového pískovce na sucho kladeného - případně na hliněnou maltu). Snad základ pro novověké nádvorní stavby (srovnej Slavík 1995, 7). Nálezová situace byla tvořena těmito kontexty: kontext 400 - suť (srovnej kontext 100, 200, 300, 500). Kontext 401 - destrukční vrstva zdi z drobného lomového pískovce na jílu (podezdívka novověké nádvorní stavby). Kontext 402 - vrstva drcených cihel a střední hnědé, středně písčité hlíny a dalšího stavebního materiálu. Kontext 403 - středně

zulehlá šedohnědozelená sprašová hlína s drobnými uhlíky a rozplavenou maza- nicí (srovnej s kontextem 111, 316, 210). Kontext 404 - vkop pro odpadní objekt s výplní 418, 418A, 412, 406 (tento objekt byl porušen mladším vkopem 404A). Jedná se o část elipsy zabírající 3/4 sondy - zachytili jsme její severozápadní část o rozměrech 2,76 m a 1,4 m. Tento objekt se zahluboval do podloží (kontext 405). Kontext 405 - sterilní světležlutá spraš. Kontext 406 - výplň vkopu č. k. 404 - šedozelená písčitojílovitá hlína s úlomky cihel a hrudkami malty (pod 418A). Kontext 407 - destrukce podezdívky č. k. 401 - drobný pískovcový štět promíšený písčitou šedohnědou hlínou. Kontext 408 - vrstvička uhlíků mezi uloženinami č. k. 401 a 403. Kontext 409 - zeď ze 3 řádků velkých pískovcových kvádrů s piketáží zděných na maltu - vnější lic severní zdi novověkého sklepa - s touto zdí souvisí i novověká dlažba z pískovcových desek zachycená pod uloženinou 402, v úrovni kontextu 401. Kontext 410 - základový vkop pro zeď č. k. 409 (vnější severní lic zdi novověkého sklepa). Kontext 411 - vrstva lité malty a drobných říčních oblázků - s největší pravděpodobností se jedná o stavební horizont výše citovaného novověkého sklepa (kontexty 409, 410) - stratigrafická situace však byla narušena recentním zásahem - kontext 404A. Kontext 412 - šedozelený jíl s uhlíky a jemným pískem - nejspodnější výplň objektu č. k. 404 - (v případě kontextu 406 se jedná o stejnou uloženinu ovšem narušenou vkopem 404A - 406 = 412 v sekundárním uložení). Kontext 413 - destrukční vrstva drobného až malého lomového pískovce zachycená na severním řezu sondy 4/95 mezi uloženinami č. k. 401 a 408 - doklad existence bližší nedatovatelné zdi. Kontext 414 - vrstvička vypálené mazanice s jilem, drobným štěrkem a uhlíky (doklad požáru v 16. stol.). Kontext 415 - žlutohnědý jílový proplástek mezi uloženinami 414 a 406. Kontext 416 - žlutošedohnědá sprašová hlína - doklad antropogenní aktivity v souvislosti s městskou lokací. Kontext 417 - vrstvička žlutooranžové mazanice - identická s kontexty 303 a 304 - doklad požáru v 16. století (1526?). Kontext 418 (418A - dtto ale v sekundárním uložení - viz vkop č. k. 404 A) - černošedohnědá mramorovaná hlína s úlomky cihel a hrudkami malty (mladší než 16. století). Kontext 419 - vkop pro objekt s výplní č. k. 420. Kontext 420 - šedá sprašová hlína kontaminovaná drobnými kamínky a uhlíčky - opět se jedná o doklad předlokačního osídlení - objekt byl překryt vrstvičkou sterilní žluté spraše - (srovnej kontext 333).

Nejstarším dokladem osídlení je objekt č. k. 419 s výplní č. k. 420 - jedná se o předlokační osídlení, bohužel vzhledem k absenci jakýchkoliv nálezů nedatovatelné (pravěk - raný středověk?). S lokací města souvisí kontext 403 a 416. Uloženina č. k. 408 nám dokládá požár (14. - 15. stol.). Odpadní objekt č. k. 404 s výplní 406 a 418 lze datovat do 16. století - později

byl narušen dalším vkopem. Relikty architektury spadají až do novověku (sklep, dlažba). Pouze destrukci zdi z drobného lomového pískovce na maltu, která byla zjištěna ve východním rozšíření sondy 4/95, můžeme spojit s nejstarší fází zděného domu (16. stol. - Slavík 1995, 7) - tato destrukce mohla sloužit v novověku jako podezdívka pro některou z nádvořních staveb - podobně jako relikv zidky č. k. 401 (viz Slavík 1995, 7).

Sonda 6/95.

Sonda 6/95 byla situována v jižní - přední části parcely v ose západ - východ. Sonda byla položena v místě projektovaného čelního pasu. Její původní rozměry činily 6,5 x 2 m. Obdobně jako v sondách 1 - 5/95 došlo po nálezů zdi k rozšíření sondy severním a jižním směrem (severní rozšíření 2,2 x 0,75 m, jižní rozšíření 0,8 x 1,2 m).

Nálezová situace byla tvořena následujícími kontexty (tab. 5): kontext 600 - suť (identická s kontexty 100, 200, 300, 400, 500). Kontext 601 - základ středního pilíře podloubí, zděný z lomových kvádrů (s možným výskytem architektonických článků), místy pročervenalých (stopy požáru?) na pevnou vápennou maltu, propojený dlážděným pruhem s čelní stěnou podloubí. Dlážděný pruh s cihlovými vysprávkami je ukončen na zděvu z lomového pískovce zděného na jíl, za nímž následuje valená klenba sklepa (16. stol.), provedená ze stejného materiálu a prolomená dvěma otvory: lokální destrukcí a obetovaným prostupem (Slavík 1995, 7). V jižní části zachycen vnitřní líc příčné stěny vyžděného loubí. Kontext 602 - vkop pro dlážděný pruh č. k. 601. Kontext 603 - výplň vkopu č. k. 602 - „mramorovaná“ středně šedoohnědá hlína s úlomky cihel a maltou. Kontext 604 - světlý hnědožlutý jílový proplástek v západní části sondy. Kontext 605 - středně hnědá sypká hlína s mazanicí, štěpinami cihel a uhlíky (dělí se na části A, B, C. Část A - zachycena v západní části sondy, části B, C - zachyceny v přední části sondy, tato uložení tvoří vyrovnávací vrstvu nad požárem zaniklou polozemnicí č. k. 609 s mazaníkovou výplní č. k. 607 - 2. polovina 15. století). Kontext 606 - šedo zelený ulehlý jíl s uhlíky (stejná funkce jako uložení č. k. 605). Kontext 606X (též 606AX, 606BX) - červenooranžová plastická mazanice se stopami požáru - zjištěna při západním řezu sondy 6/95 (zřejmě mazaníková destrukce stěny polozemnice č. k. 609 - 2. polovina 15. století). Kontext 607 - mohutná destrukce do tvrdých hrudek vypálené červeno-oranžové mazanice (výplň polozemnice č. k. 609, 2. polovina 15. století). Kontext 607X - šedo zelený plastický jíl zjištěný na západním řezu sondy 6/95. Kontext 608 - sterilní světležlutá spraš. Kontext 609 - vkop pro polozemnici zachycenou ve východní části sondy. Registrována její jihovýchodní čtvrtina - dochované

rozměry - 2,7 m x 0,85 m, v jižní straně zachycen zřejmě vstupní prostor - značně destruovaný erozní činností (rozměry 1,7 m x 0,8 m). Zahloubení polozemnice bylo zachováno maximálně do hloubky 0,7 m - ve vzdálenosti 0,5 m od severního řezu zjištěn pravouhlý vkop (kontext 626, s výplní č. k. 625) s rovnými stěnami pro sklep s valenou klenbou (16. stol.). Kontext 610 - vrstva rezavého říčního štěrku zachycená v západní polovině sondy (identický kontext zachycen v sondě 3/95 - kontext 315 - izolační výsyp oddělující od sebe jednotlivé sídlištní horizonty (15. století). Kontext 611 - šedoohnědá jílová hlína s příměsí písku a s pískovcovými kameny (výplň vkopu č. k. 627). Kontext 612 - 2 kúlové jamky v žlábků (na severním okraji zahloubeného objektu?) zahloubené do podloží, při jižním řezu západní poloviny sondy 6/95 (výplň č. k. 613, zřejmě 13./14. stol.). Kontext 613 - žlutošedá sprašová hlína s mazanicí a drobnými uhlíky - výplň kúlové jamky č. k. 612. Kontext 614 - kúlová jamka zahloubená do podloží umístěná ve východní třetině západní poloviny sondy 6/95 (výplň č. k. 615, 13./14. stol.). Kontext 615 - šedivá sprašová s odstínem do hněda, s drobnými oblázky - výplň kúlové jamky č. k. 614. Kontext 616 - kúlová jamka zahloubená do podloží umístěná ve středu západní poloviny sondy 6/95 (výplň č. k. 617, 13./14. stol.). Kontext 617 - šedoohnědá sprašová hlína s odstínem do hněda a malými až středními říčními oblázky (20%). Kontext 618 - relikv objektu zahloubeného do podloží, umístěn v západní třetině západní poloviny sondy 6/95. Zachován v podobě kruhové výseče o průměru 0,64 m (výplň č. k. 619, 13./14. stol.). Objekt je porušen pravouhlým vkopem se svislými stěnami pro sklep s valenou klenbou (16. stol.). Kontext 619 - tmavá, šedoohnědá sprašová hlína s drobným štěrkem - výplň objektu č. k. 618. Kontext 620 - kúlová jamka zahloubená do podloží situovaná při západním řezu sondy 6/95 (výplň č. k. 621, 13./14. stol.). Kontext 621 - šedivá sprašová hlína s jemným odstínem do hněda se slabší příměsí drobného štěrku - výplň kúlové jamky č. k. 620. Kontext 622 - relikv žlábků zahloubeného do podloží, situovaný v ose sever - jih ve východní třetině západní poloviny sondy 6/95. Objekt vystupuje z jižního řezu, (výplň č. k. 623, bližší nedatovatelný objekt). Kontext 623 - žlutošedá sprašová hlína s drobnými uhlíky - výplň žlábků č. k. 622. Kontext 624 - zrušen. Kontext 625 - „mramorovaná“ hlína střední, šedoohnědá hlína s příměsí jílu, písku, drobných až středně velkých lomových pískovcových kamenů - výplň vkopu pro zeď s valenou klenbou (16. stol.). Ve východní polovině sondy, kde vkop porušil střední část zahloubené polozemnice zaniklé požárem ve 2. polovině 15. století, byla zjištěna mohutnější kumulace drobných až středních pískovců - zřejmě zpevnění základového vkopu pro sklep. Kontext 626 - základový vkop pro sklep s valenou klenbou - ve východní části sondy zachyceno čelní zděvo

sklepní prostory s větrákem se šikmými špaletami - zdivo je provedeno z drobného lomového pískovce pojeného jílem. Kontext 627 - zahloubený objekt tvaru kruhové výseče (1,2 x 0,6 m), zjištěný v severozápadní části sondy 6/95. Kontext 628 - šedá popelová sypká hlína - bazální část výplně polozemnice č. k. 609 (svrchní část tvořena mazanicovou destrukcí - kontext 607). Kontext 629 - zrušen. Kontext 630 - zrušen. Kontext 631 - zrušen. Kontext 632 - zrušen. Kontext 633 - kumulace lomových pískovcových kamenů jako součást statického zajištění čelní zdi sklepa s valenou klenbou (16. stol.) - kontext 633 - součást kontextu 625 (výplň základového vkopu č. k. 626 pro zeď sklepa).

Nejstarším dokladem antropogenní aktivity je žlábek vystupující z jižního řezu sondy (kontext 622, 623). S městskou lokací druhé poloviny 13. století souvisejí kúlové jamky č. k. 612 (613), 614 (615), 616 (617), 620 (621) a objekt č. k. 618 (619). V sondě byly dále zachyceny aktivity z počátku 15. století. Jednalo se o relikt obytného objektu - polozemnice, zjištěné ve východní části sondy (kontext 609, 607, 628, tab. 5, 7). Tato polozemnice zanikla požárem v polovině 15. století (snad 1468). S tímto objektem souvisejí i drobné mazanicové destrukce v západní polovině sondy - kontext 606X, 606AX, 606BX. Výrazná stavební činnost je registrována až od 16. století, kdy došlo k vyhloubení základového vkopu pro sklep s valenou klenbou (kontext 625, 626). Datace středového pilíře a vyzdéného pásu je bohužel dosti problematická. Obecně jsou klasifikovány jako „novověké“.

6. Závěr

1) Doklady nejstarší antropogenní aktivity pocházejí z období před vlastní lokací Turnova v polovině 13. století. Jedná se o vrstvu šedé hlíny sprašové konzistence s rozplavenými drobnými uhlíky zjištěnou v sondě 3 a 6 (kontext 333 - vrstva, žlábek č. k. 622, výplň 623). V sondě 4 vyplňovala tato vrstva elipsoidní jámu (kontext 420, výplň 419). Z této uložení bohužel nepochází žádný datovací materiál. Tato vrstva byla překryta cca 0,2 - 0,4 m čisté, nálezově sterilní, žluté spraše. Nelze proto rozhodnout, zda se jedná o doklad antropogenní činnosti pravěké či raně středověké.

2) S vlastní lokací Turnova souvisí pravidelný (pravoúhlý?), zahloubený objekt registrovaný v sondě 3 (kontext 311). Z tohoto objektu (polozemnice?) byl získán poměrně početný soubor keramiky datovaný do širšího časového intervalu (2. pol. 13. století - polovina 14. století, tab. 6). Do stejného období patří i kúlové jamky zjištěné v sondě 6 - kontexty 612 (613), 614 (615), 616 (617), 620 (621) a objekt č. k. 618 (619). V severní části sondy 2/95 byla odkryta část do podloží zahloubeného objektu s dřevěnou konstrukcí, který vzhledem k jeho umístění, výplni a charakteru nálezů interpretujeme jako

odpadní jámu (septik - kontext 221, výplň 222, polovina 13. století). Do téhož časového horizontu náležejí i některé uložení (např. kontexty 111, 316 /tab. 6/, 209, 403 ad.)

3) Téměř ve všech sondách jsme zachytili stopy po požárech. Jednalo se o dva výrazné horizonty, které můžeme s největší pravděpodobností propojit se dvěma historickými událostmi - s vpádem Lužičanů v roce 1468, kdy byl Turnov vypálen a s rozsáhlým požárem roku 1526.

S prvním požárem (1468) souvisí nález zahloubeného objektu zjištěného v sondě 6/95 (kontext 609, výplň 607, 628, tab. 7). Tento objekt, který byl v severní části zničen základovým vkopem pro sklep s valenou klenbou (č. k. 625, 626, 633, 16. stol.), interpretujeme jako polozemnici. V jižní neporušené části byla zjištěna mohutná destrukce dotvrda vypálené mazanice, ze které pochází i nepočetný nálezový inventář (přepálená červeně malovaná keramika, stavební železo s příškvary mazanice ad., tab. 7). Z vyrovnávací vrstvy po požáru pochází i zlomek okraje ložtického poháru. V západní polovině sondy zachycena destrukce plastické mazanice se stopami požáru (kontexty 606X, 606AX, 606BX), pravděpodobně spadlá stěna polozemnice (kontext 609). S tímto požárovým horizontem souvisejí zřejmě i uložení 112, 112A, 112B registrované v sondě 1/95. Jednalo se o tvrdé mazanicové krusty (mocnost až 30 cm).

S druhým požárem (1526) můžeme spojit kontexty 303, 304, 107, 108, 106, 128, 206, 417. Jednalo se zejména o bloky a čocky plastického jílu se stopami ohně a o následné „planýrky“ po požáru. Datování těchto uložení k roku 1526 potvrzuje jak nálezová situace, tak i získaná keramika. Teprve po tomto požáru můžeme počítat s výstavbou kamenných domů na turnovském náměstí. V severní části parcely byly nalezeny relikt kamenných zdí a dlažby, které byly vybudovány až v 17. - 18. a 19. století. Archeologické doklady mladších požárů (např. r. 1707) bohužel chybějí. V jižní části jsem zjistili podezdívku pilíře, vnější zeď podloubí a štitovou zeď. Situaci nám ztěžovala ta skutečnost, že došlo k archeologickému výzkumu teprve po demolici domu, a tudíž jsme museli pracně odhalovat relikt zdi.

Literatura:

- Filip, J., 1947: Dějinné počátky Českého ráje, Praha.
Mikyška, R. a kol., 1972: Geobotanická mapa ČSSR, Praha.
Prostředník, J. 1993a: Zpráva o archeologických akcích Okresního muzea Českého ráje v Turnově za rok 1992, Zpravodaj MVČ 19, 29-35, Hradec Králové.

- Prostředník, J. 1993b: Záchraný výzkum v Turnově na Mariánském náměstí, Zpravodaj MVČ 19, 68-79, Hradec Králové.
- Prostředník, J. 1994: Přehled archeologických výzkumů turnovského muzea v letech 1992 - 1994, in: Z Českého ráje a Podkrkonoší 8, 193 - 203. Semily.
- Řídkošil, T. 1993: Zpráva o geologických poměrech na Mariánském náměstí v Turnově, Nепublikovaný rukopis, Turnov.
- Slavík, J. 1994: Turnovská radnice v letech 1526 až 1993, in: Z Českého ráje a Podkrkonoší 7, 29-50 (s příspěvkem J. Prostředníka - archeologické nálezy z prostoru turnovské radnice, 29 - 30, pozn. 3 - 8). Semily.
- Slavík, J. 1995: Turnov. Sklepy domu čp. 95. Stavebně historický průzkum. Týniště nad Orlicí.
- Šimák, J. V. 1909: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Turnovském /XXXIII/, Praha.

Jan Prostředník: Precedence excavations at the Český-ráj square in the town of Turnov. - In the course of excavations within the building plot No. 95 were were able to document a find context attesting to human activities which cannot be precisely dated but which precede the establishment of a municipal community in the second half of 13th century. We have also excavated features connected with the latter phase such as a sunken-floored feature on cadastral plot 311, a rubbish pit on cadastral plot 222 an others. Settlement of this area continued down to mid-fifteenth century (a fire of 1468). We have also identified another burnt layer left by a fire of 1526 whereupon the building of a stone house No. 95 took place. We believe that the vestiges of architecture belong to the post-medieval age.

Popis tabulek str. 64 až 70:

Tab. 1. Turnov - nám. Českého ráje. Lokalizace městiště čp. 95.
Pl. 1. Český-ráj square, Turnov. Site of the building plot No. 95.

Tab. 2. Zaměření plochy výzkumu (geodetická skupina ARÚ AV ČR).
Pl. 2. Survey of the excavated area (by the surveying team of the Archaeological Institute, Academy of Sciences of the Czech Republic).

Tab. 3. A) západní řez sondy 2/95, B) půdorys sondy zachycující situaci před odkrytím septiku č. k. 222 - uložení 211 s relikty dřevěné konstrukce, C) půdorys sondy 2/95 s odpadní jímkou zahloubenou do podloží (kontext 222).

Pl. 3. A) W section of sounding 2/95; B) plan of the sounding documenting the situation prior to the uncovering of a cesspool on cadastral No. 222 - deposit 211 with vestigial wooden construction, C) - plan of the sounding 2/95 with a rubbish pit sunk into the subsoil (context 222).

Tab. 4. A) západní řez sondy 3/95, B) severní řez sondy 3/95, C) půdorys sondy 3/95 - relikv polozemnice (č. k. 311, 2. pol. 13. stol.), podezdívka (č. k. 320, novověk).

Pl. 4. A) W section of sounding 3/95, B) N section of sounding 3/95, C) plan of sounding 3/95 - vestige of a sunken-floored feature (cadastral plot No. 311, second half of 13th century), a stone basement (cadastral No. 320, post-medieval).

Tab. 5. Půdorys sondy 6/95: předlokační objekt (č. k. 622), zahloubené objekty z období městské lokace (č. k. 612, 614, 616, 618, 620), zahloubená polozemnice zaniklá požárem v polovině 15. století (č. k. 609), základový vkop pro sklep s valenou klenbou (č. k. 625, 626, 633, 16. stol.), středový piliř s vyzdřeným středovým pasem (č. k. 601, novověk).

Pl. 5. Plan of sounding 6/95: a pre-municipal feature (cadastral No. 622), sunk features from the time of the municipal foundation (cadastral Nos. 612, 614, 616, 618 and 620), a sunken-floored feature which perished in a fire around the half of 15th century (cadastral No. 609), a foundation pit for a barrel-vaulted cellar (cadastral Nos. 625, 626 and 633, 16th century), a central pillar with a central anchoring wall of masonry (cadastral No. 601, post-medieval).

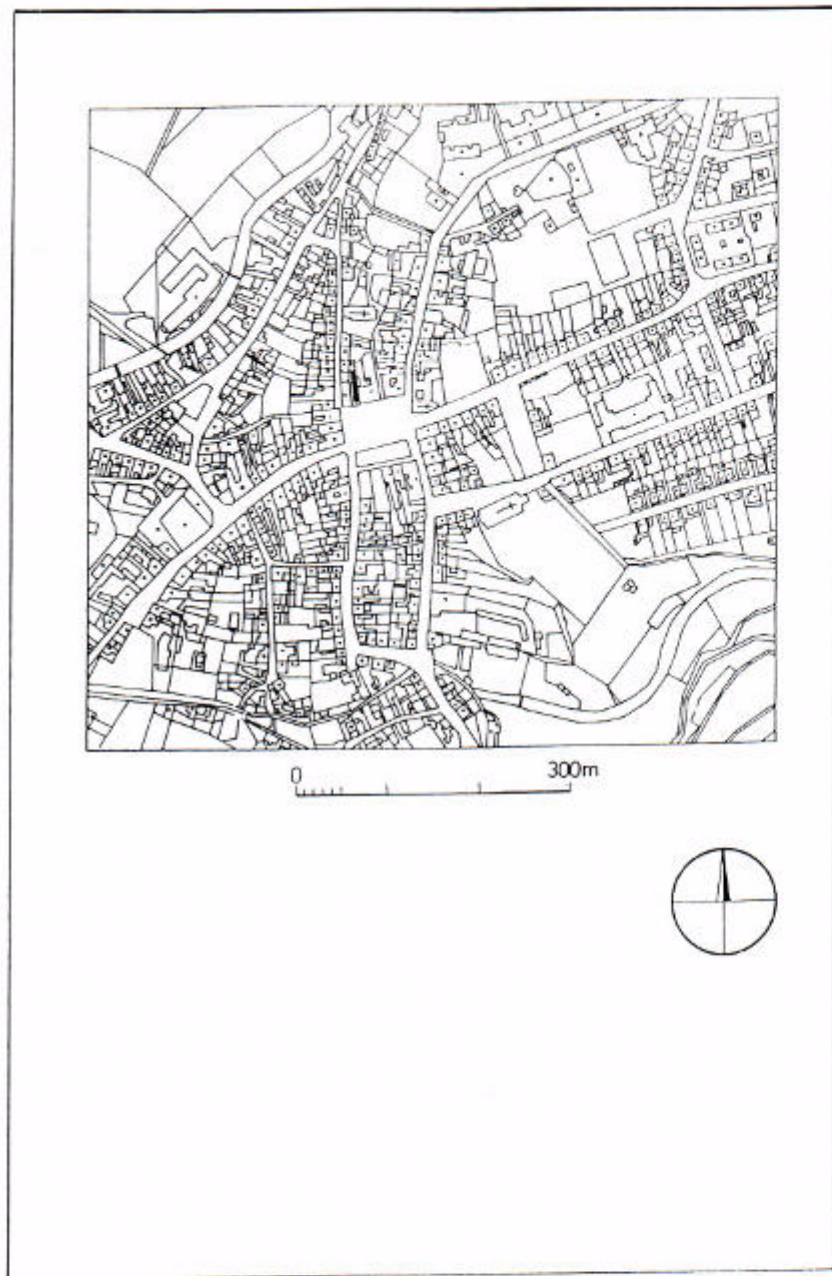
Tab. 6. Sonda 3/95 - keramika (23-316) z vyrovnávací vrstvy nad polozemnicí č. k. 331; keramika ze zánikového horizontu polozemnice č. k. 311, 13./14. stol.

Pl. 6. Sounding 3/95 - pottery (23-316) from a levelling layer overlying the sunken-floored feature cadastral No. 331; pottery from the desertion layer of a sunken-floored feature on cadastral No. 311, 13th-14th century.

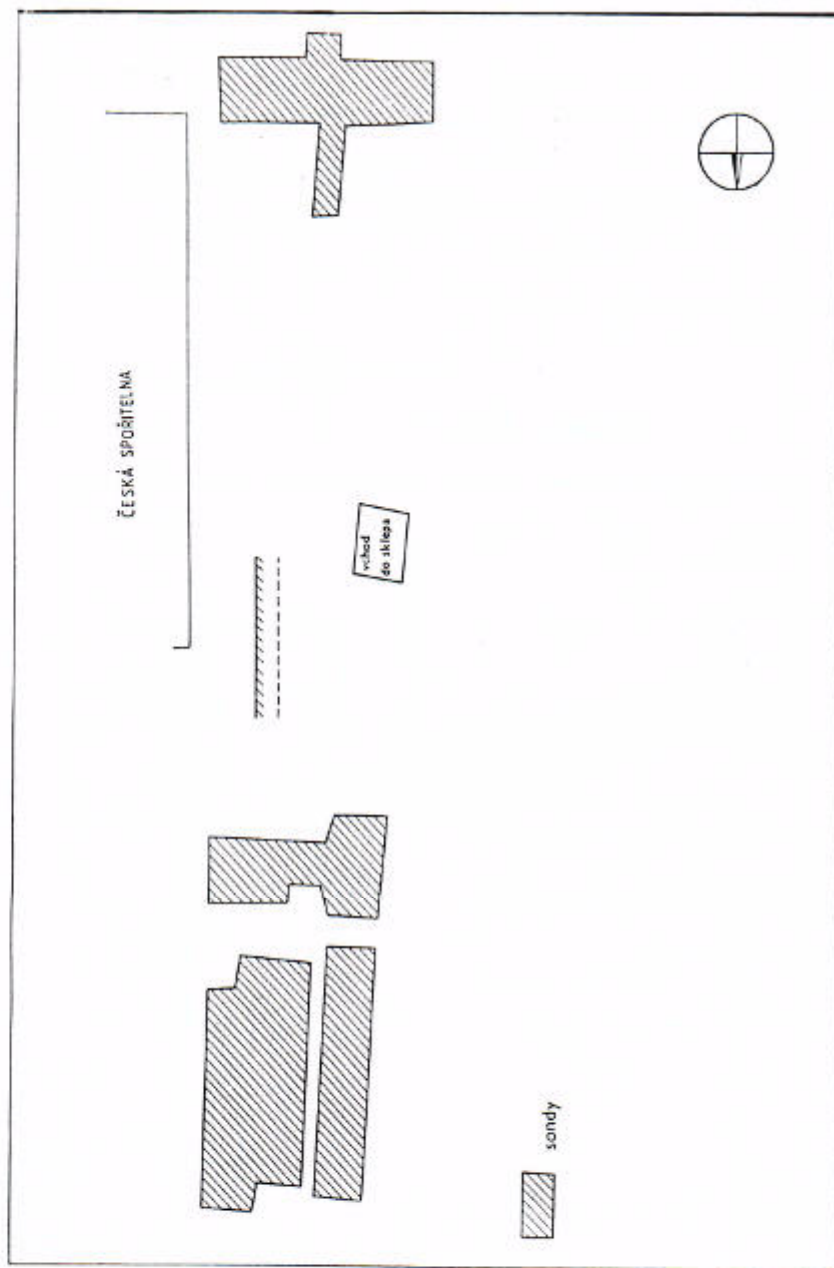
Tab. 7. Sonda 6/95 - keramika z mazanicevé destrukce tvořící výplň polozemnice č. k. 609, pol. 15. stol.

Pl. 7. Sounding 6/95 - pottery from a destruction of fired pieces of daub filling in the sunken-floored feature at cadastral No. 609, half of 15th century.

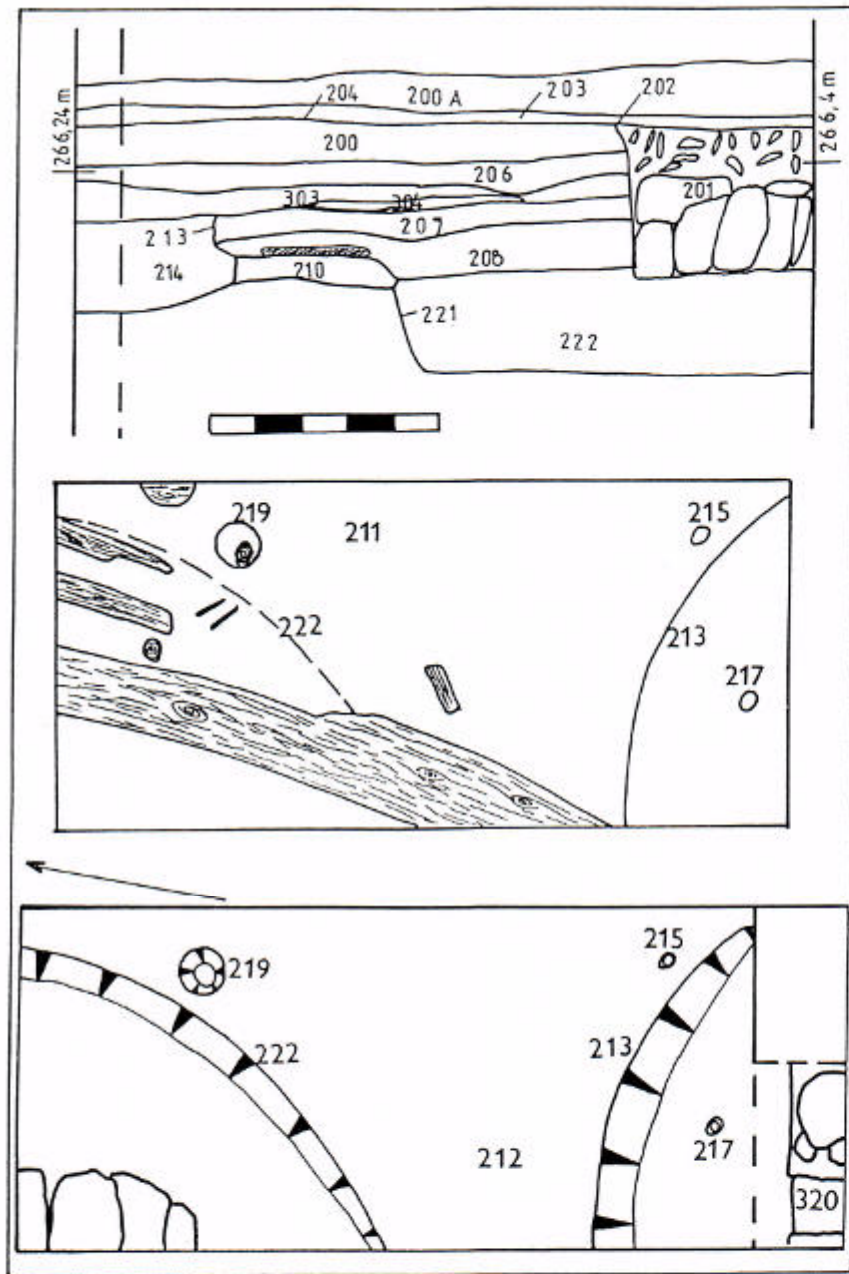
Tab. 1

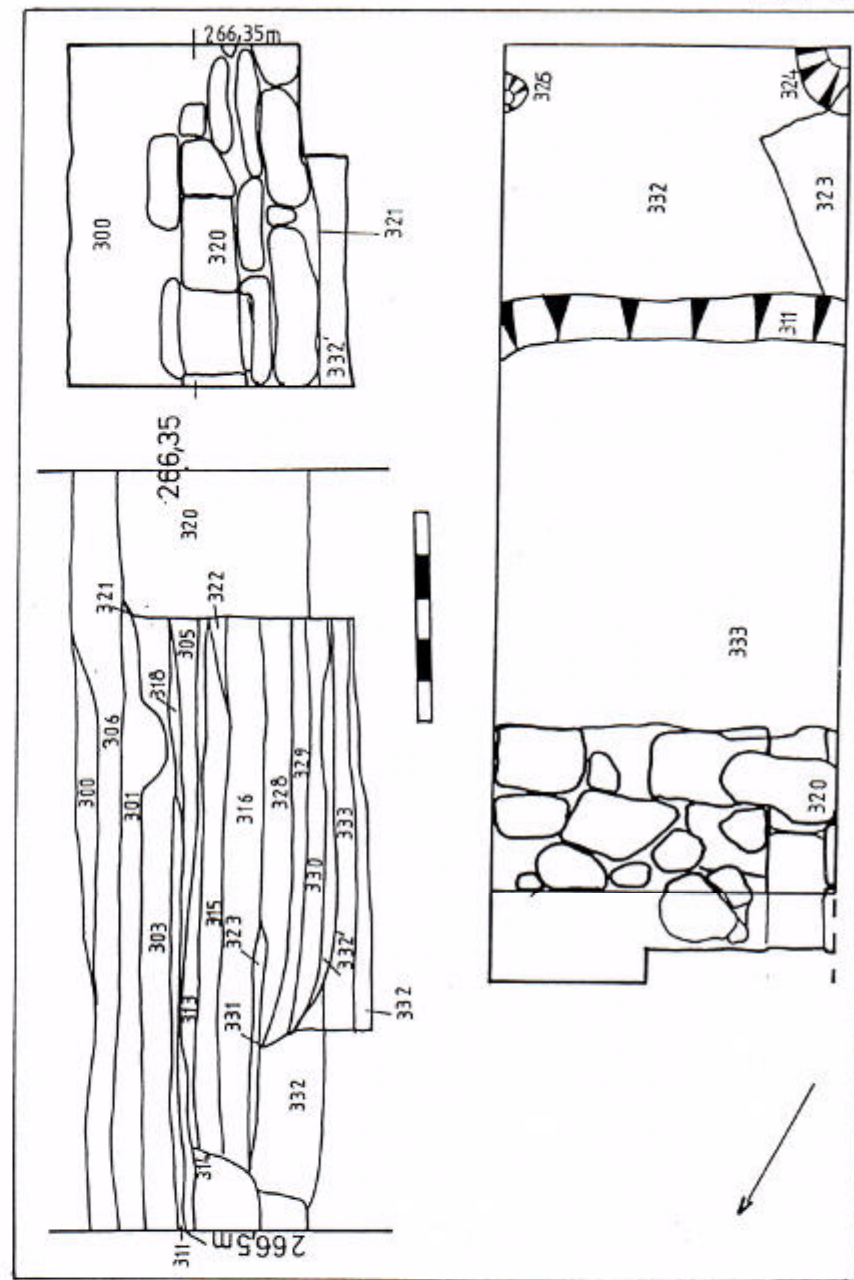
Tab. 2

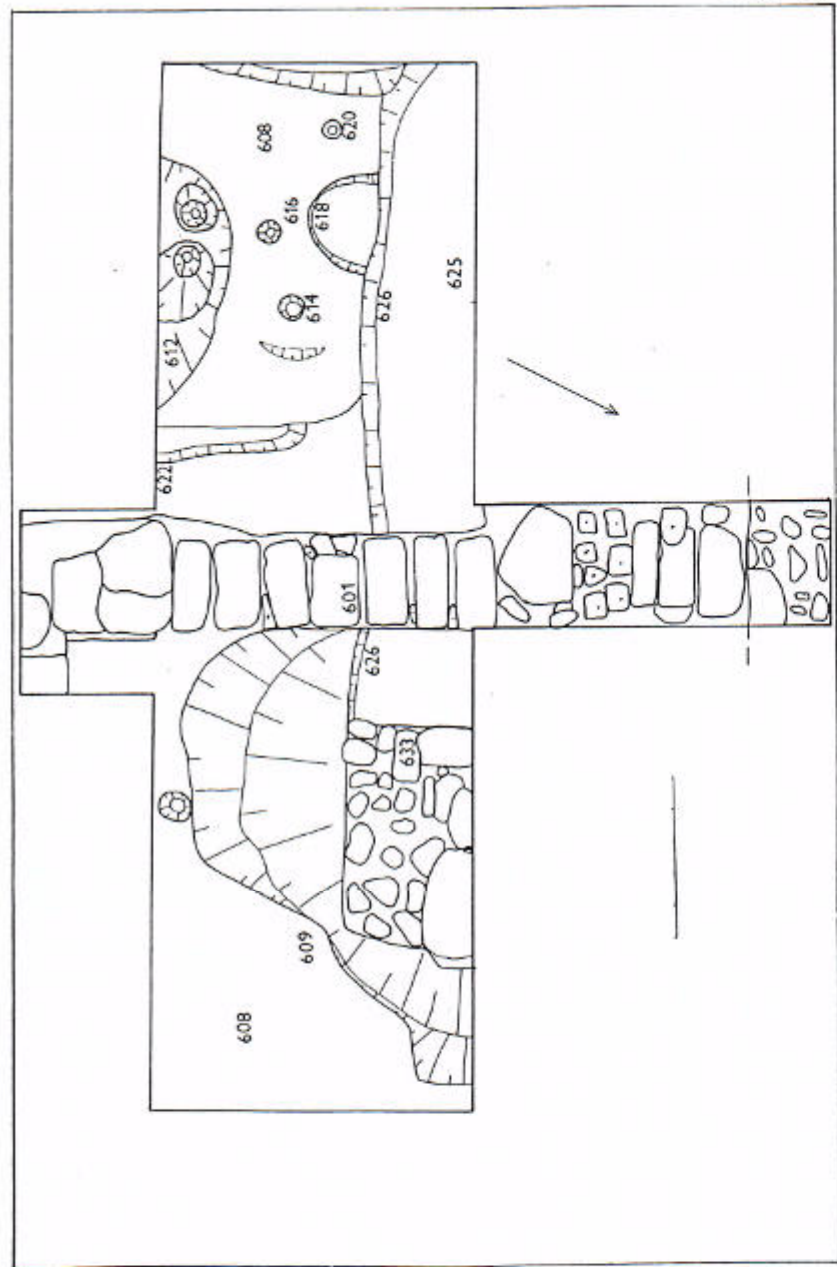
Tab. 3

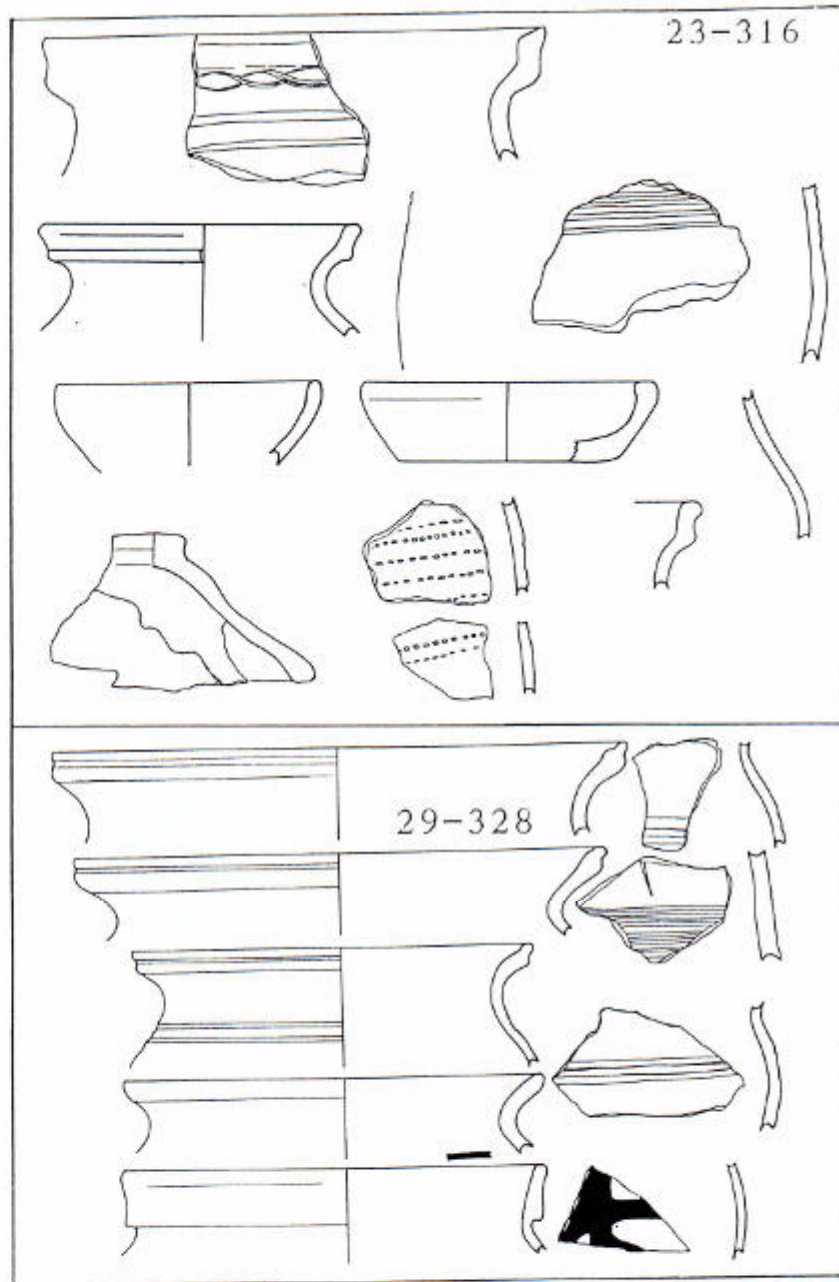
Tab. 4

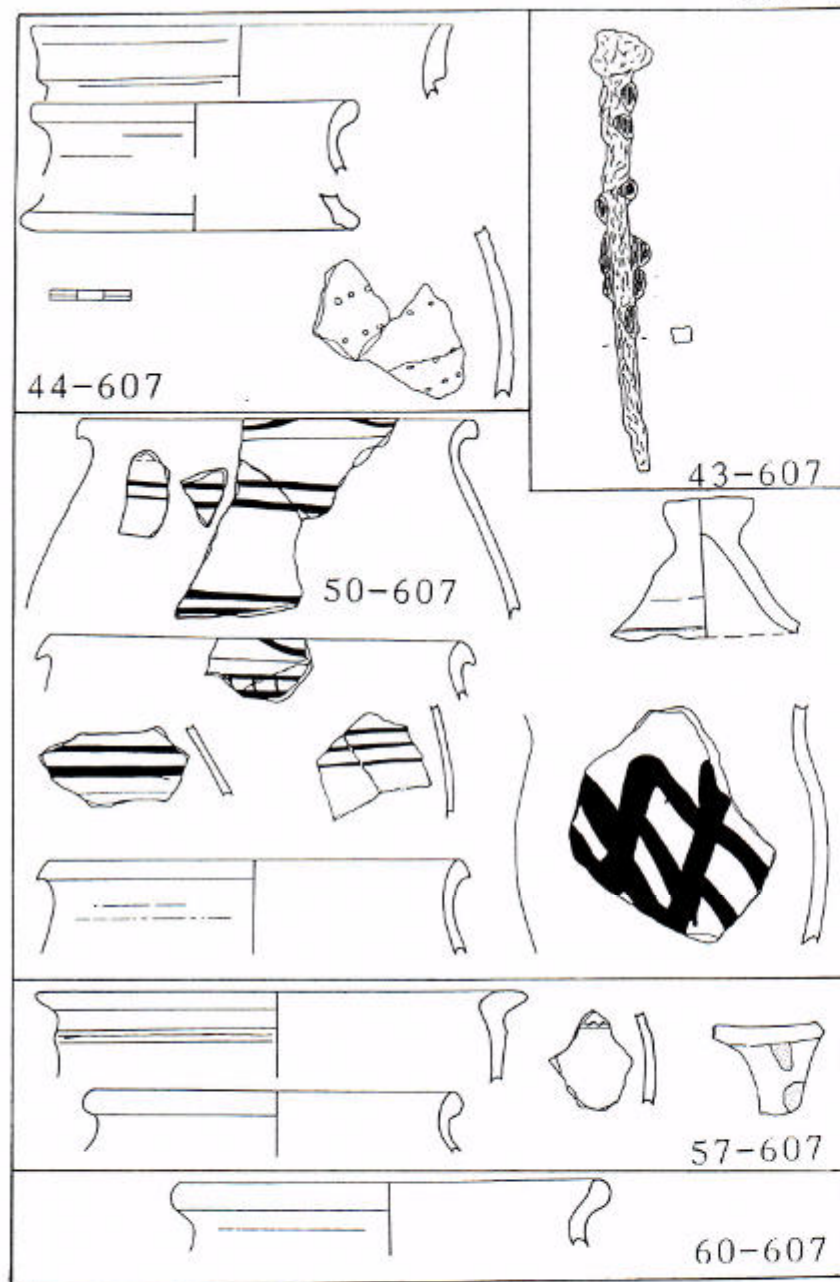

Tab. 5

Tab. 6

STŘEDOVĚKÉ NÁLEZY Z VRACLAVI

Vit Vokolek

Při rekonstrukci domu čp. 8 (majitel RNDr. Zd. Štaffen), stojícím ve středu obce Vraclav (okr. Ústí n. Orł.), při J okraji návsi, byly v letech 1993 a 1995 zachyceny a částečně prozkoumány objekty vztahující se k středověkým počátkům vsi. Dům čp. 8 leží téměř naproti zrušenému kostelu sv. Václava, na parc. č. 82. Vraclav s nadmořskou výškou 335 m ve středu návsi se rozkládá na výběžku návrší, které je součástí vraclavské antiklinály, vytvářející vraclavský hřbet, zvedající se až o 100 m nad okolí. Podloží zde tvoří žlutavá spraš nestejné hloubky, ležící na slabé vrstvě terasového štěrkopísku, vlastní podloží je opuková skála, vystupující téměř až k povrchu a místy je částečně obnažena recentní těžbou. Z opuky je rovněž postavena podstatná část budov obce. Vraclav je známá především slovanským hradištěm, s nálezy z 10. - 12. stol. (Jireček 1879, Pič 1906, 1909, Skružný 1961), pozdější středověké nálezy z obce nebyly dosud soustavně sledovány.

Již v r. 1993 při úpravě prostoru bývalého chlévu, po odstranění podlahy a recentních navážek byly prozkoumány tři kúlové jamky, zahluobené do sprašového podloží. Kúlová jamka 1 měla obložení opukovými kameny a byla situována v rohu většího objektu, z něhož v omezeném prostoru odkryvu se dochovala jen malá část. V objektu nalezen stěp ze 13. stol. a zvířecí kosti.

Další nálezy učinil Dr. Štaffen v prostoru bývalé kuchyně, kde byl při snižování terénu nalezen v r. 1995 stěp (tab. 4:1). V témže prostoru, hlouběji, odkryta do podloží zahluobená jamka o \varnothing 60 cm, se dnem v hl. 70 cm od povrchu podlahy (obj. 1/1995). V objektu nalezen soubor stěpů (tab. 4:2-8), většinou ze světlé keramiky, částečně červeně malované. Z hrubších nádob zde byl pouze stěp s rýhami z písčitého, slídnatého materiálu (tab. 4: 6).

Nejzajímavější objekty byly nalezeny v prostoru síně, kde v r. 1995 částečně prozkoumány dvě zahoubené jámy.

Objekt 2/1995

Zahoubený pravidelný objekt (tab. 3), zabíhající pod SZ stěnu domu v rohu bývalé síně. Šířka objektu byla 176 cm (JV-SZ), odkrytá délka 152 cm. Jeho stěny byly zcela kolmé, dno ploché, v hl. 90 cm od dnešní podlahy, 50 cm v úrovni spraše. Celé dno objektu bylo vydlážděno na plocho položenými většími opukovými kameny. Nad objektem byla 38 - 40 cm silná vrstva navá-

žek, vlastní výplň byla šedohnědá. Ve výplni objektu nebyly nalezeny žádné datující nálezy. V navážce, nad objektem, ležel střep ze středověké nádoby (tab.4:9).

Objekt 3/1995

V témže prostoru, jen 50 cm SV od obj. 2 byla odkryta část hluboké jámy, patrně obilnice, z níž mohl být prozkoumán jen J segment. Nad objektem byla v SV části příčná zídka z opukových kamenů, jáma v SZ části byla porušena zdi domu do hl. 155 cm. Odkryté rozměry ústí byly 106 cm (SV - JZ) x 60 cm (SZ - JV). Do hl. 100 cm se stěny jen mírně skláněly, potom byly téměř kolmé do hl. 200 cm, kde bylo ploché dno. V JZ části se stěny poněkud rozšiřovaly do strany, patrně opadáváním. Pod opukovou zídkou byla 20 cm (do hl. 50 - 65 cm) navážka, pod ní 5 - 30 cm (do hl. 60 - 88 cm) vrstva tmavě hnědé hlíny a kusy Fe strusky. Výplň vlastního objektu do hl. 140 - 155 cm tvořila šedá zahliněná spraš, potom až ke dnu stejná, ale světlejší vrstva. Ve výplni nalezeny jednak nálezy mladší (střepy, zlomky skla, Fe hřeby), pocházející ze základového vkopu domu, jednak starší, náležející samotnému středověkému objektu.

Při úpravách domu čp. 8 ve Vraclavi bylo zachyceno středověké osídlení, které podle keramiky můžeme klást k polovině 13. stol. Velký podíl kolonizační světlé a malované keramiky by nasvědčoval usazení německé komunity a navazuje nepřímo na otázku konce funkce vraclavského hradiště. Osídlení na hradišti i předhradí, podle novějších, ale dosud nepublikovaných výzkumů přesahuje až do počátků 13. stol. Dům čp. 8 stojí v sousedství nejstaršího kostela ve vsi, sv. Václava, který je doložen poprvé k r. 1350 (Wirth 1902, 230 - 240). Kostel byl zrušen v r. 1780, později sloužil za sýpku, vyhořel v r. 1804 a potom byl upraven jako hostinec. V současné době není budova využívána a postupně chátrá. V bezprostřední blízkosti kostela byly při stavebních úpravách nalézány v minulosti četné kostrové hroby. Zajímavý je také poznatek ze záchranné akce při výkopu kanalizace v září a říjnu 1995. Výkop procházel celou ulicí před domem čp. 8 i těsně před kostelem sv. Václava. Pod vozovkou zde vystupuje jen čistá spraš, bez starších vrstev nebo objektů. Tato situace ukazuje, že při zakládání vsi ve 13. stol. byly hranice komunikací kolem kostela již přesně vyměřeny a lze se tedy domnívat, že tomu bylo i u hranic jednotlivých usedlostí.

Omezený prostor odkryvů v prostoru domu čp. 8 nedovoluje starší zástavbu blíže charakterizovat, ale odkryty byly jak zahloubené objekty hospodářského charakteru (např. silo - obj. 3), tak stopy povrchových staveb (kulové jamky). Tam, kde bychom předpokládali zahloubenou "obytnou" část - zemní-

ci, je nyní vyzděný sklep, který mohl původní objekt vystřídát. Nálezy ze základové spáry ukazují, že zděný dům byl vybudován až v 15. století.

Záchranný výzkum v r. 1995 v prostorách domu čp. 8 ve Vraclavi přinesl první dokumentované nálezy z doby vzniku vsi. Otázky vztahu hradiště a vsi si vyžadují, aby všechny stavební práce i přestavby v areálu obce byly nadále sledovány a dokumentovány.

Literatura:

- Jireček, H. 1879: O některých starožitnostech na Chrudimsku, Pam. arch. III, 367 - 368. Praha.
Píč, J. L. 1906: Nový výzkum na Levém Hradci, Pam. arch. XXII, 103 - 110, obr. 3. Praha.
Píč, J. L. 1909: Starožitnosti III. Čechy za doby knížecí, str. 386 - 387, Praha.
Skružný, L. 1961: Archeologické nálezy Východočeského muzea v Pardubicích, Zprávy Východočeského muzea, 12 - 15, Pardubice.
Wirth Z. 1902: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Vysokomýtském, 230 - 240, Praha.

Vít Vokolek: Medieval finds from Vraclav. - Some sunk features including a pit with an opuka-stone floor (feature 2/1995) and a silo (feature 3/1995), and yielding pottery datable around 1250, could have been partly investigated in the course of repair work in the house No. 8. The non-autochthonous "colonization" pottery implies the presence of newcomers from outside Bohemia, settling down in the close proximity of an early medieval hillfort.

Popis k tab. 4 na str. 77:

Tab. 4. Vraclav. 1 - střep z polohy I, 2 - 8 - obj. 1/1995, 9 - nad obj. 2/1995, 10 - 14 - obj. 3, 15 - pod zdi domu v obj. 3/1995, 16 - 17 - základová spára domu (narušení obj. 3 - 15 - 16 keramika, 17 - sklo).

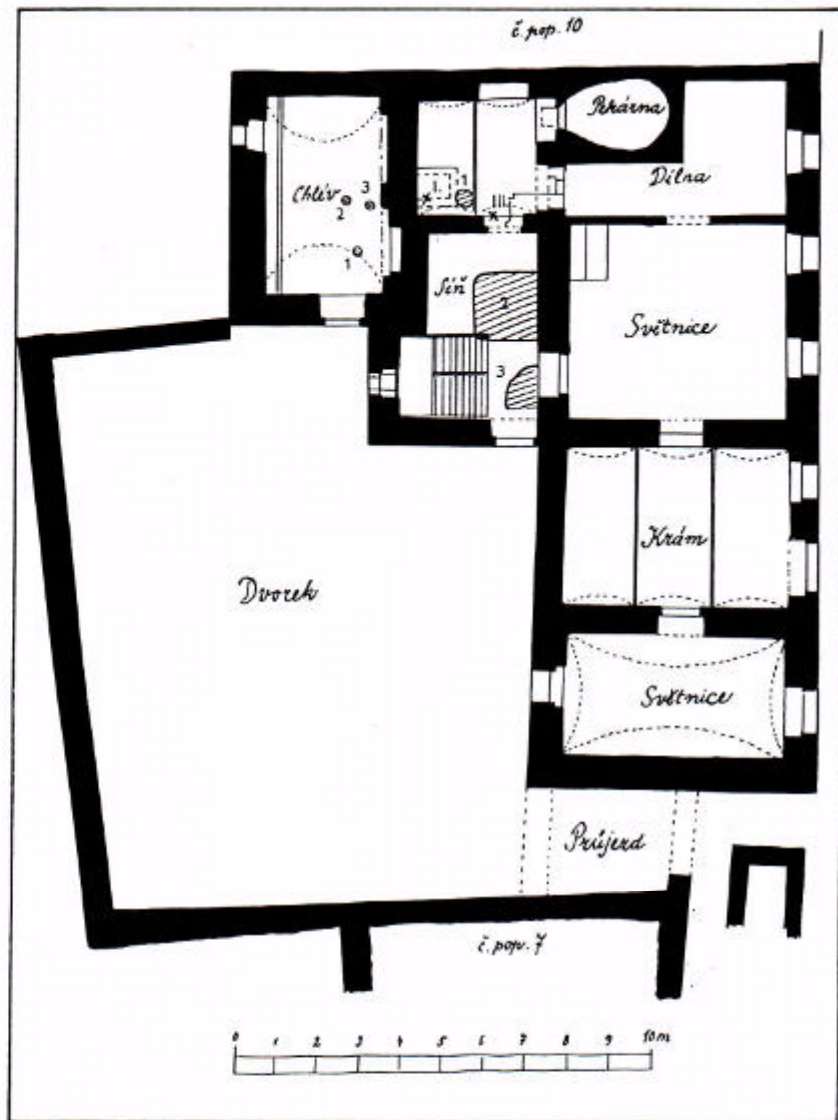
Pl. 4. Vraclav. 1 - a sherd from situation I; 2 - 8 - feature 1/1995; 9 - above feature 2/1995; 10 - 14 - feature 3; 15 - below the house wall in feature 3/1995; 16 - 17 - foundation level of the house (disturbance of feature 3 - 15 - 16 pottery, 17 - glass).

Tab. 1

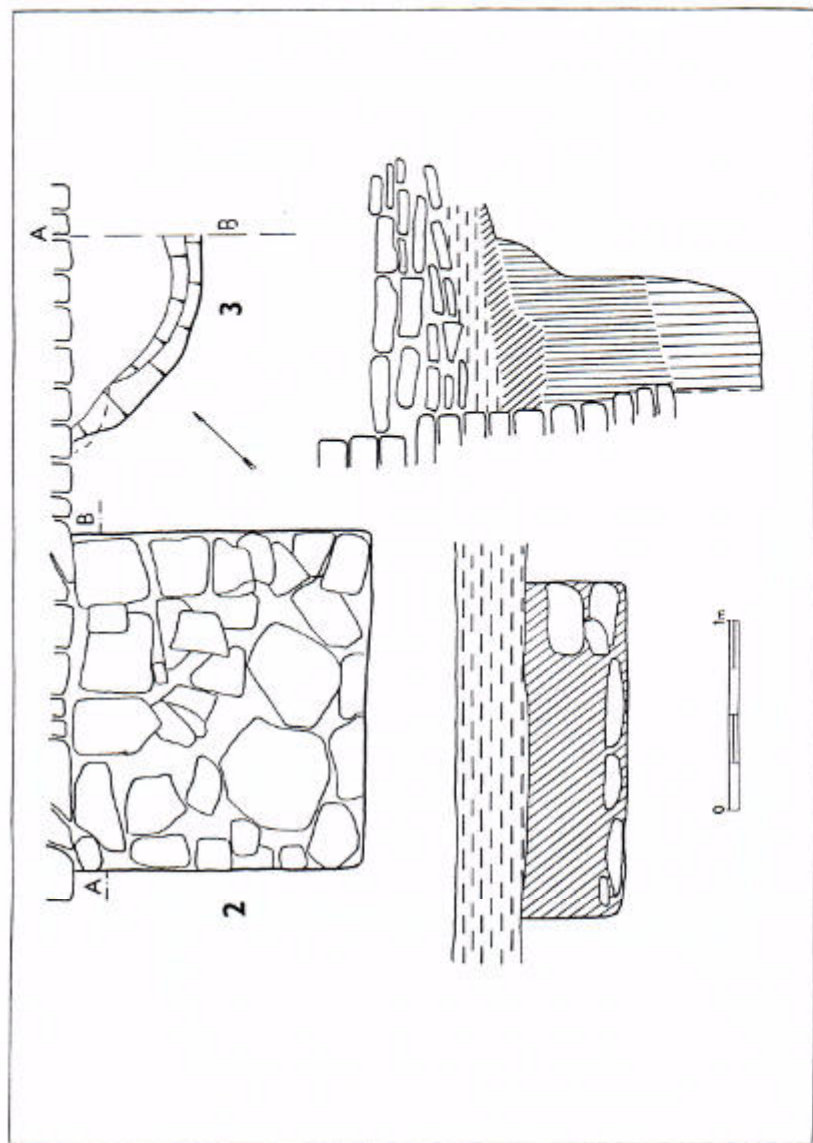
Tab. 1. Vraclav (okr. Ústí n. Orli.). A - slovanské hradiště, B - poloha čp. 8.
Pl. 1. Vraclav, district of Ústí-nad-Orlicí. A - early medieval hillfort; B - house No. 8.

Tab. 2

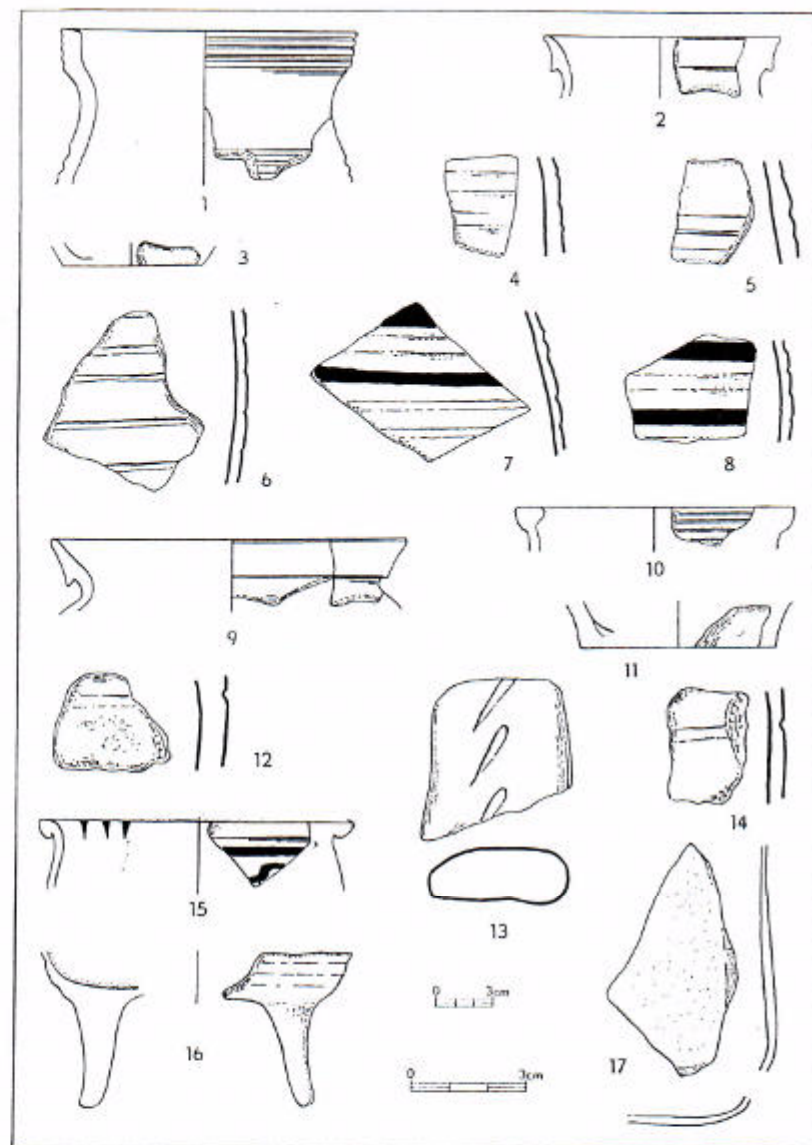
Tab. 2. Vraclav. Poloha zkoumaných objektů v čp. 8.
Pl. 2. Vraclav. Situation of the features excavated at No. 8.

Tab. 3

Tab. 3. Vraclav. Objekty 2 a 3/1995.
Pl. 3. Vraclav. Features 2 and 3/1995.

Tab. 4

STŘEDOVĚKÉ SÍDLIŠTĚ NA K. Ú. TERMESIVY, O. HAVLÍČKŮV BROD

Pavel Rous

Na desátém kilometru trasy produktovodu DN 250 Šlapanov - Nové Město (u Kolína) poblíž samoty U Zelíngrů (Termesivy čp. 26) byla v r. 1995 v souvislosti s příslušným průkopem (hloubka 2,0 - 2,4 m, šířka v úrovni dna 1,7 m a v úrovni povrchu terénu 2,9 m) dokumentována v úseku dlouhém 190 metrů následující místa s nálezy (Tab. 1):

A - profil zahloubeného objektu v Z stěně průkopu. Objekt s rovným dnem v úrovni 1,8 m pod povrchem terénu vykazoval rozměry: délka 4,5 m, výška 1,4 m. V nejspodnější jílovitopísčité vrstvě (č. 3) výplně se při S okraji objektu nacházelo zdivo (výška 50 cm, síla větší než 50 cm) z lomových kamenů kladených nasucho a proložených říčními valouny. Na J okraji objektu byl patrný stupňovitý profil podloží.

Nálezy: mezi kameny zdiva - 1 zlomek keramiky, ve vrstvě 3: 4 zlomky keramiky (Tab. 2:22, 23), v hlinité vrstvě 4: 23 zlomky keramiky a 1 železné kladivo (Tab. 2:25) a v hlinité vrstvě 6: 16 zlomků keramiky (Tab. 2:20-21). Nejsvrchnější hlinitojílovitá vrstva (8) pokračovala do vzdálenosti 2,8 m od J okraje zahloubeného objektu. Vně objektu měla znaky prošlapaného souvrství o celkové síle 5 až 15 cm a obsahovala zde četné drobné kameny a uhlíky. Vrstva 8 poskytla celkem 142 drobné zlomky keramiky (Tab. 2:1-19), 3 železné hřebíky, 3 úlomky strusky. Nestratifikované nálezy z objektu: 1 zlomek keramiky (Tab. 2:24) a 1 úlomek strusky.

B - profil ústí zasypané šachty ve V stěně průkopu. Podélná velikost šachetního otvoru v úrovni dna průkopu činila 3,9 m, ohlubeň jámy se nacházela 1,3 m a 1,6 m pod úrovní terénu. V menším rozsahu byl objekt patrný i na protější stěně průkopu.

Nález: v nejstarší zásypové kamenitopísčitohlinité vrstvě - 1 zlomek keramiky.

C - profil ústí zasypané šachty ve V stěně průkopu. Délka šachetního otvoru 1,1 m, výška 1,65 m, osa ústí zřetelně šikmá. Objekt zanechal stopu na protější stěně průkopu. Bez nálezů.

D - profil úseku kulturní vrstvy (hloubka 70 cm, délka 70 cm, výška 7 cm), nasedající na geologické podloží, v Z stěně průkopu.

Nálezy: 13 zlomků keramiky (Tab. 3:1-3), z druhotné polohy zde byly sebrány 3 zlomky keramiky (Tab. 3:4).

Hlinitá vrstva D se projevila i ve V stěně, kde ležela v hloubce 80 až 90 cm, měla délku 1,0 m a výšku 10 až 13 cm. Nálezy v ní zjištěny nebyly. Svůj severní počátek měla ve vzdálenosti 70 cm od J okraje ústí šachty C. Ze stratigrafie zde bylo patrné, že vrstva byla současná s ještě nezasypanou šachtou C.

E - profil zbytku jámy v Z stěně průkopu; hloubka 65 cm, délka 60 cm, výška 25 cm.

Nálezy (vybrána celá hlinitá výplň až do maximální šíře 15 cm. Obsahovala částečně strávené kosti, uhlíky a kameny): 33 zlomky keramiky (Tab. 3:5-6).

F - profil jámy v Z stěně průkopu; hloubka 1,8 m, výška 1,6 m, délka (v celé výšce jámy) 1,0 m. Z jižního okraje dna jámy vyběhala šikmo dolů (až do hloubky 2,0 m) kónicky se zužující kapsa o délce 60 cm a průměrné síle 20 cm. Podle svého tvaru a velikosti mohla jáma vzniknout jako zkušební hornický vkop.

Nálezy: ve vrstvě 2 s kameny a zuhelnatělým dřevem - 24 zlomky keramiky (Tab. 3:13-14), ve vrstvě 3 se zuhelnatělým dřevem - 13 zlomků keramiky (Tab. 3:15-18,20). Svrchní vrstvy 4 a 5 tvořil písčitohlinitý a šterkový zasypaný. Nestratifikované nálezy z objektu - 10 zlomků keramiky (Tab. 3:7-12).

a - plocha s nálezy na povrchu zahrnutého průkopu a v jeho bezprostředním okolí jižně od zahloubeného objektu A. Její součástí je místo s přibližně stejným počtem povrchových nálezů z listopadu 1994, získaných podle sdělení nálezce po skrývce půdní vrstvy přibližně v místě objektu A.

Nálezy celkem: 113 zlomků keramiky (Tab. 3:19-26; Tab. 4:1-20), 3 úlomky strusky.

b - plocha s nálezy na povrchu odhrnuté ornice.

Nález: 1 zlomek keramiky (Tab. 4:21), 1 úlomek strusky.

c - plocha s nálezy na povrchu odhrnuté ornice a vybagrované zeminy.

Nález: 4 zlomky keramiky (Tab. 4:22-23).

V letech 1989 a 1991 byly na ploše d povrchovými sběry a sondou 1 x 1 m v poloze G získány nálezy zlomků keramiky, fragmenty železných předmětů a kusy strusky. Protože však nebyly v Okresním vlastivědném muzeu v Havlíčkově Brodě momentálně přístupné, provedl autor na jaře 1996 na ploše d kontrolní povrchový sběr, z něhož pochází 78 zlomků středověké keramiky (Tab. 4:24-38) a 4 úlomky strusky.

Úhrnem 481 zlomek středověké keramiky z celého naleziště nese znaky převážně obtáčeného, oxidačně vypáleného zboží s neglazovaným (o jediné výjimce viz níže) středně až jemně drsným povrchem.

Soubor je možno rozdělit na keramiky vykazující černý či černošedý materiál a nebo v případě přítomnosti povrchových okrově šedých, hnědávých, načervenalých vrstviček (o síle zpravidla menší než 1 mm), příslušně zbarvený povrch. Podíl „černé“ keramiky představuje 57%. Dvakrát až čtyřikrát méně byla v každém jednotlivém místě a vrstvě s nálezy (více než 2 zlomků) zastoupena keramika s povrchem neutrálně až chladně šedým či tmavošedým, majícím na lomu výrazný „sendvičový“ efekt. Tuto keramikou charakterizuje černé až šedočerné jádro střepů převážně oboustranně překryté bělavě šedými povrchovými vrstvami o síle větší než 1 mm a oproti „černé“ keramice znatelně tvrdší výpal. Váží se k ní okraje Tab. 2:1, 7, 8, 10, 18, 23, Tab. 3:8, 12, 18, 19, Tab. 4:4-7, 10, 17, 18, 20, 31. Podíl „šedé“ keramiky činí 24%, další 3 procenta zlomků kolísají mezi „černou“ a „šedou“ keramikou. 1 zlomek ouška (Tab. 2:19) náleží světlé jemně plavené keramice. Keramika jiných, variabilních vlastností je zastoupena 11% zlomků. Z nich stojí za zmínku 18 zlomků (z objektu A, vrstvy 8) z tvrdě vypáleného jemně porézního šedomodrého - šedonačervenalého materiálu a šedého až cihlově červeného povrchu. Z nich na 1 zlomek je na vnějším povrchu přítomna stopa zelenožluté glazury. Časově oddělenou mladší příměs - 3% z celého souboru - představuje středověká keramika šedomodrého povrchu a redukčního výpalu, která pochází pouze z povrchových sběrů na plochách a a d (Tab. 4:30 - jediný zachycený okraj).

Ve zlomcích keramiky jsou zastoupeny nejpočetněji hrnce, jimž patří většina okrajů. Vedle už zmíněné miniaturní nádoby s ouškem se ucho vyskytuje ve střepích jen jednou. Džbán je přítomný nejméně dvakrát (Tab. 2:20; Tab. 4:3). Dále je patrná 1 konvice nebo láhev (Tab. 3:15), 1 mísa s vodorovnými rýžkami uvnitř (Tab. 3:12), 1 pohárovitá nádoba (Tab. 3:20) a 9 pokliček eventuálně misek. Z 32 zlomků den s otiskem podložky jen na jednom je stopa neurčitelné značky.

Ve výzdobě převažují vývalky často v podobě hustě kladených uhlazovaných širokých mělkých žlábků (na 24 zlomcích). Dále se vyskytují vodorovné žlábků (4 zlomky), vlnovka (4 zlomky, z toho dvakrát na rubu okrajové části pokliček - misek, Tab. 3:14, 26), izolovaný žlábek (2 zlomky), zvýraznění rozhraní těla a hrdla (2 zlomky), a jeden sporný případ vpichů (Tab. 3:24). Ze 63 okrajů hrnců, džbánů a konvice (láhve) je 11 členěno na vnější okružní ploše vodorovnými žlábků či rýžkami.

Naleziště u samoty U Zelingerů se nachází 3,3 km V od historického centra Havlíčkova Brodu a 1 km SSV od Termesiv. Nadmořská výška naleziště

se pohybuje v intervalu mezi 445 a 455 m n. m., zhruba 35 m nad řekou Sázavou, od níž je naleziště na S až V odděleno zalesněným svahem. Zde, na lesních parcelách č. 195, 199/1, 205 a 211 se dochovaly výrazné hornické stařiny (propadliny a odvaly). O podobné souvislosti bylo referováno v případech středověkých nálezů u osady Ovčín, také nedaleko od Havlíčkova Brodu (Rous 1995, 124). Rovněž o středověkém osídlení v prostoru naleziště u Termesiv chybí jakékoliv historické zmínky. Popsanou keramikou je možné zařadit zatím jen přibližně do sklonku 13. a do 1. poloviny 14. století.

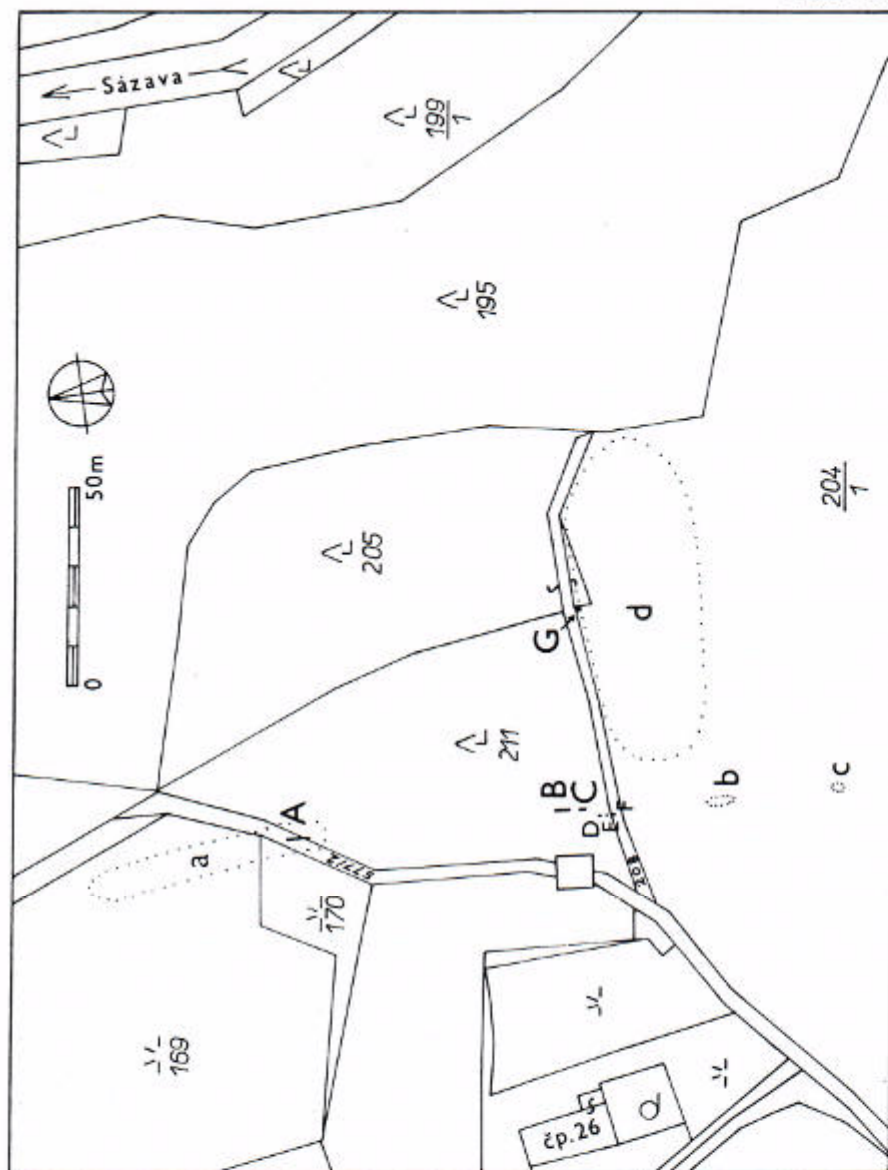
Podle sdělení geologa RNDr. Petra Obsta, který termesivskou lokalitu prohlédl, tvoří její podloží rulové eluvium, pozvolna přecházející v matečnou horninu. Na lokalitě bylo v minulosti realizováno hlubinné dolování, při čemž je zřejmé, že šlo o těžbu rud spíše ušlechtilých kovů. Jmenovaný dále soudí, že zde není vyloučena doprovodná těžba železné rudy ze svrchních oxidačních pásem, kde byl zjištěn výskyt limonitu. Na základě analogií se tato možnost jeví jako pravděpodobná.

Literatura:

Rous, P. 1995: Nález středověké keramiky u osady Ovčín u Havlíčkova Brodu, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 21, 124-134. Hradec Králové.

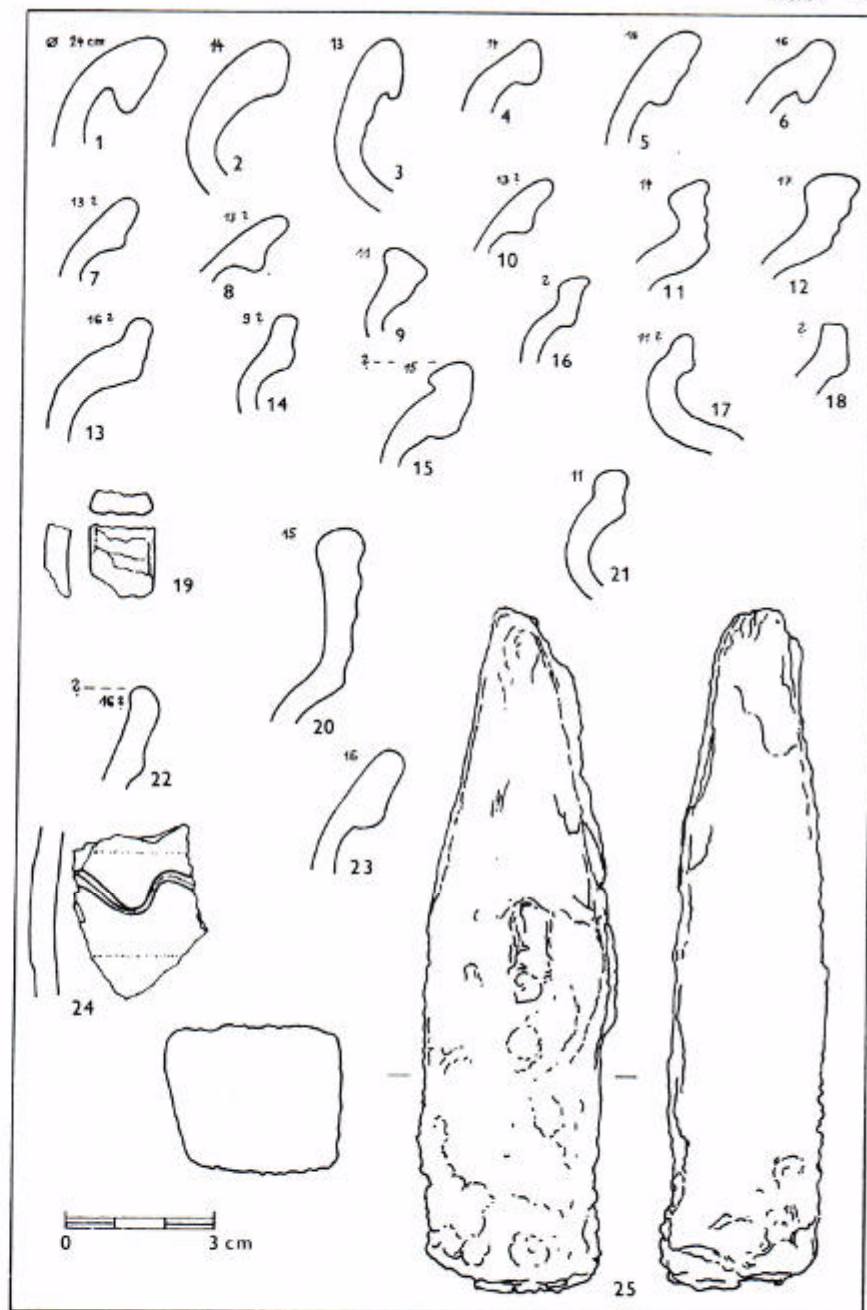
Pavel Rous: A medieval settlement on cadastral territory of the community of Termesivy, district of Havlíčkův-Brod. - A site by a croft "U Zelingerů" is situated 3.3 km from the historical core area of the town of Havlíčkův-Brod. The total of 481 fragments of medieval pottery were found here. The site lies at an altitude of 445 to 455 metres above sea level and roughly 35 m above the level of the Sázava river from which the site is separated by a wooded slope on N to E. Conspicuous traces of ancient mining work such as hollows and refuse heaps survived on forest plots here. No references to medieval mining activities by Termesivy are known from written sources. The pottery finds may be roughly dated to the end of 13th and first half of 14th century. This must be a site of ancient deep mines, most probably sunk into the local precious-metal deposits. Secondary mining of iron ores from the uppermost oxidation layers, in which the occurrence of limonite has been observed, may have been possible.

Tab. 1

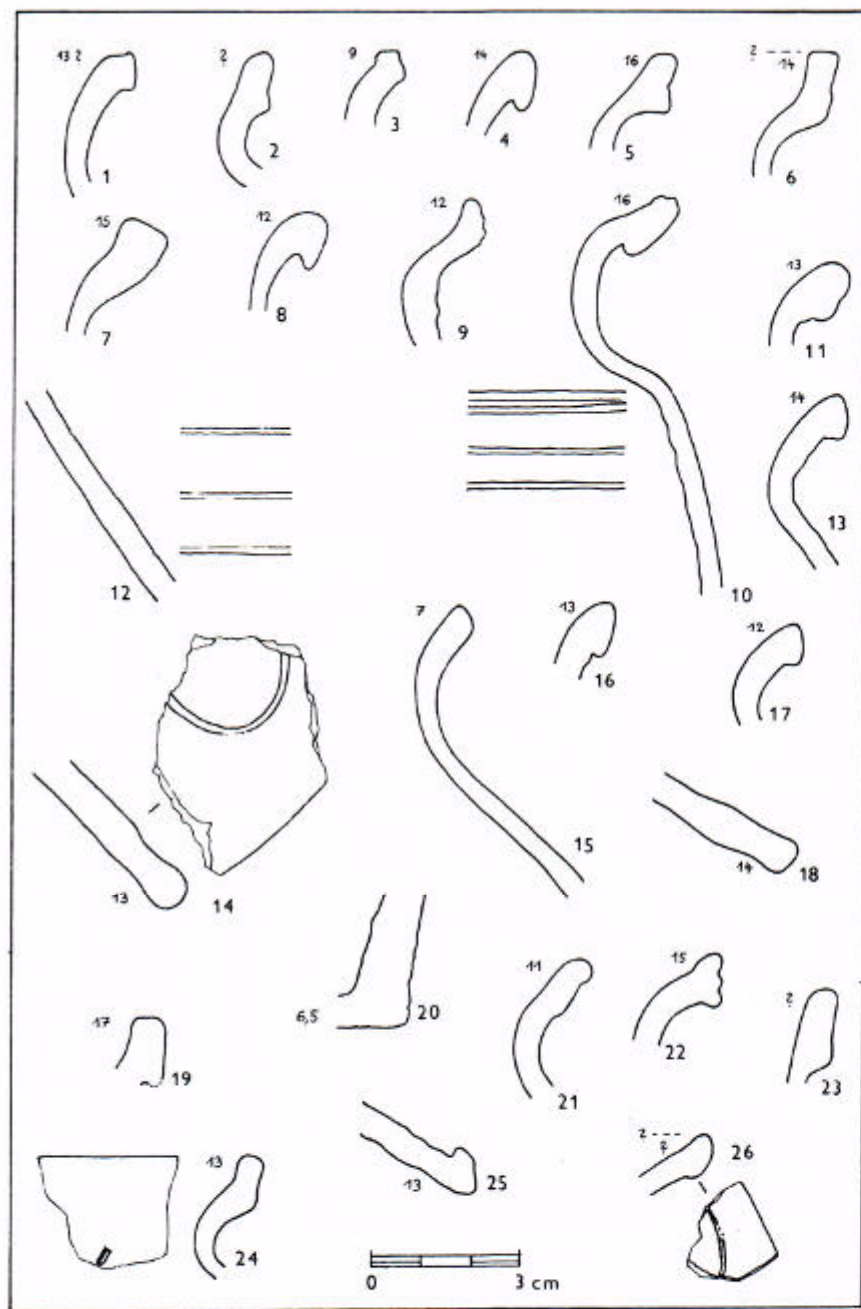

Tab. 1. Naleziště u samoty U Zelingrů na k. ú. Termesivý, okr. Havlíčkův Brod.
Pl. 1. Termesivý, district of Havlíčkův-Brod. A site by the „U Zelingrů“ croft on cadastral territory of Termesivý.

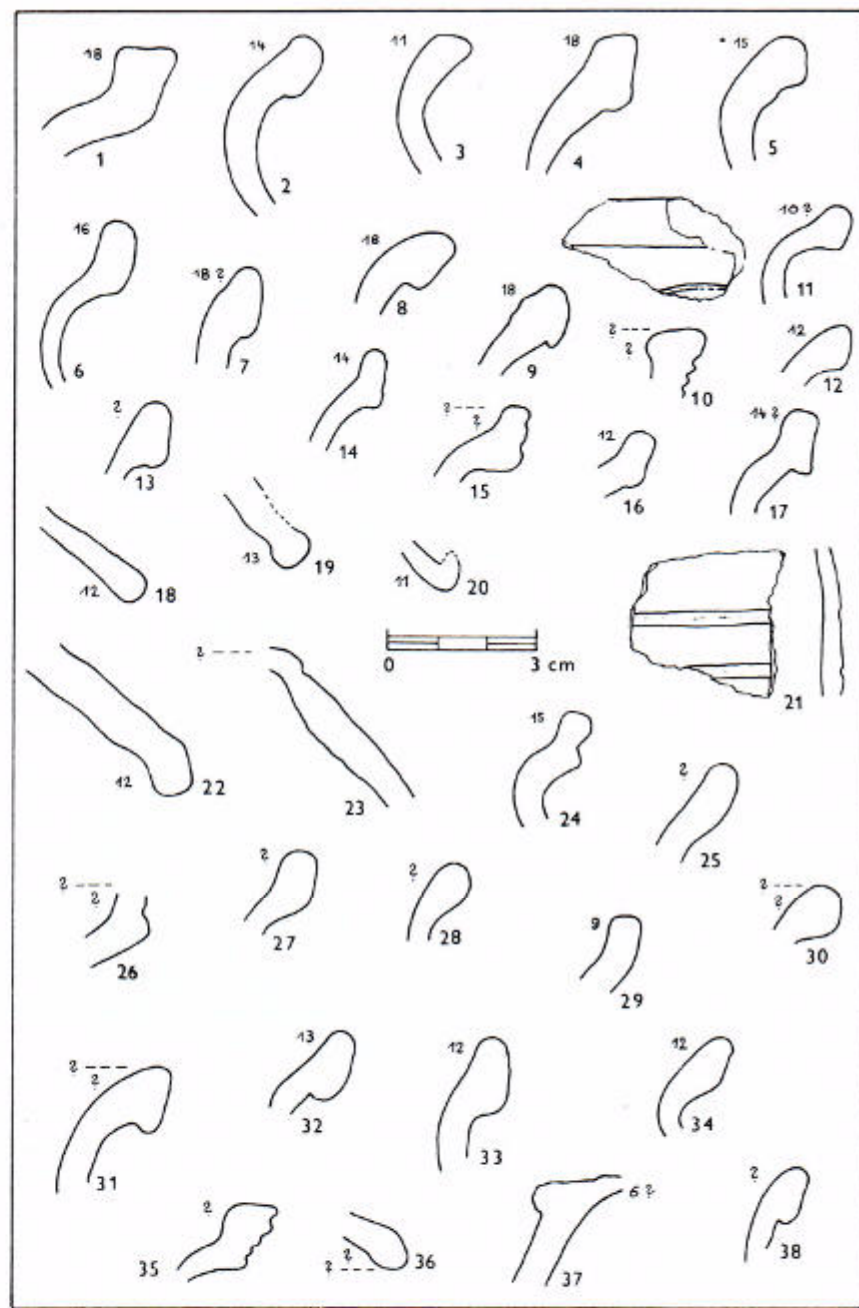
Tab. 2

Tab. 3

Tab. 4

KACHEL S MOTIVEM MELUZINY Z TVRZIŠTĚ CHLOUMKY (O. JIČÍN)

Eva Ulrychová

Při dokumentaci archeologických památek obci Holovousy, Chodovice a Chloumky jsem byla upozorněna na soukromou sbírku, ve které se nachází část čelní stěny komorového kachle s reliéfem mořské víly - Meluziny. Majitel kachle k předmětu sdělil, že pochází z tvrziště v Chloumkách. Dotazem u majitele pozemku s tvrzištěm byl tento údaj ověřen s tím, že kachel byl spolu s dalšími nálezy (keramika, kachle, železo), které jsou dnes ztracené, vyzvednut při úpravách u severní části usedlosti čp. 6. Toto stavení bylo postaveno na jižní části valu tvrziště; stavební úpravy probíhaly během druhé světové války.

Tvrziště v osadě Chloumky je zachováno v zahradě severně od obytného domu čp. 6. Kruhový pahorek má průměr necelých 25 m a středovou výšku přibližně 1,8 m. Jeho povrch je plochý bez nerovností a je osázen mladými stromky. Pahorek obklopuje po celém obvodu příkop, kterým protéká voda z rybníka položeného severně od tvrziště. Severní část opevnění tvoří hráz tohoto rybníka, na jižním úseku valu stojí obytné stavení čp. 6. Zbývající dvě strany mají val zachovaný v podobě mírně terénní vlny. Současní majitelé pozemku jsou rozhodnutí zachovat objekt bez jakýchkoli zásahů.

Zlomek kachle je třetinou přední stěny a pravého nároží komorového kachle. Rozměry zachovaného zlomku jsou 14,2 x 10,8 cm a celková šířka čelní stěny byla přibližně 17,5 cm. Střep je světlehnědé barvy. V pravém rohu čelní stěny kachle je špičkou do nároží směřující list. Ženská postava je umístěna v plastickém kruhu a je zachována ve své horní půli, tj. do pasu. Pravá ruka je mírně rozpažená a drží konec rybího ocasu. Levá ruka v téže poloze je zachována jen v nepatrné části. Žena má na hlavě korunu složenou ze tří trnů, vlasy rozdělené do dvou pásů visejí volně podél hlavy. Na obličejí jsou vyznačena ústa, oči a nos. Provedení reliéfu je velmi kvalitní.

Kachle s reliéfem mořské víly - Meluziny datované do 2. poloviny 15. století jsou nacházeny převážně ve středních a východních Čechách. Chloumecké tvrziště je jako pusté uváděno k roku 1542, při absenci jiného datovacího materiálu a písemných zpráv lze souhlasit s uváděnou datací tohoto námětu na komorových kachlích v Čechách do druhé poloviny 15. století.

Literatura:

Hazlbauer, Zd. 1989: Motiv mořské víly - Meluziny v ikonografii českých gotických reliéfních kachlů, *Archeologia historica* XIV, 409 - 436.

Eva Ulrychová: A stove tile with motif of the mermaid, or Mélusine, from a deserted manor site at Chloumky, district of Jičín. - This stove tile has been collected at a surviving site of a deserted manor at the Chloumky settlement and forms part of a private collection. It dates to the second half of 15th century.

Tab. 1. Chloumky (okr. Jičín). Fragment kachle s Meluzinou, soukromá sbírka.
Pl. 1. Chloumky, district of Jičín. Fragment of a stove tile with a mermaid or Mélusine.
From a private collection.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM V NOVÉM MĚSTĚ NAD METUJÍ

Martin Gojda

Geomorfologický popis

Nové Město nad Metují se nachází na rozhraní Orlické tabule (SV část Východočeské tabule s průměrnou nadmořskou výškou 290 m a sklonem 1 51') a Podorlické pahorkatiny (průměrná nadmořská výška 454 m, střední sklon 5 00'). Tato oblast je charakteristická silně rozčleněným erozně denundačním reliéfem s výraznými strukturálně podmíněnými tvary a hluboce zaříznutými údolními Metuje, Divoké a Tiché Orlice. Pro oblast Orlické tabule je typický slabě rozčleněný akumulací, erozně akumulací a erozně denundační reliéf pleistocenních říčních teras a údolních niv Úpy, Metuje a Orlice (Demek, J. a kol. 1987, 386, 410). Klimaticky je tato oblast charakterizována jako mírně teplá (Nováková, B. ed., 1991).

Podloží a půdní pokryv

Podloží je tvořeno slínovci, jílovci a spongility svrchní křídly s pleistocenními říčními a eolickými sedimenty (Demek, J. a kol., 1987, 386). Půdní pokryv je tvořen převážně lehkými písčity až hlinitopísčity půdami (1949).

Historie naleziště

Podle mně dostupných zdrojů (např. Archiv nálezových zpráv ARÚ AV ČR v Praze) nebyl na lokalitě (Horské předměstí) dosud prováděn archeologický výzkum.

Okolnosti a cíl výzkumu, jeho zaměření

V květnu 1994 byla do Archeologického ústavu AV ČR ing. Kašparem (stavební odbor Městského úřadu v Novém Městě n. Metují) předána zpráva o probíhající rekonstrukci inženýrských sítí v ulici Českých bratří (JV část Horského Předměstí), která je součástí plynofikace města. Bylo nám též sděleno, že staveniště na zmíněné lokalitě již navštívila Dr. J. Šulcová z Památkového ústavu v Pardubicích, která nechala zaměřit kamenné struktury, obnažené při zemních pracích, jež tvořily původní frontu obytné zástavby této významné místní komunikace.

Ve dnech 6. a 10. 5. 1994 jsem se do Nového Města nad Metují dostavil osobně. V průběhu zemních prací bylo totiž objeveno několik podzemních tunelů, jejichž význam a datování nelze zatím přesně stanovit (snad pozdně středověké lochy), a především nález většího množství keramiky v jedné z bočních přípojek k hlavnímu řádu. Díky včasnému zásahu ing. Kašpara byly práce na tomto úseku pozastaveny a mohl být proveden záchranný archeologický výzkum tohoto nálezů. Ten pokračoval ještě ve dnech 15. a 18. 7. 1994, kdy na lokalitu přijela i geodetická skupina Archeologického ústavu a celou situaci polohopisně i výškopisně zaměřila. Měřická dokumentace je uložena v Útvaru technické dokumentace ARÚ.

Cílem výzkumu bylo dokumentovat archeologický objekt porušený rýhou pro inženýrské sítě, zachránit jeho obsah (keramika) a použít jeho svědectví k datování, charakteristice a sídelním aktivitám této předměstské části Nového Města.

Metoda výzkumu

V souladu s cílem výzkumu a s jeho záchranným charakterem bylo provedeno začistění narušených profilů objektu, jejich kresebná a fotografická dokumentace a následně vybrání značného objemu nálezů (keramická vsádka) z profilů. Z objektivních důvodů (objekt byl silně porušen staršími výkopy inženýrských sítí) nebylo rozumné rozšiřovat rýhu a objekt zkoumat v ploše.

Popis terénní situace

Jak ukázalo ohledání místa nálezů keramických fragmentů, bylo možné celkovou situaci charakterizovat jako porušení zahloubeného objektu, jehož součástí byla zmíněná kolekce keramických zlomků.

Objekt (označený č. 1) se nacházel v bezprostřední blízkosti domu čp. 1014, ppč. 118 (Tab. 1). K jeho částečnému obnažení došlo postupně na dvou místech, vzdálených asi 2 metry od sebe (1. přípojka k hlavnímu řádu: květen 1994, 2. přípojka k hlavnímu řádu: červenec 94). Na všech čtyřech profilech obou přípojek bylo patrné, že objekt byl v minulosti již vícekrát porušen, naposledy při hloubení rýhy pro kabeláž, uloženou do betonového vodiče.

Na profilu je patrné, že z hlediska superpozice je objekt s nálezů keramiky (respektive jeho zbylá část) nejstarším zásahem do terénu. Objekt sestával z třech hlavních viditelných struktur: 1. lomový kámen, snad destrukce více či méně kompaktní součásti konstrukce objektu, 2. černá sypká hlína s uhlíky tvořící dno objektu v místech, kde lomový kámen chybí, 3. prostor kompaktně zaplněný keramickými zlomky.

Z hlediska vertikální stratigrafie je patrné, že objekt byl částečně překryt zdívkou z lomového kamene, lícovaným ve směru ke komunikaci. Toto zdívko

patří evidentně starší než současné obytné zástavbě ulice Českých bratří. Jak již bylo naznačeno v úvodu, obnažené chodníky a vozovka prokázaly, že původní šířka komunikace byla mnohem menší, než je tomu v současnosti, protože fronta uliční zástavby byla posunuta o několik metrů směrem ke středu. Skutečně stáří kamenných podezdívek bylo však za daných okolností nemožné určit.

Zhodnocení výsledků výzkumu

Vzhledem k tomu, že situace v místě nálezu objektu 1 byla silně narušena předchozími zásahy, je možné stavět interpretační soud pouze na některých pozitivních faktech a několika indiciích.

Objekt je možné interpretovat jako součást rozsáhlejšího výrobního - dílenského zařízení, který sloužil k produkci hrnčířského zboží. K této domněnce nás vede skutečnost, že velké množství keramických zlomků bylo zjištěno i při budování základů domu na přilehlé parcele, na místech vzdálených řádově několik metrů. Omezeným záchranným výzkumem byly zjištěny některé ne zcela jednoznačné důkazy o tom, že by objekt byl přímo hrnčířskou pecí (kamenná destrukce, zlomky kouřovodu v keramické vsádce), o čemž by měly svědčit tvrdě vypálené součásti pecní klenby, eventuálně roštu. Spíše se zdá, že objekt měl funkci odpadní jámy, do níž byly deponovány zmetky a rozbité kusy nádob.

Objekt lze datovat na základě archeologického materiálu, který v něm byl uložen (viz níže).

Charakteristika předmětů hmotné kultury

Hlavním druhem archeologických movitých nálezů z objektu 1 je keramika. V souhrnu tvoří kolekci bohatou po stránce morfologické (tvarové) i technologické. Jsou zde zastoupeny jak oxidačně, tak i redukčně pálené zlomky, různé druhy nádob (hrnce, džbánky, pánve na trojnožkách, misky aj.), vyznačující se také rozmanitými druhy výzdoby (tzv. červeně malovaná keramika, nádoby zdobené trojúhelníkovitými vrypy, pásková prožlabovaná ucha a pod.).

Vedle nádob byly nalezeny zlomky několika dalších užitkových keramických předmětů, na př. kouřovodu a kachle. Mimo keramické zboží byly ještě zjištěny ojedinělé zlomky skleněných tenkostěnných nádob.

Z hlediska časového zařazení keramiky je možné uvažovat o pozdním středověku. Protože v současnosti neznáme mnoho větších nálezových souborů tohoto typu materiálu, který je datován zhruba na přelom středověku a novověku, tedy do 15. a 16. století, je obtížné se vyjádřit k přesnější chronologii. Přesto však se zdá, že některé charakteristiky novoměstského materiálu ukazují

spíše na datování starší (profilace uch, tvary hrncovitých nádob). Otázkou zůstávají úvahy o tom, zda hrnčířská dílna fungovala v místě Horského Předměstí již před založením Nového Města (1501) či po něm. Teprve napojení na údaje o topografii předměstské aglomerace a jejím vývoji tak, jak je známe z historických pramenů může napomoci k celkovému zhodnocení významu prozkoumaného objektu.

Seznam nálezů

Vzhledem ke kumulativnímu charakteru nálezů (kompaktní uložení fragmentů pravděpodobně nekvalitně vyrobené a v průběhu manipulace rozbité keramiky) byl materiál vybírán jako jeden nálezový celek. Po laboratorním zpracování nebyl označen přírůstkovými čísly a je uložen (v 6 kartonových krabicích, označených názvem lokality a polohy a jménem autora) v ARÚ.

Literatura:

Anonym 1949 : Přehledná mapa půdních poměrů zemí českých, Praha.
Demek, J. a kol. 1987: Zeměpisný lexikon ČSR: Hory a nížiny. Praha.
Nováková, B. ed. 1991: Zeměpisný lexikon obcí ČR: Obce a sídla. Praha.

Martin Gojda: Rescue excavations at Nové-Město-nad-Metují. - In 1994, a reconstruction of supply lines in the Českých-bratří Street, undertaken in connection with laying down a gas-supply pipeline system within the town of Nové-Město-nad-Metují, led to a rescue excavation. Several underground passages the significance and dating of which cannot be specified at the time being (could these be late medieval "lochy", or multi-purpose subterranean house parts?) and a quantity of pottery finds in one of the side branches of the supply-line trenches came to light. An archaeological feature cut into by a supply-line trench, probably a part of a more extensive pottery-manufacturing production- or workshop plant, was documented. This interpretation is based on the fact that a large number of pottery fragments have turned up in the course of laying the foundations of a house on an adjacent building plot, no more than several metres away. During the rescue excavation of a limited extent we could do no more than make a few equivocal observations hinting at the possibility that this could have been a potter's kiln (a stone destruction, fragments of smoke-evacuation pipes in the pottery charge). This could be borne out by parts of a fire-hardened kiln vault or floor. It seems rather that this was a refuse pit where misfired pieces and fragments of broken pots were thrown. This feature may be dated by the accompanying finds into the 15th-16th century.

VÝSLEDKY LETECKÉ PROSPEKCE NA JIČÍNSKU (1993 - 1995)

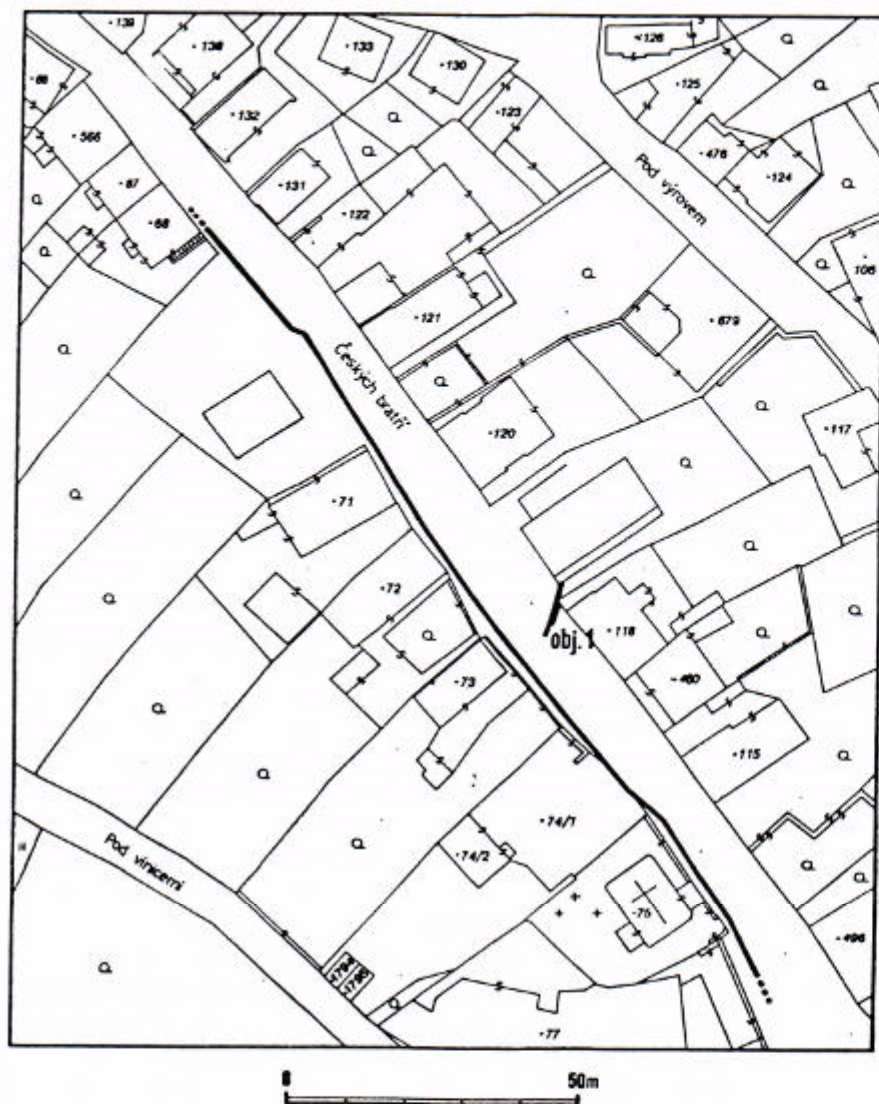
Eva Ulrychová

Důvodem využití tohoto druhu dokumentace archeologických památek je stále silící stavební činnost v regionu a s ní spojená nutnost realizovat záchranné archeologické akce tam, kde stavba zasahuje místa s archeologickými památkami. Existence některých z nich je zachytitelná pouze leteckým snímkem. Efektivnost tohoto druhu dokumentace archeologických objektů je nesporná.

První dva lety byly realizovány díky nabídce využití letadla najatého pro Okresní úřad v Jičíně, další jsou hrazeny z prostředků Okresního muzea v Jičíně. Výsledky snímování slouží k dokumentaci míst stavební aktivity, k dokumentaci památek navržených k zápisu do státního seznamu nemovitých památek, snímky jsou využívány i obcemi, které se účastní programu obnovy vesnice a pod.

Cíleně jsou dokumentována místa s největším počtem zjištěných objektů a archeologických nálezů, povodí hlavní řeky regionu - Cidliny, jižní část okresu a pás osídlení mezi Jičínem a Hořicemi v Podkrkonoší.

Při prvním letu 17. 4. 1993 byl dokumentován mikroregion městečka Železnice severovýchodně od Jičína. Centrem slovanského osídlení je ostrožna s románským kostelem, protějšek tohoto slovanského hradiště tvoří hradiště na vrchu Železný, údajně slovanské, ale pravděpodobně díky své poloze v jičínské kotlině i pravěké¹⁾. Při západním okraji k. ú. Pařezská Lhota byly opakovaně zachyceny obdélné plochy vysokých světlehnědých trav. Jedná se o objekty zaniklé středověké osady Zadní Moravsko, zaniklé spolu s nedalekou osadou Přední Moravsko údajně v husitských válkách²⁾. Nejbohatším místem výskytu archeologických objektů je zatím plocha východně od hradiště Česov. Světlehnědý oblouk ve tvaru bumerangu obklopuje a uzavírá plochu s mohylami, údajně slovanskými, které byly viditelné ještě r. 1965. Asi 20 m severněji je dobře patrný obdélný objekt (vegetační stopy) a vedle něho ve stejné velikosti další. Díky stromům je zachován jeho jižní a východní val. Jižně od „bumerangu“ je opakovaně dokumentován oblouk - část kruhového objektu. Jižně od něho je další menší kruh a další obloukovitá linie. Východně odtud za silnicí Česov - Slavhostice je další tmavá kruhová plocha. Nepřepokládám ovšem, že všechny zjištěné objekty jsou objekty archeologickými. V roce 1995 byl severovýchodně od česovského hradiště dokumentován obdélný objekt

složený z obvodové tmavé a světlé linie a světlé středové plochy. Svým tvarem a velikostí připomíná vojenský tábor. Podle písemných pramenů se v kraji pohybovali husitští verbíři s nově vytvářenými vojsky. Blízká tvrz v Kozojedech byla jimi pobořena a vypálena v roce 1423.

Zatím bez analogií v Čechách je plocha asi 600 m východně od hradu Velíš a severně od obce Šlikova Ves. Plocha nerovností tohoto místa je repektována při orbě. Některé tvary vznikly nasypáním materiálu, terénními úpravami do rovnoběžných teras. Snad se jedná o těžební prostor související s nedalekým hradem. Vytěžená hlšina je zemědělsky nevyužitelná, proto nebylo toto místo zasahující dvakrát do plochy sousedního pole do něho zahrnuto.

V údolích spojující paprscitě se rozbíhající komunikace od Jičína, bývají zachovány celé soubory středověkých památek. Na Jičínsku to je především v Údrnicích. V centru obce stojí gotický kostel sv. Martina, na jihozápadním okraji obce je zachován kruhový hrádek a severně od obce směrem k Údrnické Lhotě pás středověkých pluzin. Letecké snímky jsou součástí návrhu k zápisu těchto památek do státního seznamu nemovitých památek.

Díky snímkům z roku 1993 a 1995 je možné přesně vymezit rozsah hradiště Hradištko u Žeretic³. Na části hradiště stojí kostel, fara a část obce, za bývalou školou je i tvrzíště. Část akropole a celé předhradí je v současnosti těžce poškozeno orbou, jež na povrch obrací výplň objektů s hradištními nálezy. I tento objekt je navržen k zápisu do státního seznamu nemovitých památek. Opakovaně byl snímkován i areál zámku Staré Hrady u Libáně⁴, hrad Brada (nejstarší hrad nad jičínskou kotlinou, významný pro kolonizaci kraje) a tzv. hrmenínské hradiště (na k. ú. Važice), které zatím nelze pro absenci nálezů datovat.

V pořadí třetí let (5. 4. 1995) byl zaměřen na povodí Cidliny, hlavního toku a severojižní osy kraje. Z ploch v jejím okolí pochází nejvíce archeologických nálezů, a to převážně kamenné broušené industrie, většinou bez bližšího určení na katastrálním území obcí a bez bližších nálezových okolností. Jako první byl díky snímkem polohy „Dlouhý háj“ lokalizován soubor desítek nástrojů a keramiky z Labouně.

V prostoru severovýchodně od Železnice (levobřeží Cidliny) je hledán průběh tras dvou dřevěných vodovodů položených z příkazu Albrechta z Valdštejna pro jičínský zámek mezi lety 1632 - 1634. Rozšířením malého zámku Trčků a Smiřických a přítomností stovek osob (a tedy i koní) na vévodově dvoře v Jičíně vzrostla potřeba vody natolik, že musely být položeny dvě nové trasy vodovodu⁵. Od předpokládaných pramenů severovýchodně od Železnice (v městečku jsou slatinné lázně) je proto hledán průběh tras obou vodovodů místy, která mají odtud přirozený spád až do centra Jičína. Na

snímku prostoru severozápadně od Soběrazi byla 21. 6. 1995 zachycena tmavá linie, jež obchází velký terénní zlom před Železnici. Ve sledovaném prostoru byl na rozhraní k. ú. Železnice a k. ú. Bradlecká Lhota (o. Semily) zachycen jeden obdélný (téměř čtvercový), jeden kruhový objekt a rozorané pravěké sídliště podél vodoteče.

Jen jednou (21. 6. 1995) byly zachyceny řady zcela pravidelných tmavých kruhových ploch jihozápadně od silnice Jičín - Hořice (k. ú. Kamenice, Lužany a Konecchlumí). Dotazem u majitele pozemku nebyla zjištěna žádná jeho činnost, jež by zanechala takovéto stopy. Severozápadně od těchto řad je u místní vodoteče rozoraný velký kruhový objekt (odhadem průměr asi 15 m) se středovou světlou plochou. V rýze pro dálkový optický kabel, která prořala tento objekt na jeho severním okraji, byly z kulturní vrstvy v hloubce 40 cm získány střepy lidu s kulturou vypíchanou. V okolí objektu byly sběrem získány střepy z halštatu a období hradištního.

Jihovýchodně od Konecchlumí je rozoraný obdélný objekt se středovým světlým bodem, nápadně podobný objektu u Češova. Rozoraná je i plocha polykulturní lokality severozápadně od Žeretic s dodnes dobře patrnými objekty v blízkosti potoka na mírném svahu skloněnému k severu. Snímky zachycují sídlištní objekty, část ohrazení osady a pravděpodobně i hrobové jámy fímských a slovanských hrobů⁶.

Jeden ze snímků letu 24. 10. 1995 zachycuje část rozoraného slovanského mohylníku ve Vrščích. Zničená plocha je větší než plocha s dosud zachovanými mohylami. Zcela neznámé mohyly seřazené do řady leží jižně od obce Keteň. Datace je bez nálezů obtížná, na Jičínsku připadají v úvahu mohyly kultura lužické a období hradištního. Místo bude ověřeno sběrem.

Další značná koncentrace objektů je v prostoru jižně a jihozápadně od hradu Velíš. Jihozápadně je více než sto let ničeno sídliště lidu s keramikou lineární a vypíchanou. Četnost nálezů kamenných nástrojů a odpadu signalizuje existenci dílny na výrobu této industrie.

Nově byl jižně od velišské školy zjištěn tmavý kruhový objekt o průměru asi 200 m. Zelené skvrny rostlin bodláku (*Cirsium* sp.) částečně sledovaly jeho průběh, dále vytvářely další malé kruhové plochy a části pravouhlých objektů. Plochy porostlé bodláky byly zaměřeny geodety AÚ Praha a v září 1995 bylo jedno z míst, kde rostliny bodláku překryly tmavohnědou linií, ověřeno výkopem. Výsledek je negativní, v hloubce necelých 50 cm bylo pod ornici žluté jílovité podloží. Sběrem byla získána keramika z mladší doby kamenné. Další nezvykle vyhlížející objekt byl zachycen jižně od hradu Velíš na poli s dozrávajícím obilím. Je to pravouhle se lomící linie otevřená směrem

k osadě z neolitu, kratší rameno vybihající k západu měří asi 50 m, delší směřující po svahu k hradu asi 200 m.

Při zatím posledním letu bylo znovu zjištěno a dokumentováno několik výrazných objektů. Velmi přesně byla lokalizována rakovská tvrz, ležící na kótě 321m jihovýchodně od obce. Centrální zastavěná plocha má tvar podkovy, dobře patrný je i příkop, val je rozoraný. Indikátorem tohoto zjištění byla vzrostlá ozimá pšenice, tedy vegetační příznak v pozdním podzimu (24. 10. 1995).

V Milovicích u Hořic v Podkrkonoší probíhal rozsáhlý systematický výzkum areálu sídlišť z mladší doby kamenné. Při jižním okraji tohoto areálu byl zachycen jeden celý a část dalšího dlouhého domu. Kúlové jámy byly porostlé zelenou vegetací kontrastující se žlutým strništěm. Při silnici Kovač - Chomutice je na středním pásu pole rozoraný tmavohnědý kruh. Místo bude ověřeno sběrem a mikrosondami. Z okolí objektu pocházejí četné nálezy z několika pravěkých a raněstředověkých období.

I nadále je letecká prospekce a dokumentace archeologických památek zařazena do pracovní náplně archeologického pracoviště jičínského muzea. Zatím se ukazuje, že severovýchodní Čechy (v několika pravěkých obdobích jen málo osídlené a plnicí asi jen funkci průchozího prostoru) poskytují doklady intenzivního osídlení v mladší době kamenné, starší době železné (a pozdní době bronzové), celého období slovanského a středověkého. Zdejší hlinité půdy ukazují všemi využívanými příznaky všechny i mimo region zachycované archeologické objekty. Zajímavý je značně početný výskyt kruhových objektů, jak již výše řečeno není u všech přepokládán pravěký či středověký původ. V souvislosti s kruhem jižně od hradu Velíš (a jižně od velíšské školy) je nutné ověřit (i negativně), zda plevele (jako jiná vegetace) nemohou indikovat archeologické objekty.

Předložené údaje jsou výsledkem necelých deseti letových hodin.

Poznámky:

¹⁾ Ze Železnice a jejího okolí vytvářejícího uzavřený areál pochází značné množství archeologických nálezů z celého pravěku i středověku, v místním muzeu je zpracována archeologická sbírka.

²⁾ Z rýhy pro vodovod vedoucí k hotelu „Košíček“ byl v roce 1994 získán materiál z konce 16. století. Osada Přední Moravsko lokalizovaná do těchto míst existovala dál i v době pohusitské, znovu zanikla i s osadou Zadní Moravsko ve třicetileté válce.

³⁾ Na hradišti bylo zjištěno osídlení z neolitu, starší doby železné a především z období hradištního včetně zánikového horizontu na konci 10. století. Hradiště

bylo nejpravděpodobněji jedním z mocenských center Slavníkovců. Způsob zániku (opálené opukové kameny, velké uhlíky z kmenu jehličnatého stromu, spálená hlína) je obdobný zjištění Dr. R. Turka v Prachovských skalách (znovu pak v roce 1993 na okraji prvního prachovského valu).

⁴⁾ Zámek pochází z druhé půle 16. století, starší je jeho západní část tvořená tvrzí s prvky parléřovské huti, její předchůdkyní byla asi dřevěná stavba - vdovské sídlo Adličky v roce 1340. Západně od tvrze ve dvoře čp. 20 v rýze pro elektrický kabel nálezy z konce 12. století!

⁵⁾ V Jičíně byly objeveny celkem tři dřevěné vodovody. První, položený jistě před rokem 1607, zásoboval celé město i rezidenci Smiřických. Valdštejn dal na ploše zbořeného předměstí (Valdického) v roce 1632 položit dva dřevěné vodovody využívající vodní zdroje (zjištěné při celkové prospekci panství) pod hradem Bradlec.

⁶⁾ V archeologické sbírce jičínského muzea jsou uloženy nálezy z mladofimské-ho ženského hrobu a z kostrového hrobu ženy z doby hradištní (Z. Drenko 1965, 96).

Literatura:

Drenko, Z. 1965: Hrob slovanské ženy v Žereticích (o. Jičín), Archeologické rozhledy XVII. Praha.

Turek, R. 1946: Prachovské skály na úsvitě dějin, Praha.

Eva Ulrychová: Result of an aerial prospection of the Jičín region in 1993-1995. - Registered immovable monuments, as well as regions known to have been settled in prehistory and the Middle Ages, were photographed from the air. The resulting documentation is consulted also by state administration officials.

TŘETÍ SETKÁNÍ ČLENŮ VÝCHODOČESKÉ POBOČKY ČAS

Jan Prostředník

Dne 4. listopadu 1995 se konala v přednáškové místnosti Okresního muzea v Jičíně 3. výroční schůze členů východočeské pobočky České archeologické společnosti. Rady přednášejících zástupců východočeských archeologických pracovišť byly bohužel oslabeny, přesto se však sešlo na tři desítky členů Společnosti. Schůzka proběhla v klidné a příjemné atmosféře doplněné o občerstvení zajištěné kolegyní E. Ulrychovou. Účastníky uvítal úvodním slovem referent. Po té následovaly příspěvky archeologů z jednotlivých pracovišť východních Čech. J. Šulcová informovala přítomné o archeologických aktivitách Památkového ústavu v Pardubicích (např. výzkum na Lipnici, při stavbě Komerční banky v Pardubicích ad.). E. Ulrychová seznámila zúčastněné s výsledky letecké prospekce na Jičínsku a nejdůležitějšími nálezy učiněnými při sledování liniových staveb. J. Kalferst zastupující MVČ v Hradci Králové referoval o svých záchranných a předstihových výzkumech (výzkum v Obědovicích, v Dolních Štěpanicích, na Velkém náměstí v Hradci Králové ad.). O aktivitách turnovského muzea informoval referent této zprávy a P. Kracík (Český Dub, Dolní Štěpanice, Turnov - areál Technických služeb ad.). M. Ježek (ARÚ AV ČR) seznámil posluchače s výsledky výzkumu kostela sv. Bartoloměje v Pardubicích. Na závěr zaznělo poděkování členům - amatérům pobočky ČASu za pomoc při jednotlivých archeologických výzkumech.

Jan Prostředník: Third meeting of members of the East Bohemian branch of the Czech Archaeological Society. - Information on excavations which took place in 1995 has been provided by archaeologists from sundry institutions active within E Bohemia.

XXVII. CELOSTÁTNÍ KONFERENCE ARCHEOLOGŮ STŘEDOVĚKU KONANÁ V HRADCI KRÁLOVÉ

Jiří Sigl

Ve dnech 16. - 20. října 1995 se konala v prostorách Muzea východních Čech v Hradci Králové XXVII. konference archeologů středověku s mezinárodní účastí. Mimo českých a moravských odborníků zabývajících se tímto tématem byli zastoupeni účastníci ze Slovenska, Polska, Rakouska a Německa. Pořadatelé konference byly Muzeum východních Čech a Archeologický ústav AVČR v Praze. Hlavním tématem konference byl určen Středověký církevní a laický svět. Program jednání se rozpadal do několika bloků. Prvým z nich byl věnovaný srovnávacímu studiu laické a církevní hmotné kultury. V úvodní části se jednalo o přednášky zabývající se přehledem problematiky (Petr Sommer, Archeologie a duchovní kultura středověku; Michal Slivka, Duchovní finalita středověkého člověka; Pavel Kouřil, Zdeněk Měřínský, Sakrální architektura a hmotné památky odrážející projevy duchovní kultury z moravských a slezských archeologických výzkumů). Dále to byly přednášky týkající se problematiky opevněných feudálních sídel (Tomáš Durdík, Pavel Bolina, Hradý pražského biskupství (arcibiskupství); Vít Dohnal, Olomoucký hrad - sídlo údělných knížat a moravských biskupů, Petr Chotěbor, Pokus o srovnání tvrzí laické a církevní vrchnosti), měst (Josef Bláha, Církevní a laická společnost v některých projevech středověké hmotné kultury Olomouce; Vladimír Razím, Sakrální stavby v systému obrany středověkých měst), kostelů (Jana Kubková, Rané středověké chrámové stavby a baptisteria v Čechách; Václav Huml, K výzkumu kostela sv. Michala v Praze v roce 1989 a 1995; Martin Ježek, Výzkum v kostele sv. Bartoloměje v Pardubicích; Tomáš Čurda, Zjištění sakrálního areálu v Pardubičkách; Martin Ebel, Jiří Škabrada, Neznámá historická dokumentace zaniklých dřevěných kostelů na Pardubicku) a klášterů (Stanislaw Kolodziejski, Sredniowieczne budownictwo obronne klasztorów i biskupów w południowej Polsce; Gabriel Lukáč, Středověký kláštor minoritov v Levoči; Tomáš Edel, Jan Prostředník, Johanitská komenda a město Světlá - Český Dub; Vít Jesenský, Jan Libor, Komendy johanitů na Moravě - jejich stavební forma jako obraz funkce a skutečného působení řádu v našich zemích; Zdeněk Dragoun, Románský církevní objekt v areálu kláštera sv. Jiljí na Starém Městě pražském). Další část úvodního bloku se zabývala hmotnou kulturou (Zdeněk Hazlbauer, Zobrazení Ježíše Krista na českých gotických kachlích; Julie Richterová, Kruhové přezky

z výzkumu na Jungmannově náměstí v Praze; Ján Chovanec, Středověké krstiteľnice na Zemplíne; Vladimír Hrubý - Jiří Šigl, Poutnický odznak s vyobrazením sv. Stanislava z výzkumu v Hradci Králové).

Další blok jednání konference byl věnován laickému a církevnímu prostředí v sídlištním systému středověkých Čech a sousedních zemí (Hans-Georg Stephan, Märkte und Städtegründungen der Reichsabteien Corvey und Helmarshausen; František Kašička, Prostředí feudálního sídla a církve v jihočeské vesnici Dobruška, okr. Strakonice; F. Kašička, B. Nechvátal, Kostel sv. Linhart v Cítově u Mělníka v prostředí raně středověké osady; Jiří Doležel, Duchovní správa na panstvích Drahanské vrchoviny ve středověku; Miroslav Plaček, Opevněný kostel (reflexe spojení laického a církevního světa na příkladu sedmihradského fenoménu); Václav Hanuliak, Via magna na strednom Slovensku v období včasného a vrcholného stredoveku; Rudolf Procházka, Chrám sv. Petra a počátky města Brna).

Přednášky dalšího bloku programu konference se zabývaly problematikou archeologie a památkové péče (Jiří Varhaník, Právní úprava archeologie ve vztahu k výkonu památkové péče; Lenka Krušinová, Vývoj v organizačním a personálním zajištění archeologie v České republice v letech 1990 - 1995; Michal Bureš, Archeologická památková péče a veřejnost).

Velký okruh sdělení a referátů byl věnován záchranným archeologickým výzkumům a průzkumům památek a jejich prezentaci (Julie Šulcová, Další etapa výzkumu státního hradu Kunětická Hora; Jozef Hoško, Branislav Lesák, Archeologický výskum na nám. SNP v Bratislave; Jiří Kohoutek, Nové poznatky o středověkém vývoji Uherského Brodu; Jan Anderle, Průzkum sakrální stavby na severním předmostí Saského mostu v Plzni; Peter Bednár, Vývoj fortifikácie Nitrianskeho hradu v 9. - 15. st.; Martin Bóna, Výsledky stavebno-historického výskumu kaštiela v Partizánskom - Timonovanoch; Milan Kazimír, R. Bocán, Horná brána mestského opevnenia v Trnave; Ladislav Svoboda, K dispozičnímu vývoji obytných staveb českých tvrzí; Ladislav Hrdlička, Bořivoj Nechvátal, Nedestruktivní průzkum akropole na Vyšehradě; Jaroslav Dvořák, Kámen středověkých staveb na Moravě; Štefan Oriško, Mária Smoláková, Príspevok k omietkovým a maliarskym iluzívnym prejavom v ranogotickéj sakrálnjej architekture).

Další přednášky se zabývaly konzervací a prezentací archeologických památek, případně byly věnovány movitým archeologickým pramenům (Milena Bravermanová, Pohřební oděv českého krále Rudolfa I. Habsburského; Michaela Glosová, Zdeněk Hazlbauer, Petr Volf, Stavební rekonstrukce dobových kamen v Muzeu Komenského v Přerově; Zdeněk Hazlbauer, Biblické a apokryfní texty jako ideový zdroj reliéfních kachlí; Ewa Zumpfe, Zdeněk

Měřinský, Kachle malého formátu z Jihlavy a hradu Rokštejna a jejich ikonografie; Rudolf Krajíc, Nález středověkých kamen v Táboře; Václav Páral, Michaela Riedlová, Osteologický materiál z nádvoří Staré radnice v Brně).

Vzhledem k tomu, že se k přednesení referátu přihlásilo velké množství zájemců, byli organizátoři nuceni přesunout i velmi zajímavé příspěvky do večerního jednání, kde byly prezentovány formou panelové diskuse (Miroslav Bálek, Josef Unger, Ohrazené vesnice na jižní Moravě; Jana Šulcová, Kamenný svedok, dejiny a stavebný vývoj Bratislavského hradu; Slavomír Katkin, Výsledky architektonického a archeologického výzkumu kostola v Dolných Lelovciach; Jindřich Noll, Jiří Varhaník, Westwerk kostela sv. Mikuláše v Horní Stropnici; Bořivoj Nechvátal, Nález sarkofágu v jižní lodi raně románské basiliky sv. Petra a Pavla na Vyšehradě; Jiří Škabrada, Monoxylová nika v sakristii kostela v Mýtě (Rokycany); Julie Šulcová, Investiční banka Pardubice - záchranná sondáž; Ivana Boháčová, Hradištní keramika Pražského hradu; Vladimír Brych, Výzkum tvrze Bilantovy (Mrázovy) Lhoty u Ledče nad Sázavou; Karel Prášek, Nové poznatky z výzkumu penezokazeckej dielne; Eva Černá, Sklo ve výbavě mosteckého měšťanského domu; Jan Gaža, K počátkům města Kadaně; Michal Kmínek, Záchranný výzkum v obci Křemýž, okr. Teplice; Jozef Hoško, Archeologický nález novovekej žumpy na Židovskej ulici v Bratislave, Marta Mácelová, Požiarom zaniknutý zrubový objekt z 15. storočia v Bystrici, Marcela Stará, Petr Brestovanský, Kachle z hradu Návarov atd.).

Většina z výše zmíněných 58 přednášek a 22 příspěvků do panelové diskuse, které tvořily hlavní náplň jednání konference v Hradci Králové, byla zveřejněna ve sborníku Archeologia historica 21/96, které vydalo Muzeum východních Čech v Hradci Králové v součinnosti s Muzejní a vlastivědnou společností v Brně.

Součástí konference byla exkurze, která svou trasou se zaměřila na jižní polovinu bývalého Východočeského kraje. Její první zastávka se uskutečnila na Kunětické hoře, kde byli účastníci exkurze seznámeni se stručnou historií hradu, s výsledky výzkumu a na závěr proběhla prohlídka výstavy (Durdík, Šulcová). Při další zastávce, která byla v Pardubicích na zámku se zaměřila prohlídka na renesanční fresky ve vojtěšském sále a v sousedním tzv. mazhausu (Hrubý). Rovněž druhá zastávka byla na katastru Pardubic, kde se v Pardubicích v sousedství hřbitova zkoumala sakrální kamenná architektura, která byla umístěna v areálu vymezeném hlubokým příkopem (Čurda). Následným místem exkurze se stal Kostelec u Heřmanova Městce, kde proběhl před několika lety zjišťovací výzkum, který zde prokázal existenci hradu. Lokality účastníky exkurze provedl J. Frolík. Při další zastávce, která byla v Chrudimi si prohlédli

účastníci exkurze město - vyklad podaly pracovnice Okresního muzea v Chrudimi - a část doby strávené v této významné východočeské lokalitě věnovali individuální prohlídce. Potom navštívili půvabný dřevěný kostel sv. Bartoloměje v Kočí. Následovala prohlídka klášterů v Podlažicích a hradu Rychmburka, kde bylo díky vstřícnosti a ochotě ředitele Domova důchodců p. Jelinka, umožněno účastníkům exkurze prohlédnout prostory, které jsou jinak nepřístupné (sklepní prostory, ve kterých byla v r. 1996 otevřena stálá výstava věnovaná historii hradu a výsledkům archeologického výzkumu, jejímž autorem je J. Frolík, a věž). Po návratu do Hradce Králové se uskutečnil v prostorách Adalbertina společenský večer.

V rámci konference byly s patřičným předstihem realizovány v prostorách muzea tři výstavy. Nejrozsáhlejší výstava se jmenovala Slavnikovci a Přemyslovci, nacházela se v tzv. malém sále v přízemí a byla věnována 1000. výročí vyraždění Slavnikovců v r. 995 na Libici. Autorem výstavy byl J. Sigl, výstava vznikla ve spolupráci s J. Justovou z Archeologického ústavu AVČR v Praze. Na výstavu byly zapůjčeny exponáty z Archeologického ústavu, Národního muzea a Městského muzea v Praze, Městského muzea v Čelákovcích. Část exponátů pocházela ze sbírek pořadajícího Muzea východních Čech v Hradci Králové.

Další výstava byla otevřena v chodbě muzea v přízemí, kde byly zveřejněny fotografie a mapy se zobrazenými archeologickými středověkými nálezmi na jednotlivých katastrech. U několika lokalit byly veřejnosti představeny i archeologické artefakty z nich pocházející. Výstava se jmenovala Chrudimsko v raném středověku - vývoj osídlení a jeho proměny. Autory výstavy byli J. Frolík a J. Sigl, kteří napsali u příležitosti této konference i stejnojmennou publikaci.

Poslední výstava, která byla pro účastníky konference a další veřejnost připravena, byla instalována ve vstupním vestibulu se jmenovala Nové archeologické výzkumy v Hradci Králové a v Chrudimi. Věnovala tedy pozornost dvěma nejvýznamnějším slovanským a středověkým lokalitám ve východních Čechách. Dvě vitríny byly věnovány rozsáhlému výzkumu, který proběhl v r. 1994 u příležitosti stavby budovy České národní banky v Hradci Králové v Hořické ulici. Další vitrina obsahovala předměty nalezené při archeologickém výzkumu v roce 1994 v Hradební ul. v Chrudimi. Poslední vitrina byla věnována výzkumu parcely za domem čp. 85, který se uskutečnil na rozhraní 80. a 90. let. Autory výstavy byli J. Frolík a J. Sigl.

Všechny výše uvedené výstavy výtvarně řešil výtvarník hradeckého muzea Zd. Bláha. Autorem vystavených fotografií byl J. Beneš.

XXVII. konference archeologů středověku, která se uskutečnila v Hradci Králové po 20 letech, splnila bezesporu svůj cíl, stala se platformou pro seznámení odborné veřejnosti s výsledky archeologie středověku a dalších příbuzných disciplín v České republice. Jednání bylo kvalitativně doplněno i příspěvky specialistů z okolních států, zejména ze Slovenska. Můžeme konstatovat, že je dobře, že pokračuje spolupráce mezi komunitami archeologů a dalších odborníků z dnes již samostatných států. Konference i další doprovodné akce byly více než 100 účastníky hodnoceny kladně. Následující konference se má uskutečnit v Nitře a v r. 1997 v Prachaticích.

Jiří Sigl: The Twenty-seventh National conference of medieval archaeologists was held at Hradec-Králové. This all-state conference with participation from abroad concentrated on the theme of the medieval religious and lay world. Most of the papers read were subsequently published in the „Archaeologia Historica“ 21/96 volume. The conference included an excursion visiting major medieval sites in the S half of the one-time East Bohemian administrative region.

František Musil: Hrady, tvrze a zámky okresu Ústí nad Orlicí. Nakl. Grantis, Ústí nad Orlicí 1995, 114 stran.

Autor se již mnoho let obírá historií českých hradů, zámků a tvrzí. Nyní přichází se soupisem sedmi desítek těchto lokalit v okrese Ústí nad Orlicí, který je jeho domovem.

Pěkně vypravená knížka je uvedena statí Vývoj středověkých panských sídel na Ústeckoorlicku (str. 10 - 13), poté následuje alfabetycký výčet jednotlivých lokalit. Lokalita je popsána, pokud je to možné typologicky zařazena, uvedena její historie a případně i její současné využití.

Publikace je doprovázena řadou plánek a obrázků. Čtenář má dokonce možnost konfrontovat starší plány Sedláčkovy se současným stavem, dokládajícím změny, k nimž došlo v průběhu posledních sta let. Bohaté jsou ikonografické přílohy, zejména jsou užity veduty z díla Hebrova a Sedláčkova. Patrně bychom přivítali další plány se současným stavem.

Autor dovozuje, že někdy je obtížné rozlišení hradu a tvrze (str. 11). Dnes se přijímá názor, že za tvrz je považována fortifikovaná lokalita uprostřed či při okraji vsi, je tedy součástí vesnického osídlení. Malý hrad - hrádek - je pak rovněž malou fortifikovanou lokalitou, stojící však mimo osídlení, o samotě. Prameny však pojmy hrad a hrádek příliš nerozlišují. Sémantická stránka této věci, zkoumaná zesnulým Josefem Mackem, by si zasloužila výkladu. Z téhož pohledu je třeba jednoznačně rozlišovat hrad a hradiště (hradisko), a to nejen co do velikosti, ale i do způsobu fortifikace. Např. u lokality Vraclav užívá autor názvu hrad i hradiště (str. 87). Jednoznačně jde o hradiště, což Musil připomíná i v úvodní studii (str. 10).

Musilova práce je velmi užitečným kompendiem, které připravuje cestu archeologickým výzkumům v regionu. Ty by zase měly více autorovu práci v budoucnu ovlivňovat. Lze si jen přát, aby zde archeologických výzkumů fortifikovaných lokalit přibývalo, a aby se stavební podoba i datování zdejších hradů a tvrzí upřesnilo.

Vladimír Wolf

Vladimír Wolf: František Musil - Hrady, tvrze a zámky okresu Ústí nad Orlicí (Castles, fortified manors and country residences of the Ústí-nad-Orlicí district). Grantis publishing house, Ústí-nad-Orlicí 1995, 114pp. - A review.

Do tohoto čísla přispěli:

PhDr. Martin Gojda - Archeologický ústav AV ČR Praha

PhDr. Jiří Kalferst - Muzeum východních Čech Hradec Králové

mgr. Jan Prostředník - Okresní muzeum Českého ráje Turnov

PhDr. Jiří Sigl - Muzeum východních Čech Hradec Králové

PhDr. Pavel Rous - Okresní vlastivědné muzeum Havlíčkův Brod

PhDr. Eva Ulrychová - Okresní muzeum a galerie Jičín

PhDr. Vít Vokolek - Muzeum východních Čech Hradec Králové

doc. PhDr. Vladimír Wolf - Vysoká škola pedagogická Hradec Králové

Překlad do angličtiny:

PhDr. Petr Charvát, CSc. - Orientální ústav Praha

OBSAH:

Eva Ulrychová: Archeologické akce na Jičínsku v roce 1995	5
Jan Prostředník: Archeologické výzkumy Okresního muzea Českého ráje v roce 1995	11
Vít Vokolek: Výzkum osady vypichané keramiky v Jaroměři - Dolních Dolcích v r. 1995	16
Jiří Kalferst: Záchranný výzkum v areálu pískovny I - „Na požárce“ k. ú. Obědovice (okr. Hradec Králové)	22
Vít Vokolek: Výzkum pohřebiště lidu popelnicových polí v Koldíně v letech 1994 - 1995	34
Jiří Kalferst: Zpráva o záchranném výzkumu na rekonstrukci transformační stanice 5/04 kV č. 5 na Velkém náměstí v Hradci Králové	41
Jan Prostředník: Předstihový výzkum na náměstí Českého ráje v Turnově	50
Vít Vokolek: Středověké nálezy z Vraclavi	71
Pavel Rous: Středověké sídliště na k. ú. Termesivy, o. Havlíčkův Brod	78
Eva Ulrychová: Kachel s motivem Meluziny z tvrziště Chloumky (o. Jičín)	86
Martin Gojda: Záchranný výzkum v Novém Městě nad Metují	88
Eva Ulrychová: Výsledky letecké prospekce na Jičínsku (1993 - 1995)	93
Jan Prostředník: Třetí setkání členů východočeské pobočky ČAS	98
Jiří Sigl: XXVII. celostátní konference archeologů středověku konaná v Hradci Králové	99
Vladimír Wolf: František Musil - Hrady, tvrže a zámky okresu Ústí nad Orlicí (recenze)	104

ZPRAVODAJ MUZEA V HRADCI KRÁLOVÉ Č. 22 - 1996

Vydává Muzeum východních Čech v Hradci Králové.

Odpovědný redaktor: PhDr. Jiří Sigl

Grafická úprava: Zdeněk Bláha

Technická spolupráce: Ilona Razimová

Náklad 400 výtisků (pouze pro interní potřebu)

Hradec Králové 1996

Tisk: ALDIS Hradec Králové

Adresa redakce:

Muzeum východních Čech, Eliščíno nábřeží 465

500 01 Hradec Králové, tel. 049/551 46 24, 551 46 25

(AO - tel. 049/551 46 31, 551 48 43, 521 04 73)